

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií, Katedra mezinárodních vztahů

Natália Mičovská

**Komparácia zahraničnej pomoci USA a Číny
s koncentraciou na región Latinskej
Ameriky**

Diplomová práce

Praha 2015

Autor práce: **Natália Mičovská**

Vedoucí práce: **PhDr. Irah Kučerová, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2015

Bibliografický záznam

MÍČOVSKÁ, Natália. *Komparácia zahraničnej pomoci USA a Číny s koncentráciou na región Latinskej Ameriky*. Praha, 2015. 104 s. Diplomová práca (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálnych vied, Institut politologických študií, Katedra mezinárodných vzťahů. Vedoucí diplomové práce PhDr. Irah Kučerová, Ph.D.

Abstrakt

Témou diplomovej práce je „Komparácia zahraničnej pomoci USA a Číny s koncentráciou na región Latinskej Ameriky“. V posledných rokoch sa prítomnosť Čínskej ľudovej republiky a jej zahraničnej pomoci v regióne Latinskej Ameriky a Karibiku dramaticky zvýšila. Kým Spojené Štáty sú už tradičným donomom a v regióne sú dlhodobo prítomní, Čína bola donedávna považovaná za predovšetkým poberateľa rozvojovej pomoci, od začiatku 21. storočia sa však masívne rozširuje jej podpora iných rozvojových ekonomík. Čína je ako nový aktér na poli rozvojovej pomoci ťažko čitateľná a netransparentná. Vláda chráni detailné dáta o konkrétnych rozvojových projektoch ako svoje štátne tajomstvo a zverejňuje len sumárne informácie. USA a Čína sú veľmi rozdielne, majú odlišný vývoj ekonomiky, iné politické režimy, rôzne životné úrovne a iné potreby. Hlavným cieľom tejto práce je poukázať na rozdiely a spojitosti v motivácii oboch krajín poskytovať rozvojovú pomoc v Latinskej Amerike. Táto práca pomocou kvalitatívnej komparatívnej analýzy overuje platnosť dvoch hypotéz. Prvá hypotéza je: *Obe krajiny síce poskytujú pomoc na rozvoj regiónu Latinskej Ameriky, avšak každá to robí s iným zámerom - kým sa USA snaží o rozvoj najmä z dôvodov strategicko-bezpečnostných, Čína je motivovaná najmä ekonomickými faktormi*. Druhá hypotéza znie: *Čína neohrozuje dominantné postavenie USA v regióne*.

Abstract

The topic of this thesis is “Comparison of foreign aid of USA and China with the concentration on the region of Latin America”. In the past several years, the foreign aid of People’s Republic of China has grown dramatically to the region of Latin America and Caribbean. The United States is a traditional donor and Latin America is its long-

term sphere of influence. Until recently, China had been recognized more as a foreign aid receiver, not as a donor. However, since the beginning of the 21st century, China has massively increased the support of developing economies. China, as an emerging donor, is not very transparent and it is very hard to estimate its future. Chinese government treats the foreign aid data as a national secret and it releases only very comprehensive data. As states, USA and China are very different, from historical or economical point of view, both have different political regimes, or standards of living. This work aims to point out the similarities and differences between the two countries and their motivation to provide foreign aid to Latin-American countries. Through the qualitative comparison I would like to prove/disprove two hypothesis: 1) *Both countries provide foreign aid to develop the region of Latin America, however, both have different motivation – while for USA the strategic-security is the most important motivation, for China it is economy.* 2) *China does not endanger the dominance of United States in the region.*

Klíčová slova

Rozvojová pomoc, zahraničná pomoc, Čína, USA, Latinská Amerika, rozvojové ekonomiky, tradiční donori, noví donori

Keywords

Development assistance, foreign aid, China, USA, Latin America, developing economies, traditional donors, emerging donors

Rozsah práce: 172 410 znakov

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. května 2015

Natália Mičovská

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rada poďakovala PhDr. Irah Kučerovej, Ph.D. za vedenie práce a Radoslavovi Kudlejovi za podporu a významné rady.

Institut politologických studií
Teze diplomové práce

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

**Komparácia zahraničnej pomoci USA a Číny
s koncentraciou na región Latinskej
Ameriky**

PROJEKT DIPLOMOVEJ PRÁCE

autorka: **Bc. Natália Mičovská**

odbor a ročník: **Mezinárodní vztahy, 2. roč.**

akademický rok: **2013/2014**

vedúci práce: **PhDr. Irah Kučerová, Ph.D.**

Souhlasím s vedením diplomové práce:

PhDr. Irah Kučerová, Ph.D.

Vymedzenie témy a jej zdôvodnenie:

Vo svojej diplomovej práci by som sa rada venovala porovnaniu zahraničných pomoci USA a Číny v regióne Latinskej Ameriky (LA). USA a Čínu ako donorov som si vybrala, pretože kým USA je klasický prispievateľ rozvojovým krajinám, Čína je v tomto obore dá sa povedať ešte stále nováčik. Krajina je pritom stále zaradená aj medzi poberateľov rozvojovej pomoci od iných štátov, no pritom neustále narastajú jej investície v iných rozvojových ekonomikách. Región LA som si vybrala zámerne. Okrem svojho osobného záujmu o tento región, práve tu je možné vidieť veľký kontrast záujmov oboch krajín. Kým Latinská Amerika je dlhodobo záujmovou oblasťou USA, pre Čínu je táto časť sveta novou záujmovou sférou.

Stredná a Južná Amerika v sebe nesie obrovský potenciál, či už z hľadiska rozvojového, bohatstva na prírodné zdroje, či veľkého ľudského potenciálu. Oba donori, USA a Čína, majú však aj vlastné motivácie prečo sa snažia pomáhať rozvíjať tieto prevažne hispánske štáty. Kým u USA je dôležitá geografická blízkosť regiónu a možnosť ohrozenia USA, ako aj v neposlednom rade akási morálna zodpovednosť a snaha posilniť demokraciu, u Číny je to forma ekonomickej diplomacie. Krajina pociťuje nedostatok nerastných surovín a práve región LA je na ne veľmi bohatý. Pomoc taktiež poskytuje aj z dôvodu snahy o diplomatickú izoláciu Taiwanu, na ktorého územie si Čína nárokuje, a ktorý sa snaží nadväzovať v danej oblasti diplomatické styky.

Región Južnej a Strednej Ameriky je veľmi perspektívny do budúcnosti najmä vďaka rýchlemu ekonomickému rozvoju, ale taktiež aj vďaka svojmu neustálemu populačnému rastu. Česká republika, ani Slovenská, však tento región nepovažujú za svoj primárny záujem a tak tu nastáva akýsi prázdny priestor a to či už v sfére politickej, tak akademickej. Práve svojou prácou by som chcela prispieť k rozvoju povedomia o tejto časti sveta a o ich súčasnej ekonomickej a politickej situácií. Taktiež by som chcela prispieť k objasneniu sfér vplyvu v tomto regióne.

Metóda výskumu:

Pri písaní svojej práci budem využívať najmä komparatívnu analýzu. Súčasťou práce bude taktiež viacprípádová štúdia, kedy konkrétnu zahraničnú pomoc Číny a USA

budem skúmať na štátoch Venezuela, Brazília, Argentína a Ekvádor. Tieto krajiny som vybrala zámerne, pretože práve ony sú najväčšími prijímateľmi Čínskej pomoci, zatiaľ čo sú stále v sfére záujmov USA. Práve na týchto krajinách chcem ukázať, že rozdielne faktory, ktoré motivujú donorské krajiny k prispievaniu ovplyvňujú aj ich následnú pomoc.

Výskumné otázky:

Cieľom mojej diplomovej práce bude zamerať sa najprv na zahraničnú pomoc vo svete vo všeobecnosti. Vysvetliť jej rôzne typy a taktiež historické a ideové dôvody jej poskytovania. Ďalej by som rada vo všeobecnosti predstavila zahraničné pomoci poskytované USA a Čínou a postupne ich zúžim na región Latinskej Ameriky. V ďalšej kapitole sa budem venovať priamo prípadom Ekvádoru, Brazílie, Argentíny a Venezuely, na ktorých ukážem rôzne konkrétne druhy poskytovanej pomoci. V poslednej kapitole vyvediem z daných príkladov komparáciu, ktorú posuniem do všeobecnej roviny.

1. Aké sú faktory, ktoré spôsobujú ochotu Číny a USA, prispievať k rozvoju regiónu Latinskej Ameriky?
2. Hrozí Spojeným Štátom strata dominantného postavenia v tomto regióne?
3. Aký je predpokladaný vývoj do budúcnosti v oblasti rozvoja zo strany oboch krajín?

Hypotézy:

1. Obe krajiny síce poskytujú pomoc na rozvoj regiónu Latinskej Ameriky, avšak každá to robí s iným zámerom - kým sa USA snaží o rozvoj najmä z dôvodov strategicko-bezpečnostných, Čína je motivovaná najmä ekonomickými faktormi.
2. Čína, napriek vzrastajúcemu objemu financií poskytovaných Latinskej Amerike, neohrozuje postavenie USA a jeho záujmy v regióne.
3. V budúcnosti sa neočakáva markantný nárast zahraničnej pomoci USA v Latinskej Amerike, očakávaný je skôr postupné znižovanie, zatiaľ čo zahraničná pomoc Číny bude naďalej narastať.

Pre potvrdenie prvej hypotézy je potrebné zamerať sa na rôzne druhy poskytnutej pomoci a tiež na výstupy, ktoré z nich donorské krajiny získali. Taktiež je potrebné

ukázať, ako sa obe krajiny riadia pravidlami stanovenými OECD o rozvojovej pomoci a koľko z ich zahraničných pomoci sa dá do tejto kategórie zaradiť.

Pre potvrdenie druhej hypotézy je potrebné detailne analyzovať záujmy USA a Číny v danom regióne a ich aktivity. Predpokladom je potvrdenie prvej hypotézy, že obe krajiny majú rozdielne záujmy v danom regióne. Je potrebné ukázať, že aktivity Číny nemajú za cieľ zosadiť dominanciu USA, avšak presadiť ekonomické a diplomatické záujmy Číny.

Pre potvrdenie tretej hypotézy je potrebné zanalyzovať doterajšie trendy v poskytovaní zahraničnej pomoci oboma poskytovateľmi pre rozvojové ekonomiky vo všeobecnosti a následne aj klesajúci, resp. narastajúci, trend jej poskytovania Strednej a Južnej Amerike. Na základe týchto dát potvrdím/vyvrátim stúpajúci trend pomoci Číny a klesajúci z USA.

Premenné a operacionalizácia:

Závislá premenná: druhy a spôsoby ako Čína a USA poskytujú zahraničnú pomoc – nakoľko ich motivácia, ktorú majú na poskytovanie pomoci, ovplyvňuje to do akých oblastí pomoc poskytujú – napr. či ich pomoc spadá do ODA, ktorá je jasne definovaná OECD

Nezávislé premenné: jednotlivé druhy motivácií, ktoré vedú USA a Čínu k poskytovaniu zahraničnej pomoci krajinám Latinskej Ameriky, napr. ekonomické dôvody, uznanie/neuznanie Taiwanu, rozširovanie demokracie, geopolitické faktory, bezpečnosť, nerastné bohatstvo krajín Južnej a Strednej Ameriky. Práve tieto faktory ovplyvňujú zahraničnú pomoc oboch krajín – vďaka nim obe krajiny prispievajú na rôzne projekty, resp. investujú do rôznych oblastí.

V práci budem skúmať práve dané nezávislé premenné a to, ako vplývajú na zahraničnú pomoc oboch krajín a to, ako sa odlišujú v oboch krajinách. Pri porovnávaní pomoci poskytovanej USA a Čínou sa chcem zamerať predovšetkým na porovnanie typov poskytovanej pomoci, motivácií ktoré k jej poskytovaniu vedú a budúceho smerovania oboch krajín v oblasti pomoci pre región LA.

Predpokladaná štruktúra práce:

1. Teoretické vymedzenie zahraničnej pomoci
 - 1.1. Ideové a historické pozadie
2. Formy zahraničnej pomoci
 - 2.1. Oficiálna rozvojová pomoc (ODA)
 - 2.2. Ostatné oficiálne toky (OOF)
 - 2.3. Zahraničné priame investície (FDI)
3. Zahraničná pomoc USA
 - 3.1. Vývoj zahraničnej pomoci USA
 - 3.2. Vzťahy a záujmy USA v Latinskej Amerike
 - 3.3. Typy zahraničnej pomoci USA v Latinskej Amerike
4. Zahraničná pomoc Číny
 - 4.1. Vývoj zahraničnej pomoci Číny
 - 4.2. Definícia zahraničnej pomoci Číny
 - 4.3. Čínska zahraničná pomoc v Latinskej Amerike
5. Prípadové štúdie
 - 5.1. Argentína
 - 5.2. Brazília
 - 5.3. Ekvádor
 - 5.4. Venezuela
6. Porovnanie aktivít Číny a USA v regióne

Zoznam predpokladanej literatúry

- Callan, P., Blak, J., & Thomas, A. (2013, April 12). *Breaking down China's foreign aid and investment*. Retrieved December 12, 2013, from Dalberg - Global Development Advisors: <http://dalberg.com/blog/?p=1778>
- Grimm, S., Rank, R., McDonald, M., & Schickerling, E. (2011, August). *Transparency of Chinese Aid*. Retrieved December 12, 2013, from Aid Transparency: http://www.aidtransparency.net/wp-content/uploads/2011/08/Transparency-of-Chinese-Aid_final.pdf
- Information Office of the State Council. (2011, April 21). *China's Foreign Aid*. Retrieved December 12, 2013, from English.news.cn: http://news.xinhuanet.com/english2010/china/2011-04/21/c_13839683_4.htm
- Is it ODA?* (2008, November). Retrieved December 10, 2013, from OECD: <http://www.oecd.org/dac/stats/34086975.pdf>
- Lum, T., Fischer, H., Gomez-Granger, J., & Leland, A. (2009, February 25). *China's Foreign Aid Activities in Africa, Latin America, and Southeast Asia*. Retrieved December 12, 2013, from Federation of American Scientists: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R40361.pdf>

Meyer, P. J., & Sullivan, M. (2012, June 26). *U.S. Foreign Assistance to Latin America and the Caribbean: Recent Trends and FY2013 Appropriations*. Retrieved December 15, 2013, from Congressional Research Service : <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42582.pdf>

USAID History. (2013, October 04). Retrieved December 15, 2013, from USAID: <http://www.usaid.gov/who-we-are/usaaid-history>

Veillette, C., Sullivan, M. P., Seelke, C. R., & Cook, C. W. (2007, December 27). *U.S. Foreign Assistance to Latin America and the Caribbean: FY2006-FY2008*. Retrieved December 15, 2013, from Congressional Research Service: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=118345>

Wolf, C. J., Wang, X., & Warner, E. (2013). *China's Foreign Aid and Government-Sponsored Investment Activities*. Retrieved December 12, 2013, from Rand Corporation: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR100/RR118/RAND_RR118.pdf

Obsah

Zoznam použitých skratiek	i
ÚVOD	1
1. TEORETICKÉ UKOTVENIE PRÁCE	5
1.1. TEORETICKÉ PRÍSTUPY K ROZVOJOVEJ POMOCI	5
1.2. KOMPARATÍVNA ŠTÚDIA	7
2. VÝVOJ ROZVOJOVEJ SPOLUPRÁCE A JEJ DISKURZU	9
2.1. KORENE ROZVOJOVEJ SPOLUPRÁCE	9
2.2. ROZVOJOVÉ PARADIGMY	12
2.2.1. Evolucionizmus	12
2.2.2. Modernizačné teórie	14
2.2.3. Kritické teórie	16
2.2.4. Neoliberalizmus	17
2.2.5. Rozvojový diskurz po studenej vojne	18
3. ROZVOJOVÁ POMOC A JEJ VYMEDZENIE	21
3.1. PRÍSTUPY K DEFINÍCII POJMU	21
3.2. DEFINÍCIA OFICIÁLNEJ ROZVOJOVEJ POMOCI	22
3.2.1. Čo spadá pod ODA?	23
3.2.2. Aktéri	24
3.2.3. Iné možnosti rozvojovej spolupráce	25
3.3. CHÁPANIE POJMU PRE ÚČELY PRÁCE	25
4. ROZVOJOVÁ POMOC USA	27
4.1. ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCA USA OBECNE	27
4.1.1. Zahraničná pomoc USA v období studenej vojny a po nej	28
4.1.2. Rozvojové ciele a programy	29
4.1.3. Prijímatelia	32
4.2. HISTORICKÉ VZŤAHY S LATINSKOU AMERIKOU	34
4.3. TRENDY V ROZVOJOVEJ SPOLUPRÁCI S LATINSKOU AMERIKOU	37
4.4. ŠTRUKTÚRA AMERICKEJ ZAHRANIČNEJ POMOCI V LATINSKEJ AMERIKE	40
5. ČÍNSKA ROZVOJOVÁ POMOC	43
5.1. PRECHOD OD NÍZKO-PRÍJMOVEJ KRAJINY K DONOROVI	43
5.1.1. Prvá vývojová etapa	44
5.1.2. Druhá vývojová etapa	45
5.1.3. Tretia vývojová etapa	47
5.2. KULTÚRNE POZADIE ZAHRANIČNEJ POMOCI	49
5.3. ČÍNSKA ZAHRANIČNÁ POMOC	51
5.3.1. Čínska zahraničná pomoc vs. ODA	52
5.3.2. Kvantitatívny objem čínskej zahraničnej pomoci	54
5.4. MOTIVÁCIA A ŠTRUKTÚRA ZAHRANIČNEJ POMOCI	57
5.4.1. Motivácia poskytovať zahraničnú pomoc	57
5.4.2. Štruktúra a účely zahraničnej pomoci	60
5.4.3. Trendy v zahraničnej pomoci	61
5.5. HISTORICKÉ VZŤAHY S LATINSKOU AMERIKOU	64
5.6. ZAHRANIČNÁ POMOC ČÍNY LATINSKEJ AMERIKE	67
6. KOMPARÁCIA ROZVOJOVÝCH POMOCÍ USA A ČÍNY	71
6.1. OBECNÉ POROVNANIE	71
6.2. POROVNANIE MOTIVÁCIE NA REGIÓNE LATINSKEJ AMERIKY	74
6.3. BUDÚCE PÔSOBENIE OBOCH KRAJÍN V REGIÓNE	77
ZÁVĚR	79

SUMMARY	82
POUŽITÁ LITERATÚRA.....	84
ZOZNAM PRÍLOH.....	93
PRÍLOHY.....	94

Zoznam použitých skratiek

ASEAN	Združenie národov juhovýchodnej Ázie (<i>The Association of Southeast Asian Nations</i>)
DA	Rozvojová pomoc (<i>Development Assistance</i>)
DAC	Komisie rozvojovej pomoci (<i>Development Assistance Committee</i>)
DFA	Riaditeľ pre zahraničnú pomoc USA (<i>Director of Foreign Aid</i>)
ESF	Fond ekonomickej podpory (<i>Economic Support Fund – ESF</i>)
Exim banka	Export-Import Banka
IDA	Medzinárodnú asociáciu pre rozvoj (<i>International Development Association</i>)
FAO	Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo (<i>Food and Agriculture Organization</i>)
FDI	Priame zahraničné investície (<i>Foreign direct investments</i>)
FMF	Financovanie zahraničnej armády (<i>Foreign Military Financing</i>)
FOCAC	Konferencia Fóra Čínsko-Africkej spolupráce (<i>Forum on China-Africa Cooperation</i>)
GHP	Programy na podporu zdravotnej starostlivosti vo svete (<i>Global Health Programs</i>)
HDP	Hrubý domáci produkt
HND	Hrubý národný dôchodok
IMET	Medzinárodné vojenské vzdelávanie a tréning (<i>International Military Education and Training</i>)
IMF	Medzinárodný menový fond (<i>International Monetary Fund</i>)
INCLE	Medzinárodná kontrola narkotík a vymožitelnosť práva (<i>International Narcotics Control and Law Enforcement</i>)
ISI	Industrializácia nahradzujúca import (<i>Import substitution industrialization</i>)
KS	Komunistická strana
MCC	Millennium Challenge Corporation
MDGs	Miléniové rozvojové ciele (<i>Millennium Development Goals</i>)
MFA	Ministerstvom zahraničných vecí Číny (<i>Ministry of Foreign Affairs</i>)
MOF	Ministerstvom financií Číny (<i>Ministry of Finance</i>)

MOFCOM	Ministerstvo obchodu Číny (<i>Ministry of Commerce</i>)
MRA	Pomoc pre imigrantov a utečencov (<i>Migration and Refugee Assistance</i>)
MV	Medzinárodné vzťahy
MZV	Ministerstvo zahraničných vecí USA
NADR	Zastavenie šírenia zbraní masového ničenia, boj proti terorizmu, odmiňovanie, a pridružené programy (<i>Nonproliferation, Anti-terrorism, De-mining, and Related programs</i>)
NAFTA	Severoamerická dohoda o voľnom obchode (<i>North American Free Trade Agreement</i>)
NGOs	Nevládne neziskové organizácie (<i>Non-governmental Organizations</i>)
NYU	New York University
OAS	Organizácia amerických štátov (<i>Organization of American States</i>)
ODA	Oficiálna rozvojová pomoc (<i>Official Development Assistance</i>)
OEEC	Organizácie pre európsku hospodársku spoluprácu (<i>Organization for European Economic Co-operation</i>)
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (<i>Organization for Economic Co-operation and Development</i>)
OOF	Iné oficiálne toky (<i>Other Official Flows</i>)
OSN	Organizácia spojených národov
P.L.480	Program jedlo za mier (<i>Food for Peace Program</i>)
RMB	Čínsky jüan
SAP	Programy štrukturálneho prízpůsobení (<i>Structural Adjustment Programs</i>)
SDGs	Ciele udržateľného rozvoja (<i>Sustainable Development Goals</i>)
SOE	Firmy vlastnené štátom (<i>State-owned Enterprises</i>)
UNDP	Rozvojový program OSN (<i>United Nations Development Program</i>)
UNESCO	Organizácia OSN pre východu, vedu a kultúru (<i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>)
UNFPA	Populačný fond OSN (<i>United Nations Population Fund</i>)
UNICEF	Detský fond OSN (<i>United Nations Children's Fund</i>)
UNIDO	Organizácia OSN pre priemyselný rozvoj (<i>United Nations Industrial Development Organization</i>)
USA	Spojené štáty americké (<i>United States of America</i>)

USAID	Agentúra Spojených štátov amerických pre medzinárodný rozvoj (<i>United States Agency for International Development</i>)
WFP	Svetový potravinový program (<i>World Food Program</i>)
WHO	Svetová zdravotnícka organizácia (<i>World Health Organization</i>)
WP1	White Paper o zahraničnej pomoci 2011
WP2	White Paper o zahraničnej pomoci 2014
WPs	White Paper o zahraničnej pomoci 2011 + 2014
WTO	Svetová obchodná organizácia (<i>World Trade Organization</i>)

Úvod

Témou tejto práce je rozvojová pomoc USA a Číny a ich komparácia v regióne Latinskej Ameriky. Rozvojová pomoc je stále dôležitou a veľmi aktívnou témou. V posledných mesiacoch táto téma zaberá aj značný priestor v médiách v súvislosti s hodnotením dosiahnutia tzv. miléniových cieľov a stanovovaním nových tzv. cieľov udržateľného rozvoja.

Zahraničná pomoc, alebo tiež často nazývaná aj rozvojová pomoc, je jedným z nástrojov zahraničnej politiky štátov. Vďaka nej tak štáty presadzujú svoje politické, bezpečnostné, ekonomické, alebo ďalšie záujmy v menej rozvinutých častiach sveta. Klasickým modelom pre zahraničnú pomoc je, že členské krajiny Organizácie pre hospodársky rozvoj (Organization for Economic Co-operation and Development - OECD)¹, resp. vyspelé ekonomiky, poskytujú finančnú, vojenskú, humanitárnu, či inú podporu menej rozvojovým krajinám, predovšetkým (nie však iba) v Afrike, Strednej a Južnej Amerike, či Juhovýchodnej Ázii. Asi najtradičnejším donormom v oblasti rozvojovej spolupráce sú Spojené štáty americké.

V posledných rokoch sme však svedkami zmeny v klasickom rozvojovom modeli. Do role „sponzorov“ sa stavajú už aj štáty, ktoré sú samé tradičnými prijímateľmi pomoci na podporu ich vlastnej ekonomiky a celkového rozvoja. Saudská Arábia, India, Brazília, či ďalšie krajiny sú novými aktérmi medzi poskytovateľmi rozvojovej pomoci. Medzi všetkými je najviac viditeľná Čínska ľudová republika, ktorej zahraničné aktivity spojené s rozvojom v posledných rokoch enormne narástli a stávajú sa tak výzvou pre tradičných donorov.

Čína nepatrí medzi členské krajiny OECD, nezaviazala sa tak poskytovať tzv. Oficiálnu rozvojovú pomoc (Official Development Assistance- ODA) a naplňať jej pravidlá a poslanie. Čína nepodmieňuje svoje investície ekonomickými, či politickými reformami, nežiada dodržiavanie ľudských práv alebo zvýšenie vzdelanosti a zlepšenie zdravotnej starostlivosti. Za investície však požaduje lojalitu, či nerastné bohatstvo.

Jednou z prelomových komparatívnych štúdií, ktorá sa zaoberala motiváciou donorov poskytovať pomoc rozvojovým ekonomikám bola štúdia od trojice Peter J.

¹ V tejto práci označované tiež ako tradiční/klasickí donori

Schraeder, Steven W. Hook a Bruce Taylor „*Clarifying the Foreign Aid Puzzle: A Comparison of American, Japanese, French, and Swedish Aid Flows*“. V práci skúmajú dôvody, pre ktoré štyri rozvinuté krajiny, USA, Japonsko, Francúzsko a Švédsko, poskytujú pomoc štátom v Afrike v časovom období 1980 – 1989, čiže na konci studenej vojny.

Dovtedajší rozvojový diskurz kritizovali za to, že sa akoby zasekol v intelektuálnom vákuu, ktorému chýba odborné porozumenie určujúcich činiteľov rozvojových programov. Ich snahou je priniesť komplexnú štúdiu, ktorá by sa nezameriavala iba na konkrétnu prípadovú štúdiu, resp. by sa nezameriavala iba na ne/výhody, ktoré z pomoci plynú pre prijímateľa. Naopak chcú priniesť štúdiu, ktorá pomôže pochopiť motiváciu donorov a tým „rozlúštiť hádanku rozvojovej pomoci“.

Vo svojom výskume prepájajú kvalitatívne a kvantitatívne metódy, pretože tvrdia, že obe majú svoje výhody a nevýhody a preto je najlepšie ich spojiť. Ako sami v práci vysvetľujú. (Schraeder, a iní, 1998 s. 295-297) Snažia sa: „preklenúť priepasť medzi kvantitatívne zameraným výskumníkom, ktorý sa pokúša odhaliť medzinárodné tendencie, ktoré často zastierajú rozdiely medzi jednotlivými krajinami a regionálnym odborníkom, ktorý často vyhľadáva kvalitatívne poznanie konkrétnej krajiny na úkor empirických testov, ktoré by bolo možné zovšeobecniť aj na ostatné krajiny a regióny.“ (Schraeder, a iní, 1998 s. 227)

Pri výbere témy diplomovej práce ma výskum Schraedera a spol. ovplyvnil. Rozhodla som sa ale zamerať sa na región Latinskej Ameriky², pretože verím, že práve tento región je pre strednú Európu málo poznaný, no zároveň veľmi perspektívny vzhľadom na vzrastajúcu úroveň jednotlivých ekonomík. V rozvojových debatách by sa malo viac zameriavať aj na štúdium motivácie jednotlivých prispievateľov rozvojovej pomoci, než len na jej samotné dopady. Jednotlivé dôvody pre poskytovanie môžu napomôcť predpovedať podporu krajín v budúcnosti, ktorá je dôležitá pre zaistenie udržateľného rozvoja.

Výber aktérov v Latinskej Amerike vychádza z aktuálneho stavu. Kým USA predstavujú tradičného silného podporovateľa, Čínska ľudovodemokratická republika je novým hráčom, ktorý je navyše sám významným poberateľom rozvojovej pomoci.

² V tejto práci pod pojmom Latinská Amerika rozumiem Latinskú Ameriku a Karibskú oblasť

Jedná sa teda na prvý pohľad o dvoch absolútne rozdielnych aktérov, ktorých však spája priestor v ktorom operujú a spôsob, ako v ňom operujú. Zámerom práce je poukázať na jednotlivé faktory, ktoré donorské krajiny ovplyvňujú a zodpovedať otázku: *Sú dôvody, ktoré obe krajiny vedú k poskytovaniu rozvojovej pomoci v Latinskej Amerike odlišné alebo sú, napriek rozdielnosti oboch donorov, podobné? Existuje obecné aplikovateľná motivácia k rozvojovej pomoci bez ohľadu na to, či v krajine panuje demokracia, alebo iný režim?* Zároveň je dôležité poukázať, aké majú obe krajiny tendencie – *plánujú sa Čína a USA skôr sťahovať z regiónu, alebo naopak v ňom expandujú?* Takáto prognostika je pre jednotlivé krajiny dôležitá, aby bolo jasné, s akými prostriedkami a v akej sfére môžu rátať do budúcnosti.

Cieľom práce je tiež potvrdiť, alebo vyvrátiť dve hypotézy:

- *Obe krajiny síce poskytujú pomoc na rozvoj regiónu Latinskej Ameriky, avšak každá to robí s iným zámerom - kým sa USA snaží o rozvoj najmä z dôvodov strategicko-bezpečnostných, Čína je motivovaná najmä ekonomickými faktormi.*
- *Čína neohrozuje dominantné postavenie USA v regióne.*

Závislou premennou, s ktorou budem v práci narábať, je konkrétna forma pomoci, ktoré krajiny poskytujú rozvojovým ekonomikám. Pracovať pritom nebudem iba s konceptom Oficiálnej rozvojovej pomoci, tak ako ju zadefinovala Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj. Často krát však krajiny pod zahraničnú alebo rozvojovú pomoc zahrňujú aj finančné toky, ktoré však nespĺňajú túto definíciu. Preto budem narábať so širšou definíciou rozvojovej pomoci, pričom sa ale budem snažiť poukázať na tú časť, ktorá kritériá Oficiálnej rozvojovej pomoci spĺňa.

Čína oficiálne dáta svojho rozvojového programu zverejňuje až posledné roky, pričom ich dôveryhodnosť je často odborníkmi spochybňovaná. Dáta tiež nie sú publikované veľmi detailne, len súhrnne, pretože čínska vláda považuje presné čísla za štátne tajomstvo. Komparácia týchto dvoch krajín a ich rozvojových pomoci nebude preto kvantitatívna, ale kvalitatívna. Jej zmyslom teda nebude porovnať objemy financií, ktoré do rozvojových ekonomik tečú, ale odpovedať na otázku, či napriek tomu, že sa krajiny často stavajú do kontrastu – USA ako vyspelá demokratická krajina, Čína, ako rýchlo rozvíjajúca sa ekonomika s vedúcim postavením komunistickej strany

– má ich motivácia podporovať rozvojové ekonomiky v raste podobné črty, alebo naopak ich pohnútky sú odlišné. Zaujímať ma preto budú v práci tie financie, ktoré sú poskytované priamo štátom, nie investície zo súkromných zdrojov.

Na pomoc vplývajú rôzne nezávislé premenné, ktoré je potrebné si zadefinovať. V práci budem sledovať hlavne nasledujúce kategórie:

- *komerčná motivácia* – pod tými rozumiem jednak ekonomický potenciál prijímacej krajiny, tzn. veľkosť a sila ekonomiky, či nerastné bohatstvo a taktiež obchodné záujmy, ktoré sú v tomto prípade s Latinskou Amerikou určite veľkým lákadlom

- *ideologická motivácia* – rozširovanie ideológie, hodnôt, či kultúry vlastného štátu, ako napr. rozširovanie komunizmu, demokracie, kultúrnych, či náboženských hodnôt

- *politická motivácia* – potreba zaistiť si uznanie vlastného štátu, zabezpečiť postavenie v medzinárodných organizáciách, medzinárodná reputácia, získanie nových spojencov

- *bezpečnostná motivácia* – v tejto kategórii sa stretávajú bezpečnostné záujmy, strategická dôležitosť, politická stabilita

- *humanitárna motivácia* a celková rozvojová filozofia donorskej krajiny– do tejto časti spadajú aj historické, či kultúrne väzby

Pri komparácii pristúpim k jednej zmene oproti predstavenému výskumnému projektu práce. Komparovať motivácie donorov nebudem na konkrétnych krajinách, ako to bolo pôvodne zamýšľané, ale na celom regióne Latinskej Ameriky. Zámerom tejto komparácie je poukázať na odlišnosti, resp. podobnosti, jednotlivých rozvojových projektov a na ciele, ktoré títo donori v regióne majú. V prípade zúženia na konkrétne krajiny by existovala možnosť, že sa mi nepodarí zachytiť všetky faktory, ktoré sú pre donorov v regióne dôležité.

1. Teoretické ukotvenie práce

1.1. Teoretické prístupy k rozvojovej pomoci

V súčasnosti sa debata okolo rozvoja a rozvojovej pomoci zameriava najmä na jej efektivitu. Posledné mesiace silnie diskusia ohľadom miléniových cieľov (Millennium development goals - MDGs)³ a nových udržateľných rozvojových cieľov (Sustainable development goals - SDGs)⁴. No akoby potlačovaná je debata o reálnych motiváciách, ktoré vedú jednotlivé krajiny podporovať rozvojové ekonomiky v rozvoji.

V oblasti medzinárodných vzťahov existuje niekoľko teoretických prístupov, ktoré sa snažia vysvetliť túto motiváciu. V nasledujúcej časti sa budem venovať tým najhlavnejším vysvetleniam a to konkrétne od realistov (klasická teória, aj neo-realistickej), liberalistov a marxistov.

Najrozšírenejšou paradigmou je **realistická**. Realizmus dáva do popredia ľudskú prirodzenosť, ktorá má prirodzene skôr sklony k byť egocentrická, ako aj mocenskú politiku štátov. Tento výklad sa taktiež prelieva do vysvetlenia rozvojovej pomoci. Podľa realistov štáty nepodporujú rozvojové ekonomiky z nezištných, filantropických dôvodov, ale skôr kvôli vlastným strategickým, či bezpečnostným dôvodom. Peter J. Schraeder, Steven W. Hook a Bruce Taylor v štúdiu „*Clarifying the Foreign Aid Puzzle: A Comparison of American, Japanese, French, and Swedish Aid Flows*“ vysvetľujú, že podľa realizmu sú medzinárodné vzťahy riadené tzv. „hobbesovským“ prirodzeným stavom, v ktorom je národná bezpečnosť, či pud sebazáchovy chápaný ako primárny, ak

³ MDGs je 8 stanovených cieľov, ktoré boli prijaté členskými štátmi OSN na Summitu tisícročia v roku 2000, na ktorom sa taktiež prijala Miléniová deklarácia. Prijaté boli v tom čase všetkými 189 členskými štátmi (aktuálne je 193 členských krajín). Na splnenie cieľov si krajiny dali 15 rokov, čiže práve rok 2015 je konečný. Zaviazali sa konkrétne k: 1) odstráneniu extrémnej chudoby a hladu, 2) zaistenie základného vzdelanie pre všetkých, 3) presadzovanie rovnosti pohlavia a posilnenia postavenia žien, 4) znížiť detskú úmrtnosť, 5) zlepšiť zdravie matiek, 6) boj proti HIV/AIDS, malárii a ďalším chorobám, 7) zaistiť udržateľnosť životného prostredia, 8) rozvíjať globálne partnerstvo pre rozvoj. (Informačné centrum OSN v Praze)

⁴ SDGs sú zatiaľ navrhované body, ktoré nadväzujú na MDGs, ktoré v roku 2015 vypršia. Prvá dohoda o vytvorení nových cieľov bola uzavretá na Konferencii OSN o životnom prostredí a rozvoji, ktorá je tiež známa ako Rio +20 alebo Summit Zeme 2012, ktorá sa konala v roku 2012 v brazílskom Rio de Janeiro. Jednalo sa konferenciu k 20. výročiu Summitu Zeme, ktorý sa konal v Riu v roku 1992. V júli 2014 doručila Generálnemu zhromaždeniu OSN tzv. otvorená pracovná skupina pre SDGs návrh, ktorý obsahoval 17 cieľov. Medzi nimi je napr. úplné odstránenie hladu a chudoby, zlepšenie zdravotníctva a vzdelávania, či vytváranie udržateľných miest, ochrana životného prostredia, oceánov a lesov. O finálnej podobe SDGs sa má rozhodovať na Summitu v septembri 2015. (UN Department of Public Information, 2014)

nie jediný, cieľ. Výsledkom je, že zahraničná pomoc len minimálne súvisí s ekonomickým rozvojom prijímateľa a taktiež jeho potreby zostávajú až druhoradými. (Schraeder, a iní, 1998 s. 297-298)

Z realistického chápania vychádzajú aj **neo-realisti**, pre ktorých je stále za základ poskytovania zahraničnej pomoci braný národný záujem. Na rozdiel od realistov však tvrdia, že štáty poskytujú pomoc rozvojovým ekonomikám nie až tak kvôli pudu sebazáchovy, resp. kvôli vlastnej bezpečnosti, ale z ekonomických dôvodov. „Neo-realisti tvrdia, že donorské krajiny využívajú pomoc na presadzovanie svojich ekonomických záujmov. Donori poskytnú viac pomoci krajinám, ktoré im majú čo ponúknuť, napr. export, prístup k nerastným surovinám, či zvýšenie priemyselnej konkurencieschopnosti. V skratke, donorské krajiny dávajú viac zahraničnej pomoci, aby si sami vytvorili možnosti na export a investície, obzvlášť vo väčších krajinách, ktoré poskytujú väčší trh pre firmy (pochádzajúce z krajiny donora).“ (Fuller, 2002 s. 79) Schraeder a spol. vo svojej štúdií dokázali, že v osemdesiatych rokoch bolo Japonsko motivované poskytovať rozvojovú pomoc africkým krajinám, ale napr. aj Číne, predovšetkým kvôli vlastným ekonomickým záujmom. Najväčší príjemcovia japonskej pomoci boli buď krajiny, ktoré boli pre Japonsko dôležitým zdrojom nerastných surovín (napr. meď zo Zambie, urán z Nigeru, či chróm z Madagaskaru), prípadne potenciálne krajiny bohaté na suroviny (chróm v Sudáne, ropa v Gabone), respektíve krajiny zaujímavé veľkosťou svojich ekonomických trhov, ktoré boli schopné prijať japonský export (Keňa, Nigéria). (Schraeder, a iní, 1998 s. 312)

Do protikladu k realistom sa stavajú **idealisti**. Idealisti vidia v poskytovaní rozvojovej pomoci humanitárny impulz a nesúhlasia s tvrdením, že je poskytovaná z čisto ziskových dôvodov donorských krajín. Pomoc prispieva k zvyšovaniu hospodárskeho rastu poskytovateľa, aj prijímateľa pomoci. Je to zdroj vzájomnej spolupráce a znižuje riziko potenciálnych konfliktov. Idealisti sú optimistickí a veria, že práve skrz zahraničnú pomoc je možné vyriešiť problémy, alebo aspoň značne prispieť k riešeniu, chudoby, či nedostatočného rozvoja krajín tretieho sveta. Tvrdia, že zahraničná pomoc je často využívaná aj na rozširovanie a podporu demokracie a dodržiavanie ľudských práv vo svete.

Poslednou rozoberanou paradigmatou v medzinárodných vzťahoch je marxistické vysvetlenie rozvojovej pomoci. **Marxistická paradigma** súhlasí s neo-realistami, že základnou motiváciou pre poskytnutie ODA je ekonomický záujem. Jedná sa o celú škálu teórii, napr. teória svetových systémov, teória závislosti, či klasický marxizmus. Na rozdiel od neo-realistov, marxisti sa zhodujú na úlohe kapitalistického vykorisťovania, v tomto prípade vo forme rozvojovej pomoci, ktoré zvyšuje moc vrchnej vrstvy obyvateľstva na oboch stranách, v donorskej, ale aj v prijímacej krajine. (Schraeder, a iní, 1998 s. 298-299) Neo-marxisti argumentujú, že to všetko prispieva k neustálemu roztváraniu pomyselných nožníc, kedy sa ekonomické rozdiely medzi tzv. severom a juhom⁵ stále zväčšujú. Rozvojová pomoc teda nijak nenapomáha k vyriešeniu problematiky, ale naopak konzervuje a prehĺbuje súčasné problémy.

1.2. Komparatívna štúdia

Komparatívna prípadová štúdia predstavuje jednu z najrozšírenejších kvalitatívnych metód používaných pri štúdiu medzinárodných vzťahov. „Na rozdiel od jednopřípadové studie však zkoumá dva nebo několik případů a provádí jejich srovnávací analýzu...Komparativní studie ale srovnává pozorování existující alespoň ve dvou různých případech.“ (Karlas, 2008 s. 62)

Metódu komparatívnej štúdie využívali rôzni skúmatelia už prakticky od počiatkov politologických, ale aj celkovo sociálnych vied. Bola použitá v dielach napr. Adama Smitha, Alexisa de Tocqueville, prípadne Karla Marxa. Populárna kvalitatívna metóda však musela v polovici 20. storočia, tak ako iné, ustúpiť pred vzrastajúcou popularitou kvantitatívneho výskumu. „V druhej polovine šesdesiatych let však sociálnovední badatelia začínajú o komparácii omezeného počtu prípadů opäť projevovať záujem. V tejto dobe také dochádza k propracovaniu postupů komparativní studia a k jejímu ustanovení jako samostatné metodologie.“ (Karlas, 2008 s. 62)

⁵ Sever a juh nie je myslený geograficky. Pod pojmom sever marxisti rozumejú kapitalistické krajiny, ktoré poskytujú zahraničnú pomoc. Juhom sú myslené rozvojové ekonomiky, ktoré sú odkázané prijímať pomoc od iných krajín.

Existuje niekoľko metód, ktoré komparatívna štúdia využíva pri zisťovaní kauzálnych prepojení medzi skúmanými prípadmi. Pri písaní svojej diplomovej práce budem využívať klasické vylučovacie metódy, konkrétne metódu súladu, ktoré sú pripisované Johnovi Stuartovi Millovi. Vylučovacie metódy obsahujú tzv. metódu súladu, metódu rozdielu a metódu súvisiacich rozdielov. „Metoda souladu“ i „metoda rozdílu“ se soustředí na vyloučení faktorů (nezávislých proměnných), které nelze v daných případech považovat za příčiny. V rámci metody souladu srovnáváme dva nebo několik případů, které se shodují v hodnotě závislé proměnné a zároveň v hodnotě pouze jedné nezávislé proměnné. Každá nezávislá proměnná, kterou můžeme při uplatnění „metody souladu“ vyloučit jako proměnnou, ve které se dané případy liší, zároveň nemůže představovat proměnnou kauzální. Jestliže se totiž určité případy shodují v hodnotě závislé proměnné a zároveň v hodnotě pouze jedné proměnné nezávislé, musí být tato nezávislá proměnná i proměnnou kauzální.“ (Karlas, 2008 s. 70)

2. Vývoj rozvojovej spolupráce a jej diskurzu

2.1. Korene rozvojovej spolupráce

Pomoc slabším a chudobným je v širokom slova zmysle prítomná na svete od nepamäti. V minulosti existovali najmä dve inštitúcie, ktoré zabezpečovali sprostredkovávanie pomoci – jednak cirkvi, ktoré hlásali pomoc slabým a chudobným a jednak formovanie vojenských zákonov. Najmä v kresťanskej Európe a Severnej Amerike sú charitatívne myšlienky prítomné a rozvíjané, ale podobné črty môžeme nájsť aj v iných náboženstvách, napr. odvádzanie tzv. zakátu, čiže akejsi dane, ktorá je určená na dobročinné účely, v islame.

Prvé zmienky o vytvorení pravidiel, ktoré určujú prijateľný spôsob ako viesť vojnu, pochádzajú z dôb antického Grécka a Ríma. Tie sa počas stáročí vyvíjali v najrôznejších častiach sveta. Princípy prijateľnej vojny a následnej pomoci slabším nájdeme zakotvené aj v náboženstvách akými sú hinduizmus, islam, či judaizmus. (Davey, a iní, 2013 s. 5)

Korene dnešnej inštitucionalizovanej humanitárnej pomoci sa začínajú v 19. storočí. V tomto období je badateľný výrazný technologický posun, ktorý sa odráža aj v zvýšenom počte obetí a zranení počas prebiehajúcich konfliktov. Zlepšenie dopravy a možností komunikácie, rozvoj medzinárodného obchodu, či zosilnená medzinárodná deľba práce „zmenšili“ svet. Práve veľké straty na životoch, väčšie kontakty medzi krajinami, rýchlejšia preprava, možnosti zdieľať informácie a komunikovať prispeli k zvýšeným snahám o poskytovanie humanitárnej pomoci, ktoré v roku 1863 vyústili do vytvorenia Medzinárodného výboru Červeného kríža. (Davey, a iní, 2013 s. 5)

Dalo by sa teda povedať, že predchodcom dnešnej modernej a inštitucionalizovanej rozvojovej pomoci, bola humanitárna pomoc. Tá je využívaná vo veľkom dodnes. Jedná sa o akútnu, krátkodobú, resp. dočasnú, pomoc, ktorá je smerovaná priamo do oblastí poznačených či už vojenským konfliktom, alebo prírodnou, či inou katastrofou. Humanitárna pomoc je priamo zameraná na záchranu životov a zmiernenie utrpenia počas a bezprostredne po nejakej katastrofálnej udalosti. Oproti tomu je rozvojová spolupráca mienená ako dlhodobá práca s rozvojovými

krajinami, ktorej cieľom nie je momentálna, akútna záchrana životov po katastrofe, ale dlhodobá systematická práca na rozvoji danej oblasti a zvýšení životnej úrovni jej obyvateľov. (Branczik, 2004)

Rozvojová pomoc, v modernom slova zmysle, má počiatky v dobe tesne po druhej svetovej vojne. Od vtedy uplynulo 70 rokov a svet ako taký, ale aj medzinárodná politika a usporiadanie, sa za ten čas značne zmenili. Rozvojová spolupráca je napriek všetkým zmenám stále viac uznávaná a počet prispievateľov sa oproti začiatkom znemnohonásobil. V súčasnosti je väčšina dnešných štátov zapojená do rozvoja, či už ako donor, alebo akceptor. Počas rokov sa taktiež rozšíril počet aktérov – pomoc neposkytujú len štáty, zapájajú sa stále viac neziskové, či medzinárodné organizácie, firmy, nadnárodné korporácie, miestne zastupiteľstvá, či filantropi. (Branczik, 2004)

Prvé záznamy o pomoci jednej krajiny druhej sú ale datované už v 18. storočí. Jednalo sa konkrétne o vojenskú pomoc, ktorú krajiny poskytovali štátom, ktoré považovali za strategicky dôležité. Prvý záznam je z prvej polovice 18. storočia, kedy Prusko podporilo niekoľko svojich spojencov. (Williams, 2014) Napríklad v roku 1830 poskytlo vojenskú pomoc Osmanskej ríši, ako podporu na modernizáciu osmanskej armády. (Šedivý, 2012)

V priebehu 19. a 20. storočia sa táto pomoc rozšírila aj na finančnú. Imperiálne krajiny si začali uvedomovať zlý stav predovšetkým vlastných kolónii, ale taktiež iných chudobných krajín. V roku 1929 prijala Británia Nariadenie o rozvoji kolónii, ktorým len vyvrcholilo niekoľko ročné sledovanie úrovne školstva, či využitia prírodných zdrojov vo vybraných kolóniách. V roku 1929 britská vláda po prvý krát poskytla pôžičku, či grant svojim kolóniám na výstavbu infraštruktúry, čiže na zlepšenie dopravy, či zásob energií a vody. Jedným z dôvodov vydania nariadenia bolo zvýšenie kúpyschopnosti kolónii a tým zabezpečenie väčšieho dopytu po britskom exporte. Financie boli podmienené tým, že v čo najvyššej možnej miere museli byť minuté na produkty z Británie. (Kanbur, 2003 s. 3)

Po druhej svetovej vojne sa svet značne zmenil. Okrem iného sa tak „objavil“ aktuálny problém, ktorý bolo potrebné riešiť – hlad a masová chudoba v Afrike, Ázii a Latinskej Amerike. Vo všeobecnej diskusii tému vojny postupne nahradili témy

sociálneho rázu a dianie v tzv. „tretom svete“⁶. Po skončení vojny proti nacizmu sa tak objavila nová výzva „vojna proti chudobe“. V roku 1949 OSN odhadlo, že kým v USA je príjem na hlavu 1453 dolárov, v Indonézii to je len 25 dolárov. (Escobar, 1995 s. 132)

Pre štruktúru a celkový rozsah dnešnej podoby rozvojovej pomoci boli dôležité najmä dve konkrétne udalosti– 1) vytvorenie Maršalovho plánu⁷ v roku 1948, ktorý slúžil ako program bilaterálnej finančnej pomoci, ktorú poskytovalo USA šestnástim⁸ vojnou postihnutým krajinám západnej a južnej Európy na obnovu ich ekonomík, 2) založenie medzinárodných inštitúcií ako Organizácia Spojených národov, Medzinárodný menový fond, či Svetová banka, ktoré predstavujú multilaterálne tendencie v rozvojovej pomoci. Maršalov plán, či založenie Svetovej banky boli určené na postavenie Európy na nohy. Na ekonomický rozvoj najmenej rozvinutých krajín však tieto nástroje neslúžili. Prezident USA, Harry Truman, spomína pomoc „chudobným“ po prvý krát vo svojom inauguračnom prejave 20. januára 1949. V jeho tzv. štvorbodovej reči vyhlásil, že pomoc chudobným národom je dôležitou zložkou zahraničnej politiky USA a že jedným z jeho cieľov bude „využiť výhody z našich vedeckých poznatkov a priemyselného pokroku k zlepšeniu situácie a rastu nerozvinutých oblastí.“ (Kanbur, 2003 s. 4)

Ani slávny Trumanov prejav však nezabezpečil, aby sa rozvojová pomoc stala stálou súčasťou americkej zahraničnej pomoci. Naopak záväzky voči krajinám boli považované za dočasné. V roku 1953 americký Kongres predĺžil Vzájomný

⁶ „Výraz "třetí svět" poprvé použil francouzský akademik Alfred Sauvy v roce 1952, tedy ne dlouho po vzniku železné opony a rozdělení vyspělých zemí na západní "první svět" a "druhý svět" – východní blok "socialistických" zemí. Sauvyho záměrem bylo ukázat postkoloniálním státům třetí cestu mezi kapitalismem amerického stylu a komunismem sovětského typu. Od konce 50. let začal být výraz "třetí svět" běžně používán pro souhrnné označení zemí Latinské Ameriky, Asie a Afriky, které se potýkaly s obdobnými problémy v úsilí překonat svoji hospodářskou a sociální zaostalost. Po rozpadu sovětského bloku a proniknutí hodnot a ekonomických, sociálních a politických mechanismů prvního světa do světa druhého, ztratilo označení "třetí svět" svoje logické opodstatnění a mezinárodní organizace je přestávají používat. V běžném jazyce je však i nadále běžně užíváno.“ (Daněk, 2000 s. 16)

⁷ Marshallov plán bol prvý krát prednesený americkým štátnym sekretárom Georgom C. Marshallom na Harvardskej Univerzite 5. júna 1947. Jednalo o záchranný program pre vojnu zničenú Európu, ktorá mala podľa ideálnej predstavy slúžiť väčšine, ak nie rovno všetkým európskym krajinám. Bol to masívny plán pomoci, ktorý mal za cieľ vytvoriť rámec, v ktorom by európske krajiny spolupracovali a dohodli sa na spoločnom a zodpovednom prístupe k uzmierneniu a obnoveniu krajín a ich ekonomík. Plán mal tak poskytnúť impulz pre nový prístup k spolupráci a tvorbe politík. Oficiálny názov znie Plán hospodárskej obnovy Európy, avšak do dejín vošiel skôr ako Marshallov plán. Realizáciou programu bola v roku 1948 poverená novovzniknutá Organizácia európskej ekonomickej spolupráce (Führer, 1996 s. 5)

⁸ Pôvodne o prijatí Marshallovho plánu jednalo aj Československo, nakoniec však po nátlaku Stalina bolo nútené 10.7. 1947 zrušiť účasť na rokovaniach v Paríži. (Rybář, 2015)

bezpečnostný akt⁹, v ktorom bolo napísané, že ekonomická pomoc dodávaná spojencom skončí do dvoch rokov a vojenská do troch. Tento postoj bol však prehodnotený kvôli zúriacej studenej vojne a v roku 1960 sa USA stalo spoluzakladateľom Komisie rozvojovej pomoci (Development Assistance Committee – DAC)¹⁰ v Organizácii ekonomickej spolupráce a rozvoja¹¹. Tá začína fungovať v septembri 1961. Hlavnou úlohou DAC je koordinovať pomoc, ktorá prúdi do najchudobnejších krajín sveta. (Edwards, 2014)

V roku 1960 zakladá Svetová banka Medzinárodnú asociáciu pre rozvoj (International Development Association - IDA). Počiatočný finančný kapitál bol 900 miliónov dolárov, ktoré boli určené na podporu chudobnejších rozvojových ekonomík prostredníctvom veľmi výhodných úverov. V roku 1961 vyhlasuje Valné zhromaždenie OSN nasledujúcu dekádu za Dekádu rozvoja národov, pričom si určuje dva hlavné ciele: dosiahnuť v rozvojových krajinách do roku 1970 zvýšený ekonomický rast o minimálne 5% ročne a výrazne zvýšiť toky medzinárodnej pomoci a kapitálu do rozvojových krajín, aby sa čo najskôr dosiahla úroveň 1% kombinovaného národného príjmu z ekonomicky vyspelých krajín. (OECD, 2013 s. 11)

2.2. Rozvojové paradigmy

2.2.1. Evolucionizmus

V prvej polovici dvadsiateho storočia, čiastočne ešte aj v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch, prevláda medzi ekonómami tzv. evolucionizmus, čiže názor, že

⁹ Vzájomný bezpečnostný akt bol podpísaný prezidentom Harry Trumanom v roku 1951. Takmer 7,5 miliardy dolárov bolo vyčlenených vo forme vojenskej, ekonomickej a technickej pomoci a poskytnutých spojencom USA. Hlavným cieľom pomoci boli krajiny v západnej Európe, kde pomoc mala zabrániť rozširovaniu sovietskeho vplyvu.

¹⁰ Zakladajúce štáty tvorí 8 krajín, Belgicko, Kanada, Francúzsko, Nemecko, Taliansko, Portugalsko, Veľká Británia a Spojené štáty, a Komisia Európskeho hospodárskeho spoločenstva. DAC sa v súčasnosti skladá z 29 členských krajín, ktoré sú : Austrália, Rakúsko, Belgicko, Kanada, Česká republika, Dánsko, Európska Únia, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Grécko, Island, Írsko, Taliansko, Japonsko, Kórea, Luxembursko, Holandsko, Nový Zéland, Nórsko, Poľsko, Portugalsko, Slovensko, Slovinsko, Španielsko, Švédsko, Švajčiarsko, Veľká Británia a USA; Česká a Slovenská republika sa súčasťou komisie stali v roku 2013. (OECD, 2013 s. 9)

¹¹ OECD sa v roku 1961 pretransformovala z Organizácie pre európsku hospodársku spoluprácu (Organization for European Economic Co-operation – OEEC), ktorá bola vytvorená v roku 1948 a mala koordinovať Plán európskej obnovy (Marshallov plán). (Encyclopædia Britannica, 2015)

rozvojové ekonomiky si musia prejsť tými istými vývojovými štádiami ako vyspelé ekonomiky. Klasickým predstaviteľom tohto smeru John A. Hobson, ktorý na začiatku dvadsiateho storočia predstavil štúdiu Imperialism, v ktorej kritizuje negatívne finančné, ekonomické a morálne dopady britského imperializmu. Podľa Hobsona využívala Británia imperializmus na ochranu vlastných ekonomických záujmov – na podporu expanzie svojich investorov. (Kučerová, 2011 s. 73) Dôležitým predstaviteľom je tiež americký ekonóm Walt Whitman Rostow, autor rozvojovej teórie rastu, ktorý publikoval v 1960 knihu Štádiá ekonomického rastu (The Stages of Economic Growth), ktorú označil podtitulom Nekomunistický manifest¹². Predstavil v nej päť na seba nadväzujúcich štádií, ktorými si musí každá ekonomika prejsť.

Prvotné štádium je Tradičná spoločnosť (The Traditional Society). Jedná sa o agrárnu spoločnosť s primitívnymi technológiami, hierarchickou štruktúrou moci, obmedzenou ekonomikou a regionálnymi politickými centrami. Druhým štádiom je Prerozvojové štádium (The Preconditions of Take-off), ktorý pripravuje vhodné podmienky na hospodársky rozvoj. Uplatňujú sa v ňom poznatky z vedy, nastáva celkový rozvoj, rozširujú sa trhy pre obchodovanie – začína sa obchodovať aj s ďalšími a vzdialenejšími trhmi, zvyšuje sa produktivita poľnohospodárstva a začína sa rozvoj priemyslu. Rozvíja sa aj bankový sektor, vnútorný trh a sú snahy vytvoriť centralizovaný národný štát, v ktorom je možné, aby prebiehali aj hlbšie ekonomické procesy. (Rostow, 1959 s. 4-7) Tretím štádiom je Rozbeh (The Take-off) „kdy dochází ještě k většímu nahromadění podnikatelského kapitálu, k dalšímu technickému rozvoji a k dalšímu upevnění nové politické moci.“ (Lenert, 1967 s. 72) Štvrté štádium je Dozrievanie (The Drive to Maturity) a prebiehajú v ňom už hlbšie ekonomické procesy. Vo veľkom sa rozširuje využitie technológií a to v prakticky všetkých odvetviach. Celkovo sa pritom zvyšuje životná úroveň celej spoločnosti. Posledným, piatym vývojovým štádiom, je Vek vysokej spoločenskej spotreby (The Age of High Mass Consumption), ktoré sa „vyznačuje přesunem k výrobě předmětů trvalé osobní spotřeby a k rozvoji služeb.“ (Lenert, 1967 s. 73)

¹² Podtitulom chcel zdôrazniť myšlienku, že rozvojové ekonomiky by mali prejsť klasickou, overenou cestou vývojových štádií, tak ako iné kapitalistické krajiny, a tak dosiahnuť rast a blahobyť a nedat' sa „odlákajú na deviantní odbočku ke komunismu.“ (Daněk, 2000 s. 17)

2.2.2. Modernizačné teórie

Modernizačné teórie sa presadili hlavne počas 60. rokov a predstavujú rozšírenie a prehĺbenie evolucionistických myšlienok. Stále platí, že akcelérátorom rozvoju by mal byť najmä ekonomický rast, avšak na problematiku sa začína nahliadať interdisciplinárne. Verilo sa, že je potrebné stotožniť sa s modernizáciou¹³ spoločnosti, aby sa dosiahlo celkového rozvoja. „Rozvoj – chápaný jako modernizace – musí tedy zahrnovat nejen ekonomickou transformaci, jež byla symbolizována industrializací a s ní spojeným přesunem pracovních sil ze zemědělství do průmyslu a z venkova do měst, ale také sociální a kulturní transformaci i transformaci politického systému.“ (Daněk, 2000 s. 18) Hlavným aktérom „modernizačného rozvoja“ mal byť štát.

Podľa odporúčaní modernizačnej školy mal byť rozvoj naštartovaný prostredníctvom dvoch opatrení:

1) z rozvojových krajín by sa mali exportovať poľnohospodárske výrobky a iné primárne komodity (agroexport model). Jedná sa o odporúčanie, ktoré bolo udelené najmä pre malé a chudobné štáty subsaharskej Afriky, resp. Strednej Ameriky. Tieto krajiny sa vyznačujú tým, že v porovnaní s ostatnými rozvojovými ekonomikami majú komparatívne výhody¹⁴ – lacnú pôdu, lacnú pracovnú silu a prírodné bohatstvo – to by mali využiť a snažiť sa o zvýšenie exportu primárnych surovín na svetový trh.

2) Najviac prijímaným riešením na problémy „tretieho sveta“ sa stala industrializácia nahradzujúca import (import substitution industrialization - ISI). „Byla založena na předpokladu, že s využitím prostředků, získaných spojením omezených domácích soukromých a veřejných zdrojů, často podpořených zahraničním kapitálem, a za ochrannou zdí celních bariér, dojde díky státům organizovaným programům industrializace k rozvoji domácího průmyslu, který bude stimulován domácí poptávkou.“

¹³ Modernizácia sa pritom rozumie, ako „proces společenské změny, vyplývající z šíření a přijetí typických rysů expanzivních a zdánlivě vyspělejších společností společnostmi zdánlivě méně vyspělými. Modernizace zahrnuje sociální mobilizaci, růst efektivnějších a více centralizovaných forem politické a sociální kontroly, přijetí "vědecky racionálních" norem a transformaci sociálních vazeb a estetických forem.“ (Daněk, 2000 s. 17)

¹⁴ Modernizačné teórie tu priamo vychádzajú z Teórie komparatívnych výhod od britského ekonóma Davida Ricarda. Podľa nej je základom medzinárodnej špecializácie schopnosť vyrábať úspešnejšie vo viac odboroch. Štát by mal ale exportovať, resp. špecializovať sa, na tie produkty, u ktorých je v porovnaní s inými štátmi dosiahnutá vyššia konkurencieschopnosť (viac výhod a menej obetovania). (Kučerová, 2011)

To posílí soběstačnost země a sníží její závislost na vnějších trzích, sníží deficit zahraničního obchodu, nabídne pracovní příležitosti, zejména lidem ze zemědělství, vytvoří domácí kapitál a bude stimulovat rozvoj technologií a pokročilejších forem industrializace.“ (Daněk, 2000 s. 18) Vďakaa tomuto modelu sa tiež mali obmeniť elity v štáte – ideálne dosadenie industriálnych, mestských, prozápadných elít, ktoré nie sú zaťažené žiadnym náboženským vyznaním, alebo inou ideológiou. Medzi najdôležitejších predstaviteľov modernizačných teórií patria Paul Rosenstein-Rodan, Ragnar Nurkse, Raúl Prebisch a M. Furtado.

V roku 1948 definovala Svetová banka chudobné krajiny ako krajiny, ktorých ročný príjem je menej ako 100 dolárov na obyvateľa. Táto definícia sa týkala krajín s približne dvoma tretinami svetovej populácie. Za spoločnú a zásadnú črtu celého tretieho sveta bola určená chudoba. Logickým riešením, ktoré vyplývalo bolo zvýšenie príjmu krajín a teda ich celkový hospodársky rast. (Escobar, 1995 s. 134) Evolucionizmus a modernizačné teórie sa v praxi uplatnili pri vytváraní rozvojových projektov, ktoré boli veľmi finančne náročné a programov, zameraných na zvýšenie ľudského kapitálu a jeho produktivity.

Počas 50. a 60. rokov rozvojové ekonomiky naozaj zaznamenali ekonomický rast. Na konci 60. rokov rástlo hospodárstvo rozvojových ekonomík tempom až 5,1%, čo sa ale následne vysvetlilo nízkou počiatočnou úrovňou ekonomík. „Vnějším a hlavním zdrojem růstu byl obchod, který měl stále koloniální charakter tj. suroviny za hotové výrobky. Brzdícím prvkem pokroku se staly vysoké přírůstky obyvatelstva. V 50. letech byl zaznamenán roční růst 0,91% (produkce potravin vzrostla o 1,3%), v 60. letech již 2% (zatímco zdroje obživy rostly o 1,6%).“ (Sklenáková, 2006 s. 13)

Na konci 60., ale hlavne počas 70. rokov sa ukazujú nedostatky dovtedajšieho riešenia a v rozvojových krajinách sa objavujú hladomory, ale aj dôsledky populačnej a ekologickej krízy. Pomoc sa preto začína sústreďovať viac na základné potreby v rozvojových ekonomikách – vzniká množstvo fondov zameraných na sociálne programy (podpora vzdelávania a zlepšenie zdravotnej starostlivosti), projekty na zníženie chudoby, posilnenie zručností a ľudského kapitálu.

2.2.3. Kritické teórie

Od polovice šesťdesiatych rokov minulého storočia sa objavujú prístupy, ktoré kritizujú dovtedajší vývoj rozvojových zemí, prístup vyspelých ekonomík, rozvojové projekty v praxi, či dovtedajšie rozvojové paradigmy. Tieto prístupy však neprinášajú nové riešenia situácie. Dôvody zaostalosti niektorých častí sveta nachádzajú v zlom nastavení medzinárodného systému. Jediné riešenie by bola teda absolútna radikálna reforma celého svetového obchodu. (Tůmová, 2012 s. 13)

Dôležitú úlohu medzi kritickými prístupmi zohrala Teória závislosti (Dependency theory) a jej hlavní predstavitelia Andre Gunder Frank, Paul Baran, Arghiri Emmanuel. Tí vystúpili proti teóriám, ktoré tvrdia, že každý štát sa vyvíja samostatne, bez ohľadu na ostatné krajiny. Tvrdia, že celý svet je prepojený a že aj rozvojové zeme sú súčasťou komplexného svetového hospodárstva. Za ich nerozvinutosť sú teda priamo zodpovedné vyspelé krajiny. „Jádro systému světového hospodářství – země prvního světa – používá svoji hospodářskou a politickou moc k udržení a prohloubení vztahů závislosti (vytvořených v době kolonialismu), které jsou nástrojem transferu zdrojů z periferie do jádra. Nerozvinutost zemí periferie tedy není důsledkem nedostatečného proniknutí moderního průmyslu, hodnot a sociálních a politických systémů, ale právě naopak: je důsledkem nerovného začlenění těchto zemí do systému světového hospodářství.“ (Daněk, 2000 s. 18) V súčasnom svete už nedominujú koloniálne mocnosti, ktoré ovládajú svoje kolónie tak, ako v minulosti. Dnes dominujú nadnárodné spoločnosti, Medzinárodný menový fond (International Monetary Fund - IMF), či nerovné vzťahy, ktoré sú v medzinárodnom obchode. Predstavitelia tejto teórie tento stav pomenávajú ako neokolonializmus. (Získová, 2007)

Hlasy zástancov teórie závislosti silneli najmä v druhej polovici šesťdesiatych rokov, ale nedá sa hovoriť o ich uplatnení v praxi. Cestu k rozvoju videli v odstránení kapitalizmu, zabránení nadnárodným spoločnostiam v prístupe na trh, protekcionizme proti konkurencii z vyspelých krajín a vytváraní regionálnych obchodných zoskupení. Kritizovaná bola aj rozvojová pomoc a prílev investícií zo Severu, pretože tie práve zvyšovali závislosť menej rozvinutých krajín a spomaľovali ich hospodársky rast. (Hildebrandová, 2009)

2.2.4. Neoliberalizmus

Reakciou na neúspešné naštartovanie rozvoja v rozvojových ekonomikách a na kríze počas sedemdesiatych rokov vznikol neoliberalizmus. Ten dominoval rozvojovému diskurzu obzvlášť v 80. ale aj v 90. rokoch 20. storočia. Tvrdo kritizoval dovedy zaužívané rozvojové prístupy, ktoré sa ukázali ako neúčinné. „Zvláště kritizovaly (a) politiku ISI (jako nereálnou v prostredí omezené domáci poptávky), (b) vysoké celné bariéry a ďalší ochrannárska opatrení (bráni nejen dovozu hotových výrobků, ale i technologií a výrobních prostředků a jsou i bariérou pro vývoz zboží), (c) silnou roli státu (selhání státu je podle neoliberálních politiků stejně časté jako selhání trhu, ale jeho důsledky jsou daleko více zničující) a (d) princip plánování a byrokratického řízení ekonomiky (dirigiste).“ (Daněk, 2000 s. 20)

Neoliberalizmus hlásal návrat k čisto ekonomickému riešeniu problematiky rozvojových ekonomík. Požadovali štrukturálne zmeny, ktoré by kvalitatívne menili možnosť na zapojenie rozvojových krajín do medzinárodnej deľby práce. (Kučerová, 2011 s. 77) Na rozdiel od dovedajších prístupov, vychádzali z pozitívnych efektov voľného trhu a minimálnej role štátu v ekonomike, verili v liberalizáciu zahraničného obchodu, privatizáciu, podporu výroby zameranú na export a vytváranie podmienok pre príchod zahraničného kapitálu a nadnárodných spoločností. (Tůmová, 2012 s. 14) Neoliberalisti poukazovali na krajiny juhovýchodnej Ázie, ako na pozitívny príklad. Tie, ako tvrdili, naštartovali svoje ekonomiky práve vďaka voľnej ruke trhu a minimálnym zásahom štátu. Do protikladu stavali krajiny Latinskej Ameriky, kde prevládali často centrálné plánované ekonomiky.

Neoliberálna politika bola sprevádzaná veľkými škrtmi v oblasti školstva, zdravotníctva, či dopravy, rušením dotácií na potraviny, či devalváciou meny. Táto tzv. politika uťahovania si opaskov bola možná vďaka nástupu pravicových vlád v USA (reaganomika) a Veľkej Británii (thatcherizmus). Navyše veľa rozvojových krajín túto politiku prijala, pretože boli veľmi zadlžené¹⁵ a nemali inú alternatívu. (Lindner, a iní,

¹⁵ Na konci 70. rokov sa u rozvojových ekonomik prejavil ďalší z globálnych problémov – zadlženosť. Kým v minulosti krajiny dostávali vysoké medzinárodné úvery od Svetovej Banky a Medzinárodného menového fondu, na konci 70. rokov nastal čas splatnosti. Splácanie však nebolo v dobe štrukturálnych

2006 s. 126) „V praxi začaly byť na základe tzv. Washingtonského konsenzu¹⁶ po rozvojových štátoch požadované reformy pred udelením pôžičky ze strany týchto organizácií. Pro reformy zadlužených štátů byly vytvořeny programy strukturálního přizpůsobení (Structural Adjustment Programmes - SAP), jejichž prvkem bylo odstranění státních ekonomických subvencí a snížení vládních výdajů na sociální služby.“ (Tůmová, 2012 s. 15)

Dôsledky neoliberalistického prístupu boli ťažké. Rozvojové zeme sa reálne stali ešte závislejšie na kapitále, či na iných zdrojoch. Pôžičky sa často spájali s politickými, nielen ekonomickými podmienkami, ktoré museli rozvojové ekonomiky splniť. Nastal pokles životnej úrovne v niektorých krajinách (napr. v Mexiku), v niektorých afrických štátoch dokonca klesla stredná dĺžka života. Osemdesiate roky sú tak často označované ako „stratená dekáda rozvoja“, pretože sa výrazne prehĺbili rozdiely medzi krajinami a medzi regiónmi. (Zíková, 2007)

2.2.5. Rozvojový diskurz po studenej vojne

Neoliberalistická paradigma dlho dominovala rozvojovému diskurzu. Zmenu priniesla až tzv. štvrtá veľká debata v medzinárodných vzťahoch medzi pozitivistami a postpozitivistami¹⁷, ktorá prebiehala v deväťdesiatych rokoch. V tejto dobe sa presadilo hneď niekoľko nových teórie, napr. feminizmus, postmodernizmus, či sociálny konštruktivizmus. Tie všetky odmietali pozitivistické videnie sveta. (Hildebrandová, 2009 s. 28) V tomto čase sa taktiež na pôde OSN vytvárali a schvaľovali MDGs, o ktorých by sa dalo povedať, že reagujú na neoliberalizmus a reflektujú jeho kritiku. Vzhľadom na fakt, že sa k MDGs prihlásili takmer všetky

kríz pre rozvojové ekonomiky, najmä pre tie neropné, možné. Niektoré krajiny subsaharskej Afriky a Latinskej Ameriky sa tak ocitli v insolventnosti. (Kučerová, 2011 s. 62)

¹⁶ Washingtonský konsenzus je označenie 10 hospodárskych pravidiel, ktoré boli v roku 1989 spísané britským ekonómom Johnom Williamsonom a ktoré predstavovali návrh reforiem, na ktorých sa zhodli inštitúcie sídliace vo washingtonskej vládnej štvrti (Svetová banka, Medzinárodný menový fond a Ministerstvo financií USA). Pravidlá boli postavené na dodržiavaní makroekonomickej stability, finančnej liberalizácii a odstraňovaní bariér a kvót v medzinárodnom obchode. Reformný balíček bol mierený na celý svet, vnikol však z popudu dlhovej krízy v Latinskej Amerike. (Tománek, 2011)

¹⁷ Základom tohto sporu je povaha reality medzinárodných vzťahov (MV) a spôsob jej poznávania. Kým pozitivistí tvrdia, že medzinárodné vzťahy sú objektívne dané a ich realitu je možné skúmať metódami, ktoré používajú prírodné vedy (predovšetkým matematické metódy), postpozitivistí „považujú sociálnu realitu MV za nezávislou na aktérech MV, danou intersubjektívne a poznateľnou pouze prístupmi berúcimi v úvahu ľudský subjekt (dôraz na ideje).“ (Weisová, 2009 s. 32)

štáty, medzinárodné organizácie a NGOs, tak sa dá povedať, že prinášajú nový rozvojový konsenzus medzi štáty. Zahŕňajú v sebe rôzne teórie a stavajú na skúsenostiach z predošlých období. MDGs predstavujú hodnoty, ktoré sú v dnešnom svete pokladané za takmer univerzálne. (Hildebrandová, 2009 s. 28)

V diskurze po konci studenej vojny už neprevláda jedna paradigma tak, ako tomu bolo doteraz. Ovláda ho niekoľko prístupov naraz. Nejedná sa však o ucelené teórie, ale skôr o koncepty, ktoré vychádzajú z aktuálnych problémov a kritiku pozitivistických prístupov. Zvlášť silná je napr. otázka životného prostredia a udržateľného rastu¹⁸. *Koncept trvale udržateľného rastu* sa stotožňuje s ekonomickým rastom, či hospodárskym a industriálnym rozvojom, avšak za podmienok, ochrany životného prostredia, využívania obnoviteľných zdrojov a v intenciách trvale udržateľnej produkcie, ale aj spotreby. (Zíková, 2007)

Dôležitou otázkou v súvislosti s rozvojom sa ukázal byť gender. Vzhľadom na často krát nerovné postavenie oboch pohlaví v spoločnostiach rozvojových krajín je potrebné zohľadniť otázku jednej marginalizovanej skupiny (predovšetkým žien) voči druhej v rozvojových diskusiách. V deväťdesiatych rokoch minulého storočia sa začína rozvíjať tzv. *postkoloniálny feminizmus*, ktorý vysvetľuje, že postavenie a potreby žien vo vyspelých krajinách a v rozvojových sú veľmi odlišné. Situácia v ktorej sa nachádzajú ženy napr. v afrických krajinách je úplne iná ako situácia žien v Európe. (Tůmová, 2012 s. 22) Preto by sa malo dbať na názory žien z rozvojových krajín, brať do úvahy ich vlastnú kultúru a tradície. „Tento směr kritizuje obraz žen z rozvojového světa jako obětí se špatným zdravím, které jsou stále těhotné, zatížené četnými porody, negramotné, chudé a závislé na pomoci, kterou jim „vybojují“ a poskytnou ženy ze světa rozvinutého.“ (Hildebrandová, 2009 s. 31)

Kritické prístupy, ktoré odmietajú videnie rozvojového sveta optikou minulého storočia, sú určite *postmodernizmus*, *postkolonializmus* a *postdevelopment*. Postmodernizmus a postkolonializmus odmietajú homogenizáciu rozvojového sveta. Oba smery zdôrazňujú špecifickosť a rozdielnosť jednotlivých krajín a vysvetľujú, že

¹⁸ Udržateľný rast bol vymedzený v roku 1987 v správe Svetovej komisie pre životné prostredie a rozvoj s názvom Naša spoločná budúcnosť. „Strategie trvale udržateľného rozvoje, jenž byl ve zprávě vymezen jako „rozvoj, který uspokojuje současné potřeby, aniž by ohrozil schopnost budoucích generací uspokojit potřeby vlastní“ se měla stát nosným alternativním přístupem k ekonomickému rozvoji následující dekády i počátku nového milénia.“ (Zíková, 2007)

nie je možné na ne použiť „univerzálnu“ cestu rozvoja, ktorá fungovala v Európe a Severnej Amerike. Postmodernizmus vyčíta, že globalizácia je zodpovedná za to, že tvorba politiky a jej implementácia už nie sú v rukách suverénnych štátov, ale medzinárodných inštitúcií, ako je napr. Svetová obchodná organizácia (World Trade Organization – WTO). Krajiny tým stratili časť svojej zvrchovanosti. Rozvojové krajiny navyše vo WTO nie sú reprezentované a tým ich názory a potreby nie sú brané do úvahy. Medzinárodný obchod, deľba práce, zvýšenie komunikácie a migrácia pracovnej sily pomohli zvýšiť ekonomický rast vyspelých krajín. Tieto benefity však nie sú rovnomerne rozdelené a podľa postmodernistov boli rozvojové krajiny z tohto procesu vyňaté. (Akuul, 2010)

Postkolonializmus sa presadil už v osemdesiatych rokoch dvadsiateho storočia a za jeho zakladateľa sa považuje Edward Said a jeho dielo *Orientalizmus* (1978). (Hamadi, 2014) Tento smer, podobne ako postmodernizmus, presadzuje diverzitu rozvojových krajín a pridáva, že je potrebné viac v rozvojovom diskurze rozoberať kolonializmus – pochopiť históriu a jej súvislosti. Je potrebné rozvojovým ekonomikám navrátiť sebadôveru a zrušiť neistotu a pocit podriadeného postavenia voči vyspelým krajinám. Postkolonialisti zdôrazňujú návrat k tradíciám a zvykom, aby ľudia v rozvojových krajinách získali potrebu a odvahu sa vyjadrovať a usmerňovať celkový vývoj rozvojového diskurzu. (Zíková, 2007)

Postdevelopment taktiež kritizuje nízku, resp. skoro žiadnu úroveň zapojenia rozvojového sveta do diskurzu. Hlavným predstaviteľom tohto prístupu je Arturo Escobar, ktorý tvrdí, že rozvoj po druhej svetovej vojne je skôr len diktát zo Severu. (Kučerová, 2011 s. 80) „Podle tohoto autora fakta jako nízká naděje dožití, nedostupnost pitné vody, elektřiny či vzdělání nepředstavovaly pro mnoho obyvatel méně rozvinutých zemí problém. Normy definující, co je rozvoj, tak přicházely zvenčí a rozvoj znamenal spíše inkorporaci Jihu do kapitalistického globálního systému než proces, o který by lidé v zemích Jihu usilovali.“ (Hildebrandová, 2009 s. 35)

3. Rozvojová pomoc a jej vymedzenie

3.1. Prístupy k definícii pojmu

Pod termínom „rozvojová pomoc“ si krajiny často definujú rôzne pojmy a často aj rôzne veci zahrňujú vo svojich oficiálnych dátach. To môže spôsobovať nezrovnalosti v dátach a problémy v porovnávaní. V nasledujúcej kapitole sa preto pokúsím priniesť vysvetlenia pojmov, ktoré jasne definuje OECD a tiež vysvetlím, ako budem v práci narábať s významom rozvojovej pomoci.

Rôzne prístupy k definícii rozvojovej pomoci sú vysvetlené v správe od Connie Veillette s názvom „Foreign Aid Reform: Issues for Congress and Policy Options“, ktorá bola pripravená pre členov amerického Kongresu v roku 2007. Táto správa má za cieľ oboznámiť členov Kongresu so zahraničným financovaním a poskytnúť základné podklady pre možnosti reformy konceptu zahraničnej spolupráce. Veillette vysvetľuje niekoľko definícií, ktoré sa v USA skrývajú za pojmom „rozvojová spolupráca“.

V najširšom slova zmysle sa pod rozvojovou pomocou rozumejú prakticky všetky výdavky, ktoré sú poskytnuté ako pomoc zahraničným krajinám a to v oblasti ekonomického rozvoja, humanitárnej pomoci, pomoci pri katastrofách, bezpečnostnej a vojenskej pomoci a podpory právneho štátu, zdravotnej starostlivosti, či rozvoja obchodu. Túto definíciu rozvojovej pomoci väčšinou chápu Spojené štáty a používajú ju často pri oficiálnych výkazoch svojej zahraničnej spolupráce. Ich programy sú administrované rôznymi štátnymi agentúrami, nielen Ministerstvom zahraničných vecí a USAID.

V USA je taktiež často používaná aj užšia definícia rozvojovej spolupráce, kedy sa myslia prostriedky platené najmä z ročných rozpočtov Ministerstva zahraničných vecí a z Výboru pre zahraničné operácie (Foreign Operations). To zahŕňa programy, ktoré sú vedené Ministerstvom zahraničných vecí, USAID, alebo inými nezávislými agentúrami. Z tejto definície sú však vylúčené tie projekty, ktoré sú financované napr. z Ministerstva obrany, či Ministerstva zdravotníctva a sociálnych vecí.

Niektoré definície zahrňujú pod rozvojovú spoluprácu nielen podporu dlhodobých projektov, ktoré majú za cieľ podporovať ekonomický rozvoj, znižovať chudobu, či rozvíjať úroveň zdravotnej starostlivosti, ale aj humanitárnu pomoc, ktorá je okamžitá, náhla a krátkodobá pri nejakom druhu katastrofy s cieľom záchranu ľudských životov. Táto pomoc je v USA z väčšiny spravovaná USAID, niekedy sa k nej pridávajú aj granty od Millenium Challenge Corporation. Financie z Ministerstva zahraničných vecí sú však z väčšej časti opomenuté. (Veillette, 2007)

Najužšiu definíciu poskytuje OECD. To rozvojovú pomoc definuje ako oficiálnu rozvojovú pomoc a vylučuje z nej akúkoľvek bezpečnostnú, či vojenskú spoluprácu. Okrem toho OECD definuje ďalšie termíny, ako ďalšie oficiálne toky, či priame zahraničné investície.

3.2. Definícia oficiálnej rozvojovej pomoci

OECD definuje oficiálnu rozvojovú pomoc ako oficiálne prostriedky (finančné, materiálne, či personálne), ktorých hlavným cieľom je podpora ekonomického rastu a blahobytu rozvojových krajín. Jedná sa o zvýhodnené pôžičky, z ktorých je minimálne 25% formou grantu (pričom je fixná 10% diskontná sadzba). ODA predstavuje teda všetky prostriedky, splňujúce tieto podmienky a smerujúce od donorských vládnych inštitúcií, na všetkých úrovniach, do rozvojových krajín (bilaterálna ODA), alebo medzinárodných organizácií. (OECD, 2003)

ODA je poskytovaná krajinám, ktoré sú na Zozname príjemcov ODA (príloha č.1). Poskytovateľom sú výhradne oficiálne inštitúcie, vrátane štátnych a lokálnych vlád, alebo ich výkonných inštitúcií. (OECD, 2008 s. 1) Pomoc môže mať formu peňazí, komodít, alebo služieb. Príkladmi ODA sú humanitárna pomoc, jedlo, technologická spolupráca, či odpustenie dlhu. Finančná podpora prebieha prostredníctvom úverov, ktoré sa dávajú vždy na viac ako 1 rok. Krátkodobé pôžičky nie sú súčasťou ODA. Ďalšou podmienkou je, že donor nemá právo žiadať vrátenie všetkých financií poskytnutých v rámci ODA rozvojovej krajine. Minimálne 25% pôžičky musí byť nenávratných, formou daru. (OECD, 2008 s. 2-3)

3.2.1. Čo spadá pod ODA?

DAC zhromažďovala informácie o príleve prostriedkov do rozvojových ekonomík už od roku 1961. Prvý krát ODA presne zadefinovali v 1969, následne definíciu o tri roky neskôr sprísnil. (OECD - Aid statistics) Zďaleka nie všetky finančné, materiálne, či personálne prostriedky, ktoré posiela jedna krajina druhej, je možné definovať ako ODA. Kritériá ODA sú stanovené nasledovne:

- Vojenská pomoc – akékoľvek prostriedky slúžiace na vojenské účely, ako napr. vyzbrojovanie, odpúšťanie dlhov, ktoré vznikli z vojenských dôvodov, nemôžu byť považované za ODA. Jediné, čo je možné k ODA radiť je financovanie armády, ktorá doručuje humanitárnu pomoc

- Peacekeeping – mierotvorné akcie, ktoré sú pod záštitou OSN sú súčasťou ODA – jedná sa napr. o monitoring počas volieb, odstraňovanie mín, či zbraní, pomoc pri obnove vojnou zničenej krajiny, a pod. Misie, ktoré OSN priamo neschválila, avšak naplňajú peacekeepingový kódex je možné taktiež rátať ako ODA. Naopak žiadne násilné aktivity do ODA nemôžu byť zahrnuté

- Práca civilnej polície – do ODA nesmú byť zahrnuté žiadne tréningy paramilitantných skupín. Nezahrňuje sa do nej ani protipovstalecká činnosť, zhromažďovanie spravodajských informácií súvisiacich s terorizmom, ani kontrola občianskej neposlušnosti. Naopak policajný tréning je možné do ODA zahrnúť

- Sociálne a kultúrne programy – v prípade, že je jasne doložiteľné, že tieto programy podporujú rozvoj a mier, sú súčasťou ODA. Podpora galérii, múzeí, či vybavenie športovísk, alebo hudobných škôl sú jasne odôvodniteľné. Oproti tomu však podpora konkrétneho športovca nie je všeobecne prospešná a preto ju nie je možné uznať ako oficiálnu rozvojovú pomoc

- Pomoc utečencom – ako ODA je možné zahrnúť aj pomoc utečencom v rozvojových krajinách. V prípade pomoci utečencom, ktorí sa dostanú do donorskej krajiny, táto pomoc je braná ako oficiálna rozvojová pomoc len prvých 12 mesiacov. Následné

prostriedky vynaložené na návrat utečencov do svojej materskej krajiny sú tiež uznateľným nákladom ODA

- Atómová energia – podpora použitia nukleárnej energie na lekárske účinky, či stavba atómových elektrární, sú adekvátnou súčasťou ODA. Naopak súčasťou nie je podpora využitia atómovej energie na vojenské účely

- Výskum – ak výskum podporuje rozvoj danej krajiny a napomáha riešiť jej problémy, potom je jeho podpora odôvodniteľnou rozvojovou pomocou. Výskum sa pritom nemusí nutne uskutočňovať v rozvojovej krajine, naopak, môže prebiehať aj v krajine donora

- Anti- terorizmus – žiadne aktivity spojené s bojom proti terorizmu nemôžu byť deklarované ako Oficiálna rozvojová pomoc (OECD, 2008 s. 2)

3.2.2. Aktéri

Pre výsledky tejto práce je dôležité si hneď na úvod zadefinovať aktérov, medzi ktorými je oficiálna rozvojová spolupráca možná. ODA prebieha medzi poskytovateľom, ktorým bývajú oficiálne rozvojové agentúry a prijímateľom pomoci, pod ktorých spadajú buď krajiny a teritória uvedené v zozname prijímateľov (Príloha č. 1), alebo multilaterálne rozvojové inštitúcie.

Oficiálna pomoc musí byť poskytovaná oficiálnymi (štátnymi) inštitúciami, ako napr. vládou, miestnymi zastupiteľstvami, či štátnymi rozvojovými agentúrami. Pomoc je poskytovaná na vlastné riziko a zodpovednosť donorskej krajiny. Nie je nijak bližšie definované, z akého zdroja musia financie pochádzať. Môžu byť vyzbierané na daniach, či požičané zo súkromného sektora. Do štatistik oficiálnej pomoci nie je možné zaradiť trhové transakcie vytvárané centrálnymi menovými inštitúciami. (OECD, 2008 s. 2)

Pomoc môže byť bilaterálna, alebo multilaterálna. Bilaterálnou pomocou sa rozumie, že donorská krajina poskytne pomoc priamo rozvojovej krajine, resp. teritóriu. Multilaterálna pomoc je poskytovaná prostredníctvom nejakej neštátnej neziskovej organizácie, alebo rozvojovej inštitúcie. Príkladom multilaterálnej pomoci sú fondy

vytvorené OSN, ako napr. United Nations Children's Fund – UNICEF. V prípade, že rozvojová agentúra poskytne dotáciu súkromnej spoločnosti, nespadá do kategória ODA, pretože je predpoklad, že v súkromnom sektore je hlavným cieľom zisk a nie verejná prospešnosť. Dotácia sa však dá považovať za tzv. iné oficiálne toky (Other Official Flows – OOF). (OECD, 2008 s. 2-3)

3.2.3. Iné možnosti rozvojovej spolupráce

Okrem ODA definuje OECD aj ďalšie druhy kooperácie s krajinami na liste prijímateľov pomoci – iné oficiálne toky (Other official flows - OOF) a priame zahraničné investície (Foreign direct investments – FDI).

Iné oficiálne toky sú prakticky všetky ostatné toky, ktoré smerujú od oficiálnych inštitúcií krajiny poskytujúcej pomoc k rozvojovej ekonomike. Na rozdiel od ODA ich hlavným dôvodom nie je podpora rozvoja prijímateľa, alebo nie je splnená podmienka, že minimálne 25% z požičaných prostriedkov musí byť formou daru. (OECD, 2013)

Priame zahraničné investície prúdia do rozvojových ekonomík od privátnych donorov a nie je možné ich rátať ani ako ODA, ani ako OOF. OECD definuje FDI ako „druh medzinárodných investícií, ktorý reflektuje cieľ podnikateľského subjektu so sídlom v jednej ekonomike získať trvalý záujem v podniku, ktorý sídli v inej ekonomike.“ (OECD, 2001)

3.3. Chápanie pojmu pre účely práce

Ako bolo na predošlých riadkoch ukázané, rozvojová pomoc sa dá chápať rôzne široko. Pre účely tejto práce je však potrebná širšia definícia pojmu. Vybrané krajiny, USA a Čína, do svojich oficiálnych správ zahrňujú široké spektrum pomoci a nespĺňajú prísne kritériá ODA. Čína navyše, ako nový hráč medzi poskytovateľmi rozvojovej pomoci, navyše ne-člen DAC, nie je zahrňovaný do oficiálnej databázy ODA. Je to najmä z dôvodu, že čínska vláda považuje konkrétne dáta o poskytnutej rozvojovej

pomoci za štátne tajomstvo a odmieta zverejniť presné dáta. Aj z tohto dôvodu bude táto štúdia hlavne kvalitatívna, pričom sa ale bude opierať o dostupné kvantitatívne údaje.

Rozvojová pomoc bude teda chápaná najširšou definíciou, ktorá ju definuje ako presun kapitálu, tovaru, či služieb z jednej krajiny (prípadne prostredníctvom medzinárodnej organizácie) do druhej krajiny za účelom poskytnutia benefitu pre prijímaciu krajinu, či jej obyvateľov. Takáto pomoc môže byť ekonomická, bezpečnostná, vojenská, či humanitárna. (Williams, 2015) Pre lepší prehľad a možnosti porovnania sa ale vždy budem snažiť presne určiť, či sa jedná o pomoc vojenskú, či ekonomickú, alebo je jej účel bezpečnosť.

4. Rozvojová pomoc USA

4.1. Rozvojová spolupráca USA obecné

Rozvojová spolupráca je jednou zo základných súčastí americkej zahraničnej politiky a tiež jej dôležitým nástrojom. Pred verejnosťou americká vláda zdôvodňuje poskytovanie pomoci rozvojovým ekonomikám najmä posilňovaním bezpečnosti vo svete, s dopadom na vnútroštátnu bezpečnosť, obchodnými príležitosťami, ktoré nové trhy poskytujú a humanitárnymi dôvodmi.

Argument národnej bezpečnosti je jedným z hlavných už od Marshallovoho plánu a obnovenia Európy po druhej svetovej vojne. Počas celého obdobia studenej vojny bola rozvojová spolupráca braná ako spôsob zabránenia rozširovania komunistickej ideológie, získavanie spojencov a eliminovanie vplyvu Sovietskeho zväzu. Po rozpade bipolárneho systému sa rozvojová pomoc využívala pri riešení lokálnych bezpečnostných otázok – mierové iniciatívy na Blízkom východe, demokratická transformácia krajín strednej a východnej Európy, či boj proti narkobarónom v Latinskej Amerike. Po skončení studenej vojny USA stratilo dlhodobého nepriateľa a obecné sa nadobudlo presvedčenie, že žiadny globálny konflikt nehrozí. Začali teda postupne klesať aj objemy financií vynaložených na zahraničnú spoluprácu (viď príloha č. 3)¹⁹. Po útokoch na Svetové obchodné centrum 11. septembra 2001 sa zmenil celkový pohľad na zahraničnú pomoc a výrazne sa posilnil argument ochrany, ako aj objem poskytovanej pomoci (viď príloha č. 3). Využívaná bola napríklad na proti-teroristické opatrenia, či programy na rekonštrukciu v Afganistane a Iraku. V roku 2002 bol globálny rozvoj po prvý krát zaradený do Národnej bezpečnostnej stratégie. Spolu s obranou a diplomaciou sa tak rozvoj stal tretím pilierom americkej národnej bezpečnosti. (Tarnoff, a iní, 2012)

Okrem národnej bezpečnosti je rozvojová pomoc tiež argumentovaná ako ekonomický nástroj americkej zahraničnej politiky. Tým, že sa zvýši kúpyschopnosť

¹⁹ V roku 1997 dosiahol objem poskytovanej ODA absolútneho historického minima – celková suma bola 9,4 miliardy dolárov. Pre porovnanie, o osem rokov neskôr, v roku 2005, bola výška ODA 32,4 miliardy dolárov. (OECD, 2015)

obyvateľstva v danom regióne a rozvinie sa aj daný trh, USA získa väčší odbyt pre svoj export, nových zákazníkov a zlepši konkurenčné prostredie pre americké spoločnosti.

Rýchla pomoc po katastrofe, či dlhodobá práca na zvyšovaní životnej úrovne, znižovaní chudoby, hladu, ochorení. Humanitárne dôvody sú americkou spoločnosťou prijímané a politici ich často využívajú na vysvetlenie poskytnutia financií niektorej z rozvojových ekonomík. (Tarnoff, a iní, 2012)

4.1.1. Zahraničná pomoc USA v období studenej vojny a po nej

Ako už bolo spomenuté v druhej kapitole, USA sa po druhej svetovej vojne zameralo na obnovu vojnou zničenej Európy. Prostredníctvom tzv. Marshallovmu plánu poskytlo pôžičky západoeurópskym krajinám. Okrem toho boli vytvorené programy na pomoc novým krajinám v Afrike, pridávali sa aj projekty na Blízkom Východe a v Ázii. Pôvodne boli projekty hlavne motivované získaním ekonomických výhod. Postupne, so zvyšujúcim sa napätím počas studenej vojny, bola podpora rozvojových ekonomík vnímaná ako nástroj diplomacie a spôsob, ako si krajiny zaviazat' na svoju stranu, proti komunistickej hrozbe.

V roku 1961 podpisom prezidenta Johna F. Kennedyho vstúpil do platnosti zákon o zahraničnej pomoci. Tým bola vytvorená nová oficiálna agentúra pre rozvoj - USAID. Od jej vytvorenia začal rásť počet programov, ktoré US poskytovalo rozvojovým krajinám a ktorá spadá do kategórie ODA (viď príloha č.4). Väčšina programov pozostávala z technickej pomoci a investičných projektov. V sedemdesiatych rokoch nastala zmena, v súvislosti s hladomormi, populačnou, či ekologickou krízou v rozvojovom svete. Tie sa prejavili ako dôsledky dovtedajšieho prístupu vyspelých krajín a presadením evolucionistických a modernizačných teórií v praxi (viď kapitolu č. 2 – Rozvojové paradigmy). V roku 1973, za prezidenta Richarda Nixona, bol zmenený zákon o zahraničnej pomoci a doplnený o tzv. „nové smerovanie“. Podľa neho sa programy začali zameriavat' na uspokojenie a zabezpečenie základných ľudských potrieb, ako napr. dostatok potravy, populačný prírastok, vzdelanie, zdravie, či investície do ľudského kapitálu.

S príchodom neoliberalného diskurzu do riešenia rozvojovej otázky počas osemdesiatych rokov sa aj americká zahraničná pomoc začala opäť orientovať na ekonomické riešenia problémov rozvojového sveta. Jej hlavným cieľom sa stalo stabilizovanie mien a finančných systémov. Ekonomický rast sa znovu stal hlavným ukazovateľom. Pristupovalo sa k reštrukturalizáciám politických inštitúcií a hlavných politík v rozvojových ekonomikách. Dôraz sa kládol na revitalizáciu poľnohospodárstva a posilnenie domácich trhov, vďaka čomu sa malo dospieť k vyššej zamestnanosti a príjmom do štátnej kasy. Opustilo sa od projektov s individuálnym prístupom k problematike. Vytvárali sa veľké programy, ktoré boli často sprostredkované súkromnými dobrovoľníckymi organizáciami. (USAID, 2014)

V posledných rokoch minulého storočia, po páde železnej opony, si USA muselo opäť definovať dôvody prečo a ako poskytovať podporu rozvíjajúcim sa ekonomikám. V strednej a východnej Európe bolo potrebné pomôcť postkomunistickým krajinám v prechode k demokracii, ako aj na tržnú ekonomiku. V programoch sa presadzovali najmä prístupy udržateľného rozvoja a pomoc rozvojovým ekonomikám zvýšiť životnú úroveň ich obyvateľov. Rozvojové projekty sa vytvárali na mieru konkrétnej krajine a jej ekonomickej situácii, problémov a štádiu rozvoja. V situácii zdanlivo bez nepriateľa však začali celkové financie vynaložené na rozvojovú pomoc klesať (viď príloha č. 4).

Situácia sa úplne zmenila po teroristických útokoch v septembri 2001. Dva konflikty a „nájdenie nového nepriateľa“ zapríčinili, že veľká časť rozvojovej pomoci bola poskytovaná na obnovenie štátu v Afganistane a Iraku. V novom miléniu sa USAID snaží získať čo najviac nových partnerských organizácií do rozvoja, získať tak financie a know-how zo súkromného sektora a nadácií a rozšíriť tým čo najviac svoju pôsobnosť a dosah. (USAID, 2014)

4.1.2. Rozvojové ciele a programy

Rozvojová spolupráca je vykonávaná prostredníctvom rôznych štátnych agentúr. Najdôležitejšími administrátormi vládnych programov zahraničnej pomoci je Agentúra Spojených štátov amerických pre medzinárodný rozvoj (United States Agency for

International Development – USAID) a Ministerstvo zahraničných vecí (MZV). Spoločne spravujú až 74% celkových vládnych rozvojových programov (viď prílohu č.2). Celkový objem zahraničných investícií USA bol v roku 2012 viac ako 164 miliárd dolárov, z čoho ODA tvorila takmer jednu pätinu. (viď porovnanie grafov v prílohe č. 3 a 4)

Stanovené prioritné ciele americkej zahraničnej pomoci v rozvojových ekonomikách sú : podporovať ekonomický rast, znižovať chudobu, zlepšovať vládnutie, dosiahnuť udržateľný rast populácie, sprístupniť vzdelanie a zdravotnú starostlivosť, chrániť životné prostredie, obmedzovať šírenie zbraní hromadného ničenia, vytvárať a posilňovať spojenectvá, či bojovať proti nelegálnej výrobe a predaju drog. (Tarnoff, a iní, 2012)

Všetky tieto dlhodobé ciele majú viesť k hlavným cieľom americkej zahraničnej pomoci, ktorým sú americká národná bezpečnosť a pozitívne ekonomické prostredie pre amerických producentov. Povedané inak, zvýšená ekonomická úroveň obyvateľov napr. Mexika, ich vyššia vzdelanosť, lepšia zdravotná dostupnosť, či demokratická neskorumpovaná vláda vysoko pravdepodobne prispievajú k nižšej miere nelegálneho prisťahovalectva do USA, eliminujú prílev nelegálneho obchodu, znižujú kriminalitu v pohraničných oblastiach. Toto všetko prispieje k zvýšeniu národnej bezpečnosti v USA. Na druhú stranu, vyššia životná úroveň miestneho obyvateľstva, či lepšie zdravotné podmienky prispievajú k vyššej kúpyschopnosti obyvateľstva. Tým sa naskytá väčší dopyt a americké spoločnosti majú lepšiu príležitosť pre obchod. Demokratické a transparentné vládnutie, či vyššia vzdelanostná úroveň obyvateľstva zasa prispieje k lepším podnikateľským podmienkam v krajine.

V roku 2006 prebehla reštrukturalizácia americkej zahraničnej pomoci. Bol vytvorený nový post riaditeľa pre zahraničnú pomoc (Director of Foreign Aid – DFA) a zadefinovaných päť strategických cieľov, ktoré rámcovo ohraničujú americkú bilaterálnu pomoc²⁰: mier a bezpečie, investície do ľudí, spravodlivé a demokratické vládnutie, podpora ekonomického rastu a blahobytu a humanitárna pomoc. Každá

²⁰ Týmto rámcom sa riadi najmä pomoc poskytovaná prostredníctvom USAID a Ministerstva zahraničných vecí. V roku 2012 sa jednalo o približne 89% tradičnej pomoci. Nie sú do toho zahrnuté projekty agentúr ako napr. Mierové zbory, či ďalších nezávislých agentúr, prípadne medzinárodných finančných inštitúcií.

z kategórií zahrňuje ešte niekoľko tzv. sektorov, alebo programových oblastí. (U.S. Department of State, 2010)

Strategický cieľ mier a bezpečnosť pozostáva zo šiestich programových oblastí: boj proti terorizmu, znižovanie počtu zbraní hromadného ničenia, stabilizačné operácie a reformy bezpečnostného sektora, boj proti narkotikám, transnacionálny zločin a tíšenie konfliktu a uzmierovanie. Tento strategický cieľ je veľmi presadzovaný aj za administratívy George W. Busha aj za Baracka Obamu a predstavuje približne jednu tretinu všetkých programov, ktoré sú poskytované MZV alebo USAID. Kým v roku 2006 bolo na financovanie týchto projektov vyčlenených z rozpočtu 7,3 miliardy dolárov, v roku 2012 táto suma vystúpila na 10,6 miliardy dolárov. Prioritné oblasti pre programy v kategórii mier a bezpečnosť sú krajiny Blízkeho Východu, predovšetkým Izrael, Egypt, Irak, Afganistan, Pakistan a Jordánsko. (Tarnoff, a iní, 2012) Vzhľadom na to, že sa jedná prioritne o vojenskú podporu spojencov a boj proti terorizmu táto kategória nespadá pod ODA podľa definície OECD.

Programy v kategórii spravodlivé a demokratické vládnutie majú za cieľ podporovať a upevňovať demokraciu v prijímacích štátoch. Programové oblasti sú: právny štát a ochrana ľudských práv, dobrá správa vecí verejných, podpora politickej súťaže a vytvárania konsenzu a občianska spoločnosť. Programy sa snažia predovšetkým o boj proti korupcii, podporu ľudských práv, či vytvorenie a posilnenie transparentných politických inštitúcií. (U.S. Department of State, 2010) V roku 2010 bolo na podporu demokracie vyčlenených 3,7 miliardy dolárov, v roku 2012 zdroje klesli na 2,6 miliardy. Hlavnou oblasťou podpory je Afganistan. (Tarnoff, a iní, 2012)

Investície do ľudí majú za cieľ pomáhať národom dosiahnuť udržateľné zlepšenie životných podmienok a produktivity ich obyvateľov prostredníctvom zabezpečenia efektívnych a zodpovedných investícií do vzdelávania, zdravotníctva a ostatných sociálnych služieb. Subkategóriami sú zdravie, vzdelávanie a sociálne a ekonomické služby a ochrana najviac ohrozenej časti obyvateľstva. V roku 2012 boli projekty financované sumou 10,6 miliardy dolárov (čiže rovnaká suma ako šla na mier a bezpečnosť), pričom väčšina (86%) šla na podporu zdravia, predovšetkým boju proti HIV/AIDS. Dôležitá je tiež podpora základného vzdelania najmä v Afrike, ale aj v Ázii. (Tarnoff, a iní, 2012)

Na podporu ekonomického rastu a prosperity v rozvojových ekonomikách bola v roku 2012 vyhradená suma 4,4 bilióna dolárov. Programové oblasti pre podporu ekonomiky sú: vytvorenie makroekonomického základu pre rast (fiškálna a monetárna politika), obchod a investície, súťaživosť v súkromnom sektore, ekonomické príležitosti a životné prostredie. Do tejto kategórie spadajú poľnohospodárske programy, ktoré sa snažia znížiť hlad a chudobu, podporiť farmárov a chrániť životné prostredie, programy vytvárajúce vhodné podnikateľské prostredie, či programy zameriavajúce sa na nerastné suroviny a prerozdeľovanie ne/obnoviteľných zdrojov. (U.S. Department of State, 2010) Hlavným cieľom je zabezpečiť udržateľný ekonomický rast pri udržateľnej a prijateľnej kvalite životného prostredia.

Na humanitárnu pomoc býva vyčlenených najmenej peňazí, v roku 2012 to bolo konkrétne 4 miliardy dolárov. Jedná sa o viac menej aktuálne problémy, ktoré boli buď spôsobené prírodnou katastrofou, resp. zásahom človeka (napr. vojna, výbuch, nefungujúce štáty, atď.) s akútnou potrebou na záchranu ľudských životov. Programy sa zameriavajú aj na starostlivosť o utečencov, prípadne riešia akútny nedostatok jedla, či vody (neriešia však problémy s chronickou chudobou a hladom). Tieto programy nie sú dlhodobé plánované ani nie sú zahrnuté v rozvojových stratégiách. (Tarnoff, a iní, 2012)

4.1.3. Prijímatelia

Celkový objem americkej zahraničnej ekonomickej pomoci bol, podľa dát zverejnených na stránkach USAID, v roku 2012 vyše 31 miliárd amerických dolárov. Z toho bolo 19 miliárd rozdelených medzi 182 štátov z celého sveta (vid' príloha č. 5). Zvyšné peniaze boli udelené do bližšie nešpecifikovaných regiónov. Pre porovnanie, 17,2 miliardy dolárov bolo v danom roku zaviazaných na vojenskú pomoc.²¹

48 prijímateľov bolo subsaharaskej Afrike, pričom pomoc tvorila štvrtinu objemu celej pomoci, tzn. 7,75 miliardy dolárov. Medzi najväčších prijímateľov pomoci

²¹ Všetky tieto dáta hovoria o obligáciách - ekonomickej a vojenskej pomoci, ku ktorej sa v roku 2012 USA zaviazalo. Tieto záväzky mohli byť vyplatené v danom roku, ale mohli byť aj do budúcnosti. Pre porovnanie, v tom istom roku bola vyplatená ekonomická pomoc vo výške 19 miliárd a vojenská pomoc vo výške 14,2 miliardy dolárov. Ekonomická pomoc bola vyplatená 184 krajinám, zatiaľ čo tá vojenská 142 krajinám.

patrí Etiópia (865 mil. \$), Keňa (746 mil. \$), Tanzánia (399 mil.\$), Južný Sudán (395 mil. \$) a Kongo (370 mil. \$).

Ázia dostala v roku 2012 21% celkovej sumy, tzn. viac ako 6,5 miliardy dolárov, ktoré si rozdelilo 37 štátov. Takmer polovica z tejto sumy smerovala do Afganistanu a 1 miliarda do Pakistanu. Tieto dve krajiny sa stali aj globálne najväčšími poberateľmi americkej zahraničnej pomoci. V porovnaní s rokom 2011 sa v Afganistane zvýšila podpora o takmer 600 miliónov dolárov. Ďalšími dôležitými poberateľmi pomoci v regióne sú Filipíny (246 mil \$) a Indonézia (214 mil. \$).

47 prijímateľov americkej pomoci bolo v Európskych a euroázijských krajinách (týmto pojmom sa myslia krajiny, ktoré boli súčasťou Sovietskeho zväzu). Napriek vysokému počtu prijímateľov si však rozdelili len 5% celkovej sumy, pričom najväčšími odberateľmi sú Rusko (339 mil.\$ - v roku 2011 to bolo 904 mil. \$), Ukrajina (207 mil. \$) a Gruzínsko (78 mil. \$).

7% z celkovej zahraničnej pomoci, to znamená viac ako 2,2 miliardy amerických dolárov, putovalo do Latinskej Ameriky a Karibiku. Podporu si tu prerozdeleno 31 krajín, pričom hlavným recipientom bola Kolumbia. Tú USA podporilo sumou viac ako pol miliardy dolárov, čo znamenalo dvojnásobný nárast oproti roku 2011. Naopak Haiti, ktoré v roku 2010 postihlo silné zemetrasenie a prívalová vlna tsunami, bolo v roku 2011 silne podporené zo strany USA (sumou 1,2 miliardy dolárov). V roku 2012 táto podpora klesla a Haiti dostalo, podobne ako Kolumbia, pól miliardy dolárov. Guatemala, Mexiko a Peru dostali v roku 2012 od USA po 100 miliónoch dolárov. Mexiko pritom dostalo oproti roku 2011 len tretinu sumy.

Dôležitým regiónom pre americkú zahraničnú pomoc je Blízky Východ a severná Afrika. Tento región získal od USA 10% z celkovej pomoci, čiže viac ako 3 miliardy dolárov. Prijímateľov bolo v roku 2012 18, pričom veľká časť financií smerovala do Jordánska (832 mil.\$), Iraku (783 mil.\$) a na Palestínske územia (Západný breh Jordánu a Pásmo Gazy) (457 mil.\$). Oproti roku 2011 nastal výrazný prepád v Iraku (v roku 2012 dostali o cca 400 mil. dolárov menej). Naopak Jordánsko získalo o takmer 300 mil. dolárov viac než v roku 2011. (USAID, 2013)

4.2. Historické vzťahy s Latinskou Amerikou

Latinská Amerika je najmä z hľadiska geografickej blízkosti logickým poberateľom americkej rozvojovej pomoci. Vzťahy medzi Severnou a Južnou Amerikou boli nadviazané už od počiatkov koloniálnych dôb. V 18. storočí začínajú obchodníci zo severu obchodovať so španielskymi kolóniami na južnom kontinente. O tom, že Latinská Amerika, resp. obidva americké kontinenty, sú oficiálnou záujmovou sférou USA sa dá hovoriť od vyhlásenia Monroeovej doktríny v roku 1823. Tá jasne vymedzila, že európske národy nemôžu kolonizovať územie, ani sa vmiešavať do záležitostí krajín na Západnej pologuli a oba americké kontinenty vyhlásila za sféru svojho záujmu.

Ekonomické vzťahy medzi USA a Latinskou Amerikou sa stále viac utužovali. USA exportovalo hlavne poľnohospodárske produkty, zatiaľ čo dovážali brazílsku kávu, mexické minerály, či kubánsky cukor. Expanzívne snahy o územie vyústili v rokoch 1846 – 1848 v mexicko-americkú vojnu. Po uzavretí zmluvy z Guadalupe Hidalgo USA získalo viac ako tretinu mexického územia, vrátane územia Kalifornie. Konflikt značne napomohol negatívnemu obrazu USA v latinskoamerických krajinách. (Questia, 2015)

Po skončení vojny Sever proti Juhu (1861 – 1865) potrebovala americká vláda zabezpečiť rozvíjajúce sa podnikateľské prostredie a tak dochádzalo k zvyšovaniu obchodu a investícií v Strednej a Južnej Amerike. Krajiny sa dohodli, že sa chcú stretávať na pravidelnej báze, aby prerokovali možnosti ich medzištátnej spolupráce. Prvá Medzinárodná konferencia amerických štátov sa uskutočnila v októbri 1889 vo Washingtone a viedla k vytvoreniu stáleho sekretariátu, tzv. Obchodného úradu amerických republík²². (OAS, 2015) Nasledovali dekády, kedy USA aktívne zasahovalo, či už politicky, alebo vojensky, do záležitostí juhoamerických krajín. Príkladom sú intervencie na Kube, kedy USA zasiahlo do konfliktu medzi Kubou

²² Obchodný úrad amerických republík mal uľahčiť komunikáciu medzi krajinami a zabezpečiť rýchle šírenie obchodných informácií. Bol súčasťou tzv. Medzinárodnej únie amerických republík, ktorá sa neskôr premenovala na Pan-Americkú úniu. Následne, ako sa rozširovali jej právomoci, bola Pan-americká únia pretvorená v roku 1948 v dnešnú Organizáciu amerických štátov (Organization of American States – OAS). Obchodný úrad dnes tvorí Generálny sekretariát OAS. Zakladajúcimi členmi OAS bolo 21 amerických štátov. Dnes má organizácia 35 členov a sídli vo Washingtone. (OAS, 2015)

a Španielskom v roku 1895 a výrazne podporovalo kubánsku nezávislosť²³. Konflikt následne vyústil do španielsko-americkej vojny v roku 1898, v ktorom malo USA značnú prevahu a upevnilo si svoju pozíciu v regióne. Americká armáda síce opustila Kubu v roku 1902, avšak USA získalo právo vytvoriť vojenské základne na ostrove a možnosť zasahovať do vnútorných záležitostí tejto novej nezávislej krajiny. (Questia, 2015)

Zvrat v americkej zahraničnej politike nastal v roku 1933, keď prezident Franklin D. Roosevelt ohlásil tzv. politiku dobrého susedstva. Pod týmto termínom sa rozumie politika, kedy sa USA rozhodlo neintervenovať do vnútorných záležitostí krajín západnej pologule. Spojené štáty nezasahovali do záležitostí Kuby v roku 1933²⁴, ani počas znárodnenia majetku amerických naftových polí v Mexiku v roku 1938. Politika dobrého susedstva sa stretla s pozitívnym ohlasom v juhoamerických krajinách. Tie sa na oplátku ochotne pridali na stranu Spojencov počas druhej svetovej vojny (s výnimkou Argentíny), podporili Rijský pakt²⁵, prípadne zapojili do OAS. Po vojne už USA nemuselo „bojovať“ s Európanmi o vplyv v regióne. USA tento súboj vyhralo a v Latinskej Amerike nemalo žiadneho rivala. Hovorí sa, že USA dosiahlo, v ekonomickom zmysle, model tzv. „uzavretej hemisféry v otvorenom svete“. (Bitar, 1984 s. 22)

Najväčšiu obavu spôsobovali pre USA strach zo socialistických a komunistických prevratov v regióne. V roku 1954 bola politika dobrého susedstva porušená a USA zasiahlo v Guatemale, aby zvrhlo nacionalistickú vládu. Zabrániť socialistickým revolúciám sa im však nepodarilo ani porušením politiky dobrého susedstva. Príkladom za všetky je Kuba, kde sa v roku 1959 dostáva k moci Fidel Castro a Batista a jeho spolupracovníci ostrov opúšťajú. Pre USA tak vzniká problém, ktorý dodnes nie je vyriešený. (Questia, 2015)

²³ S odvolávaním sa na Monroeovu doktrínu sa USA nepáčila prítomnosť Španielska na Kube, v Portoriku, či na niektorých ostrovoch v Pacifiku. Španielsko svojimi kolóniami obmedzovalo vplyv USA v Latinskej Amerike, ktorý vďaka doktríne získalo.

²⁴ Počas tzv. vzbury seržantov proti dovtedajšiemu nepopulárnemu liberálnemu prezidentovi Gerardovi Machadovi síce USA nezasiahlo vojensky, politicky však zasiahlo, keď vďaka intervenciám amerických diplomatov sa de facto k moci dostal generál Fulgencio Batista.

²⁵ Pakt, uzavretý v roku 1947 v Rio de Janeiro, je bezpečnostnou dohodou, v ktorej sa členské krajiny zaväzujú k vzájomnej ochrane a pomoci pri napadnutí iným štátom. Mal 2 hlavné ciele: 1) obrana proti komunizmu a Sovietskemu Rusku, 2) podporiť koncept americkej vlády o vnútornej stabilite regiónu. (Bitar, 1984 s. 22)

Druhá polovica dvadsiateho storočia je charakteristická najmä podporou pravicových prevratov v Latinskej Amerike. Tie po zvrhnutí ľavicového lídra často viedli k pravicovým autoritárskym režimom, resp. vojenským pravicovým juntám, ktoré spolupracovali s USA proti rozširovaniu socialistických režimov. Príkladom je zvrhnutie čilského socialistického prezidenta Salvador Allende v roku 1973 a následná podpora USA pravicovej vojenskej junty na čele s Augustom Pinochetom (1973-1981) (Kornbluh, 2000) alebo zvrhnutie Juana Peróna (1955) v Argentíne a následná vláda armády v krajine. (Sheinin, 2006) Výnimkou sa stalo volebné obdobie Jimyho Cartera (1977 – 1981), ktorý zmiernil podporu autoritatívnych režimov, sľuboval koniec amerických intervencií v Latinskej Amerike, podporu rozvoja demokracie a ľudských práv. Za jeho vlády aj medzi americkou verejnosťou začali silnieť hlasy proti Pinochetovi a jeho nedodržiavaniu ľudských práv. (U.S. Department of State, 2013) Následný nástup Ronalda Reagana v roku 1981 však znamenal návrat do starých koľají.

Prelom osemdesiatych a deväťdesiatych rokov priniesli koniec studenej vojny vo svete, rozpad Sovietskeho zväzu a mimo iné, aj zmenu v prístupe USA k Latinskej Amerike. V rokoch 1989 – 1993, vláda prezidenta George H. W. Busha podporovala prechod pravicových autoritatívnych režimov k demokracii. Stalo sa tak napríklad v Čile alebo na Filipínach. Nevyhlo sa ani vojenským intervenciám, keď v roku 1989 americká armáda vtrhla do Panamy a zvrhla tamojšieho diktátora Manuela Noriega. Počas vlády Busha staršieho sa začala vyjednávať Severoamerická dohoda o voľnom obchode (North American Free Trade Agreement – NAFTA), ktorá nadobudla platnosť v 1994 (za vlády Billa Clintona). (Questia, 2015) Jej cieľom je eliminovať, resp. úplne odstrániť obchodné a investičné bariéry medzi USA, Kanadou (do desiatich rokov) a Mexikom (do pätnástich rokov od prijatia dohody).

V posledných rokoch 20. storočia a na začiatku toho súčasného sa americká zahraničná politika voči Latinskej Amerike sústreďuje najmä na riešenie globálnych problémov, ako potravinová bezpečnosť, klimatické zmeny, transnacionálny zločin, či konkurencieschopnosť krajín. Upustilo sa už od vojenských intervencií. (Questia, 2015) Prezident Barack Obama (prvý krát zvolený v roku 2009) sa snaží o nájdenie spoločného dialógu s Kubou a odstránenie embarga uvaleného na krajinu v roku 1962. Treba však zdôrazniť, že americké pôžičky, či iné formy rozvojovej spolupráce, sú väčšinou podmienené ekonomickými reformami, ktoré majú zabezpečiť pro-tržnú

ekonomiku a väčšiu konkurenciu, alebo reformami v prospech demokracie, zvýšenia transparentnosti, či fungovania politických a súdnych inštitúcií.

Vzťahy medzi Latinskou Amerikou a USA boli, sú a s najväčšou pravdepodobnosťou aj budú veľmi intenzívne. USA na tento región veľmi citlivo reaguje, vzhľadom na jeho geografickú blízkosť. Otázka bezpečnosti hrala významnú rolu počas celého obdobia – či už sa jednalo o obdobie studenej vojny a snahe zabrániť rozširovaniu komunistickej hrozby, alebo o súčasnosť, kedy sú významnými problémami obchod s drogami, pranie špinavých peňazí, nelegálne prísťahovalectvo, či ďalšie bezpečnostné otázky USA. Za jednoznačnú sféru vplyvu si Spojené štáty vybrali tento región aj z ekonomických dôvodov. Krajiny ležiace v Strednej a Južnej Amerike predstavujú veľký priestor pre obchod a export amerických surovín. Bohatstvo nerastných surovín, ktoré sa v tomto regióne nachádza je však jedným z najdôležitejších lákadiel aj pre ostatné krajiny.

4.3. Trendy v rozvojovej spolupráci s Latinskou Amerikou

Ako už bolo spomenuté v predošlej subkapitole, Spojené štáty majú dlhodobé väzby s krajinami Latinskej Ameriky a sú hlavným podporovateľom rozvoja regiónu²⁶. O inštitucionalizovanej rozvojovej pomoci sa dá hovoriť po skončení druhej svetovej vojny, od roku 1946. Za uplynulých takmer 70 rokov sa výška a štruktúra pomoci, ktorá do regiónu z USA prúdila, výrazne menila. Na grafe č. 6 je vidieť vývoj zahraničnej spolupráce do roku 2012.

S eskaláciou studenej vojny na konci päťdesiatych rokov sa zvyšovala aj podpora USA. Enormný nárast (a zároveň aj najvyššie hodnoty v histórii) zaznamenala na začiatku šesťdesiatych rokov, ako reakcia na komunistický prevrat na Kube a prevzatie moci Fidelom Castrom. V roku 1961 inicioval prezident John F. Kennedy tzv. Alianciu pre pokrok (Alliance for Progress), ktorá mala za cieľ bojovať proti chudobe. Plán bol koncipovaný na desať rokov a mal zlepšiť kooperáciu medzi americkými krajinami a zvýšiť ekonomickú spoluprácu. Šesťdesiate roky tak Kennedy

²⁶ Pokiaľ neberieme Európsku Úniu ako jeden celok. V opačnom prípade je USA na druhom mieste.

vyhlásil za dekádu demokratického pokroku.²⁷ (Halsall, 1998) Absolútny vrchol bol zaznamenaný v roku 1964, kedy región prijal ekonomickú pomoc vo výške 5,8 miliardy dolárov a vojenskú pomoc vo výške takmer 630 miliónov dolárov. Dokopy teda do Latinskej Ameriky prišla pomoc v objeme 6,5 miliardy amerických dolárov.²⁸ (Meyer, a iní, 2012 s. 2) Medzi hlavných príjemcov patrili Brazília, Čile (najväčší príjemcovia), Peru, Panama, Kolumbia, Honduras, Venezuela a Bolívia. (John F. Kennedy Presidential Library and Museum, 2015)

Nasledovalo dlhšie obdobie poklesu, až v roku 1978 dosiahla výška ekonomickej pomoci hodnotu 1,1 miliardy dolárov. To bola najnižšia hodnota od roku 1959. Pokles bol zapríčinený najmä nákladnou vojnou vo Vietname (1955²⁹-1975), na ktorú sa USA zameriavalo. (Spector, 2015) Nedá sa však vôbec tvrdiť, že by sa USA o región v tomto období prestalo zaujímať. V tomto období napríklad USA podporuje novú vládu Augusta Pinocheta, ktorý sa po zvrhnutí socialistického prezidenta Allendeho v roku 1973 postavil do čela vlády pravicovej junty. (Kornbluh, 2000)

V osemdesiatych rokoch podpora regiónu opäť vzrástla a to najmä kvôli prevratu v Nikaragae. Vládu nad krajinou prevzal Sandinovský front národného oslobodenia, strana založená na marxisticko-leninovských základoch. USA v kontexte studenej vojny cítili ohrozenie svojho vplyvu a tak uvalili na krajinu ekonomické embargo. Tajne podporovali militantnú skupinu „Contras“ a Nikaragae hrozili vojenskou intervenciou. Situácia došla tak ďaleko, že v roku 1986 Medzinárodný súdny dvor v Hágu rozhodol, že USA musí prestať s nepriateľskou činnosťou a musí vyplatiť Nikaragae niekoľko miliónové odškodné. (Brás, 1993) Okrem Nikaraguy tiež podporovali protiľavicové prúdy v krajinách Strednej Ameriky. Vrchol pomoci smerovanej do Latinskej Ameriky bol tak dosiahnutý v roku 1985, keď výška ekonomickej pomoci dosiahla 3,5 miliardy dolárov (viď príloha č. 6).

Zahraničná pomoc do regiónu Latinskej Ameriky mala v deväťdesiatych rokoch paradoxne klesajúcu tendenciu. Kým celkový objem amerických investícií (vrátane

²⁷ Aliancia pre pokrok však zaznamenala len minimálne úspechy. Na začiatku sedemdesiatych rokov bol program zrušený. Absolútny neúspech Aliancia dosiahla v podpore demokracie. Počas jej pôsobenia až do začiatku sedemdesiatych rokov bolo nahradených až 13 latinskoamerických vlád vojenskými diktatúrami. (History.com - Staff, 2009)

²⁸ Pod americkým dolárom sa rozumie jeho dnešná hodnota.

²⁹ Významnejšie zapojenie USA od 1961

súkromných) (viď graf č. 3) vo svete s pádom železnej opony a vznikom nových demokratických štátov stúpajú, v zahraničnej pomoci bol trend opačný (viď graf č.6). V regióne už nebol americký vplyv nijak ohrozovaný, občianske konflikty v centrálnej časti boli zažehnané a vo väčšine krajín sa podarilo nastoliť demokratický režim. Minimum poskytnutej pomoci bolo dosiahnuté v roku 1996, kedy do Latinskej Ameriky dorazilo menej ako 1 miliarda amerických dolárov (viď graf č.6). Od tohto momentu sa dá povedať, že objem pomoci už nabral stálu stúpajúcu tendenciu. Na grafe je však možné vidieť niekoľko väčších nárastov. Tie predstavujú obdobia 2 humanitárnych katastrof (1998 a 2010)³⁰, kedy sa objem pomoci masívne zvýšil a neskôr klesol, no už sa viac nedostal pod pôvodný stav pred katastrofou. V období 2003-2006 je masívny nárast vďaka dvom hlavným udalostiam. V roku 2003 bol predstavený záchranný plán na riešenie problému AIDS a v roku 2004 bola vytvorená nová nezávislá rozvojová agentúra – Millennium Challenge Corporation (MCC). Vďaka tomu dostalo množstvo krajín, aj v Latinskej Amerike, prístup k novým zdrojom americkej zahraničnej pomoci. Od nástupu Obamovej administratívy je tiež kladený väčší dôraz na ekonomický rast v regióne, ktorý tiež znamenal väčšie náklady na podporu – minimálne zo začiatku. (Meyer, a iní, 2012 s. 2-3)

Najdôležitejší dôvod nepretržitého rastu podpory v prvej dekáde nového milénia je však boj proti narkotikám a bezpečnostné programy. V roku 2000 bol prezidentom Clintonom zahájený tzv. Plán Kolumbia, ktorý vzišiel z iniciatívy kolumbijskej vlády. Prostredníctvom neho poskytlo USA značné množstvo zahraničnej pomoci práve Kolumbii, ale aj ďalším Andským krajinám, za účelom boja proti nelegálnemu obchodu s drogami, ukončeniu dlhých vnútroštátnych ozbrojených konfliktov a podporu rozvoja. Ku Plánu Kolumbia sa v roku 2008 pridala tzv. Iniciatíva z Meridy, podporená Bushovou administratívou. Jednalo o rozšírenie protidrogovej a protizločineckej podpory na oblasť Mexika a Strednej Ameriky. Obama v roku 2010 prispel k boju rozšírením o Karibskú oblasť iniciatívou Caribbean Basin Security Initiative. Hlavnými príjemcami americkej zahraničnej pomoci sú Mexiko, Kolumbia a Haiti. Tieto krajiny dokopy prijímajú približne 57% celkového objemu americkej zahraničnej pomoci (Meyer, a iní, 2012)

³⁰ V roku 1998 hurikán Mitch v Strednej Amerike, 2010 zemetrasenie na Haiti

V posledných rokoch sme opäť svedkami poklesu objemu rozvojovej spolupráce medzi USA a Latinskou Amerikou. Po dekáde rozvoja spolupráce a zvyšovania podpory sa očakáva na najbližšie obdobie pokles pomoci. Na jednej strane, ako je možné vidieť na vývoji od polovice minulého storočia, po dekáde stúpania objemu pomoci je prirodzené obdobie poklesu. Na strane druhej, významnú rolu hrá tiež ekonomický rast latinskoamerických krajín, ako aj aktuálne dianie a upriamovanie pozornosti skôr na iné svetové regióny. Niet však pochyb, že Latinská Amerika bude naďalej predstavovať strategickú oblasť záujmu Spojených štátov a to hlavne pre svoju geografickú blízkosť, obrovské nerastné bohatstvo a ekonomický potenciál.

4.4. Štruktúra americkej zahraničnej pomoci v Latinskej Amerike

Americká zahraničná pomoc slúži v Latinskej Amerike viacerým účelom. Hlavne od príchodu prezidenta Baracka Obamu a jeho administratívy sa zahraničná pomoc v regióne zamerala predovšetkým na programy podporujúce rozvoj a humanitárne programy. Dalo by sa ale povedať, že programy, ktoré prebiehajú v Strednej a Južnej Amerike sa dajú rozdeliť do štyroch kategórií: rozvojové programy, humanitárne, programy na presadenie špeciálnych záujmov USA (politických, ekonomických, či bezpečnostných) a bezpečnostné programy.

Rozvojové programy majú za cieľ najmä systematické a dlhodobé zvyšovanie životnej úrovne obyvateľov, zvýšenie vzdelanosti, zlepšovanie sociálnych podmienok, ekonomický a politický rozvoj, ochranu životného prostredia, podporu demokracie a podobne. Jedná sa o dlhodobo financované projekty, ktoré sú široko zamerané a ich hlavným spoločným menovateľom by mala byť udržateľnosť. Medzi takéto projekty sa radia programy administrované USAID – Rozvojová pomoc (Development Assistance – DA) a Programy na podporu zdravotnej starostlivosti vo svete (Global Health Programs – GHP). Časť GHP však administruje Ministerstvo zahraničných vecí – jedná sa najmä o liečbu a prevenciu proti HIV/AIDS.

Ako už bolo spomenuté v predošlej kapitole, humanitárne projekty majú za cieľ okamžitú pomoc pri prírodných, či iných humanitárnych katastrofách. Ich hlavným

účelom je zachraňovať ľudské životy. Medzi hlavné programy v tejto oblasti patria Jedlo za mier (Food for Peace – P.L.480), prostredníctvom ktorého sa zabezpečuje jedlo do postihnutých oblastí a program Pomoc pre imigrantov a utečencov (Migration and Refugee Assistance – MRA), ktorý poskytuje pomoc utečencom a vnútorne presídleným osobám. Program MRA je administrovaný Ministerstvom zahraničných vecí, kým Food for Peace zabezpečuje USAID. (Meyer, a iní, 2012 s. 4)

Dôležitý dôvod, pre ktorý USA poskytuje zahraničnú pomoc iným krajinám je ten, že skrz ňu USA podporuje svoje záujmy vo svete. Americké záujmy môžu byť politického, ekonomického, či bezpečnostného rázu. Pre tieto účely je špeciálne vytvorený fond – Fond ekonomickej podpory (Economic Support Fund – ESF), z ktorého sú financované projekty podporujúce hlavne ekonomickú a politickú stabilitu. Projekty sú často veľmi podobne humanitárnym a rozvojovým projektom, ťažko sa medzi nimi rozlišuje. ESF ich spravujú spoločne USAID a Ministerstvo zahraničných vecí.

Humanitárne, rozvojové a ESF programy spadajú do kategória ekonomickej pomoci. Podľa dát z USAID a Ministerstva zahraničných vecí však USA považuje za súčasť zahraničnej pomoci aj vojenskú podporu (naopak OECD takúto podporu za súčasť rozvojovej pomoci nepovažuje). Vojenská podpora často spadá do kategórie bezpečnostných programov. Za cieľ majú boj proti terorizmu, zastavenie obchodovania s drogami, či s „bielym mäsom“, pašeráctvo, ale aj pomoc pri vycvičení armády spojeneckej krajiny. USA má v Latinskej Amerike rozbehnuté štyri hlavné programy v oblasti bezpečnosti – program Medzinárodná kontrola narkotík a vymožitelnosť práva (International Narcotics Control and Law Enforcement – INCLE), Zastavenie šírenia zbraní masového ničenia, boj proti terorizmu, odmínovanie, a pridružené programy (Nonproliferation, Anti-terrorism, De-mining, and Related programs – NADR), Financovanie zahraničnej armády (Foreign Military Financing – FMF) a Medzinárodné vojenské vzdelávanie a tréning (International Military Education and Training – IMET). (Security Assistance Monitor, 2015)

Programy INCLE sa zameriavajú na boj proti nelegálnemu obchodu s narkotikami, podporujú vymožitelnosť práva pre občanov, ale tiež vytvárajú podmienky pre zlepšenie a posilnenie súdnych inštitúcií. (Meyer, a iní, 2012 s. 5) Práve

INCLE bol po celé prvé desaťročie nového milénia najdôležitejším programom a teda aj najviac financovaným (viď príloha č. 7 a č. 8). Jedinou výnimkou bol rok 2001, kedy podpora tohto programu prudko klesla – kým roku 2000 bola podpora 813 miliónov dolárov, v roku 2001 klesla na 111 miliónov. Od roku 2002 do roku 2009 sa jednalo o najfinancovanejší program. Od roku 2010 podpora boja proti narkotikám klesá, treba však dodať, že zároveň klesá celkový objem podpory. Na grafoch č. 9 a 10 je vidieť na aké účely bola použitá pomoc v rokoch 2009 a 2012 a ako sa zmenilo jej použitie. Ako už bolo spomenuté, program INCLE je zahrnutý v bezpečnostnej pomoci, ktorá oproti roku 2009 klesla zo 40% na 29% z celkového objemu zahraničnej pomoci. Naopak viditeľný je nárast v oblasti rozvojovej pomoci, ktorá v roku 2012 zaberala 37%, kým v roku 2009 to bolo len 32%. To potvrdzuje vyjadrenie Baracka Obamu, že jeho administratíva sa bude zameriavať viac na rozvojovú pomoc, než na bezpečnostnú spoluprácu. Naopak humanitárna pomoc a jej podiel v celkovom objeme zostáva nezmenená na úrovni 7%, napriek tomu ale v reálnych číslach nastal pokles o približne 36 miliónov dolárov na úroveň 114 miliónov amerických dolárov v roku 2012. Dôležitou zložkou pomoci je podpora záujmov USA prostredníctvom fondu ESF. Ako je možné vidieť na grafe č. 8 objem podpory ESF rapídne klesol od roku 2010. V rokoch 2011 a 2012 však zostáva celkom stabilnú zložku pomoci a pohybuje sa na úrovni okolo jednej štvrtiny celkového objemu, v roku 2012 to bolo konkrétne 27%. (Security Assistance Monitor, 2015)

Americká zahraničná pomoc má v posledných rokoch klesajúcu tendenciu. Ako bolo vyššie vysvetlené, tento jav nie je nijak nezvyčajný, naopak v minulosti už nastal viac krát. Na druhej strane je tiež posilnený faktom, že v krajinách Latinskej Ameriky sa postupne zdvíha životná úroveň, ako aj výkonnosť ekonomík a pozornosť USA sa skôr obracia na viac problematické regióny Blízkeho Východu, či Afriky. Nedá sa však povedať, že by sa USA viac o svojho južného suseda nezaujímal. Naopak predpokladám, že v súvislosti s postupným uvoľňovaním režimu na Kube, ako aj potenciálnou zmenou režimu vo Venezuele, sa pozornosť USA opäť upriami na tento región.

5. Čínska rozvojová pomoc

V piatej kapitole zmapujem rozvojovú pomoc Čínskej ľudovej republiky (Číny) v Latinskej Amerike. V prvej časti sa zameriam na prechod Číny od poberateľa rozvojovej práce k jej poskytovateľovi (prítom ale stále aj významnom poberateľovi). Následne vysvetlím vzťahy s Latinskou Amerikou, pomoc, ktorú juhoamerickým krajinám poskytuje a zameriam sa aj na motiváciu, ktorá Čínu k poskytovaniu pomoci vedie.

5.1. *Prechod od nízko-príjmovej krajiny k donorovi*

Čína rozhodne nepatrí medzi tradičných poskytovateľov pomoci a veľmi ťažko sa u nej dá hovoriť o ODA, tak ako ju definuje OECD. Za posledné desaťročia sa táto krajina výrazne zmenila. „Žiadna ekonomika na svete nezažila takový hospodársky rast ako Čína za posledných zhruba 30 let. Mezi lety 1979 – 2008 čínske HDP rostlo ročne v priemere o 10%, celkovo došlo k 11x nárastu reálneho HDP. Čínsky hospodársky zázrak spôsobil, že Čína vstúpila do 21. storočia ako zem, ktorá sa snaží rozvíjať strategiu aktívneho investora a je navyše svetovým veľkým vývozcom. Je zemou s rekordne najvyššími devizovými rezervami sveta, ktoré najnovšie presáhly 3 bilióny dolárov, v roku 2009 sa pak stala najväčším svetovým vývozcom, keď predbehla Nemecko.“ (Švihlíková, 2011) Na stranu druhú je však Čína neustálym poberateľom rozvojovej pomoci, hospodársky rast má na svedomí sociálne a environmentálne škody a krajina je neustále kritizovaná za neslobodu a nedodržiavanie ľudských práv a slobôd.

White Paper o zahraničnej pomoci (WP1), vydaný v roku 2011 Štátnou radou naznačuje, že Čína poskytuje isté formy zahraničnej spolupráce už od začiatku vytvorenia ľudovej republiky v roku 1949. Od toho času sa veľa vecí zmenilo a zahraničná pomoc sa vyvíjala. Počas viac ako pol storočia môžeme definovať tri základné vývojové etapy čínskej rozvojovej pomoci.

5.1.1. Prvá vývojová etapa

Prvá fáza trvala od roku 1950 do smrti Mao Ce Tungu v roku 1976. Čína začala poskytovať materiálnu pomoc do vojnou postihnutých spriatelených zemí – Vietnamu a Kórejskej ľudovodemokratickej republike. (Shixue, 2011) V roku 1956 začala poskytovať zahraničnú pomoc krajinám v Afrike a v roku 1963 začala do týchto krajín posielat' tímy lekárov a zdravotníkov. (Haan, 2010)

Tieto roky sú zároveň aj kritické roky studenej vojny. Zahraničná pomoc sa na obidvoch „stranách“ sveta používala na presadenie svojej ideológie a ako zbraň proti tej druhej. Čína nebola výnimkou a pomoc využívala na „vyvezenie“ socialistických myšlienok do rozvojového sveta. Podporovala socialistické krajiny a tzv. oslobodenecké hnutia, napr. v Angole a Mozambiku, prípadne Maoistov v Latinskej Amerike. (León-Manríquez, a iní, 2014) Čínsky premiér Čou En-laj to v roku 1964 zhrnul vo svojom výroku takto: „Nesnažíme sa spraviť ich závislými na nás. Sme presvedčení, že nové nezávislé krajiny môžu samé seba vybudovať v prípade, že budú spoliehať predovšetkým na svoje vlastné úsilie. Nezávislý rozvoj ich národných ekonomík im umožní oslobodiť sa od kontroly kapitalizmu, starého aj nového, a tým oslabiť imperializmus. Výsledkom je rozvoj, ktorý je výraznou pomocou aj pre Čínu.“ (Lengauer, 2011)

V oficiálnom čínskom politickom diskurze je veľmi dôležitá nadväznosť a kontinuita jej zahraničnej politiky a to, ako rozvojová pomoc do nej zapadá. Dôležitú rolu dodnes zohrávajú dva dokumenty prijaté počas prvej etapy vývoja zahraničnej pomoci Osem princípov ekonomickej a technickej pomoci iným krajinám a Päť princípov mierového spolunažívania. Osem princípov ekonomickej a technickej pomoci iným krajinám je platných od roku 1964. Čínsky premiér Čou En-Laj ich vyhlásil po návšteve afrických krajín na prelome rokov 1963-1964. Princípy stanovujú osem hlavných pravidiel, ktoré bude Čína dodržiavať pri poskytovaní zahraničnej pomoci:

- 1) Pri poskytovaní pomoci iným krajinám si Čína vždy zakladá na princípe rovnosti a vzájomnej výhodnosti
- 2) Čína rešpektuje suverenitu prijímacej krajiny, nikdy nekladie žiadne podmienky, ani nepožaduje privilégia

- 3) Čína pomáha čo najviac odľahčiť záťaž prijímacích krajín, poskytuje bezúročné alebo nízko úrokové pôžičky
- 4) Čína sa snaží, aby pomoc poskytnutá prijímacím krajinám podporovala ich postupný nezávislý rozvoj a vieru v samých seba
- 5) Čína sa snaží podporovať rozvojové projekty, ktoré vyžadujú menej investícií, ale prinášajú rýchlejšie výsledky
- 6) Čína poskytuje čo najkvalitnejšie vybavenie a materiál čínskej výroby
- 7) Pri poskytovaní technickej pomoci Čína dohliada na to, aby prijímacia krajina bola schopná ovládať technológiu
- 8) Čínski experti majú zakázané mať špeciálne požiadavky a musia žiť podľa štandardov lokálnych expertov (China Daily, 2010)

Čínske vzťahy s ostatnými krajinami upravuje aj tzv. Päť princípov mierového spolunažívania, nazývané tiež Panča šila. Panča šila bola dohoda medzi Čínou a Indiou podpísaná v roku 1954. V nej sa stanovilo päť hlavných pravidiel, ktoré sa obe krajiny zaviazali dodržiavať: vzájomné rešpektovanie suverenity a územnej celistvosti, vzájomné neútočenie, nezasahovanie do vnútorných záležitostí druhej krajiny, rovnoprávnosť a vzájomná výhodnosť a mierové súžitie. (Haan, 2010) Najmä rešpektovaním suverenity a nezasahovaním do vnútorných záležitostí druhej krajiny dodnes Čína odpovedá na kritiky krajín OECD, že sa nedostatočne zaujíma o rozvoj krajín, ktorým pomáha. (Shixue, 2011)

5.1.2. Druhá vývojová etapa

Druhú etapu vývoja čínskej zahraničnej pomoci je tiež možné definovať vládou Tenga Siao-pchinga (síce sa nikdy nestal prezidentom, viedol komunistickú stranu a bol podpredsedom vlády, avšak de facto bol vodcom celej krajiny). Pri moci bol od roku 1977 až do polovice deväťdesiatych rokov³¹. Táto etapa je charakteristická predovšetkým naštartovaním reforiem, ktoré mali za cieľ Čínu otvoriť viac svetu, diverzifikovať trh a priviesť ju k tzv. „socialistickej tržnej ekonomike“.

³¹ Väčšiny funkcií sa Teng Siao-pching vzdal v roku 1987, avšak ponechal si „post predsedu Ústrednej vojenskej komisie KS Číny. Bola to akási poistka, že vývoj bude mať kontinuitu, že sa bude uberať želaným smerom. O dva roky neskôr sa však vzdal aj tejto funkcie, ostal iba členom poradného zboru akejsi rady starších a opraty strany a štátu prevzal Ťiang Ce-min.“ Vplyv na politiku mal prakticky až takmer do svojej smrti v roku 1997. (Moravčík, 2009)

Celkový obraz Číny vo svete sa začal meniť už koncom prvej etapy a to od jej vstupu do Organizácie spojených národov v roku 1971 (predtým bola v OSN zastúpená Čínska republika na ostrove Taiwan). Hlavná zmena prišla po smrti Mao Ce Tunga v roku 1976 a nástupe Tenga Siao-pchinga do vedenia komunistickej strany. Zvýšila sa jej aktivita aj v iných medzinárodných organizáciách, ako je napríklad Svetová obchodná organizácia, Čína sa začala tiež pripájať k medzinárodným dohodám, v roku 1995 hostila v Pekingu medzinárodnú konferenciu, ktorá riešila problematiku genderu, od roku 1980 začala prispievať do Svetovej Banky (aj keď len veľmi skromne) a ako prvej rozvojovej krajiny sa jej podarilo dosadiť Číňana za hlavného ekonóma Svetovej banky (aj keď pôvodom z Taiwanu) Justina Yifu Lina. Do role zodpovedného svetového hráča sa Čína stavia aj v prípade zabezpečenia regionálnej stability (v otázke Severnej Kórey), aktívne sa tiež zapája do dialógu o znižovaní emisií. (Haan, 2010)

Teng Siao-pching presadzoval v krajine pragmatickú politiku a začal kompletne reformovať celý dovtedajší systém. „Strategie čínskych reforiem, započatá v roce 1979 Teng Siao Pchingem, si kladla za cieľ zvýšiť životní úroveň obyvateľ, ktorá po Maových reformách stagnovala 30 let. Teng Siao Pching reformy pojal v rámci čínske, tradične spíše uzavřené kultury, velmi netradičně – jako otevírání se Západu a zapojení se do světové ekonomiky. Postupné zapojování tržních mechanismů, spolu se strategií orientovanou na speciální ekonomické zóny a nalákání zahraničních investic („inviting in“) byly pragmatickou sérií „pokus, omyl“.“ (Švihlíková, 2011) Svedčí o tom aj jeho slávny výrok: „je mi jedno, či je mačka biela alebo čierna, je dobrá, pokiaľ chytá myši.“ (Haan, 2010) Čína sa za jeho vedenia viac otvorila svetu a prešla k tzv. socialistickému tržnému hospodárstvu. Zmena nastala aj vo vzťahu s USA – Siao-pching uskutočnil v roku 1979 historickú návštevu krajiny a stretol sa s prezidentom Jimmym Carterom. V oblasti rozvojovej pomoci, Čína stále podporovala anti-imperializmus, anti-kolonializmus a anti-hegemóniu, avšak éra v ktorej sa snažila presadzovať komunistickú ideológiu už prešla. (Lengauer, 2011)

Počas prvej vlny reforiem (1979 – 1991) si Čína zobrala príklad z Japonska po druhej svetovej vojne a rozhodla pre rast „vonkajškom“, resp. export-led growth. S tým sa spája príliv zahraničných investícií do ekonomiky. Čína disponuje relatívne lacnou pracovnou silou, čo vytvára jej komparatívnu výhodu. Prvým „pokusným“ zahraničným

trhom bol pre čínske firmy Hongkong. Množstvo investícií však bolo ovplyvňovaných politicky. (Švihlíková, 2011)

5.1.3. Tretia vývojová etapa

Tretia vývojová etapa zahraničnej pomoci začína s odchodom Tenga Siao-pchinga z politiky a tiež koncom studenej vojny. Druhá a tretia etapa nemajú úplne konkrétne predelenie, začiatok tretej etapy sa však dá datovať od prvej polovice deväťdesiatych rokov a trvá dodnes. Čína sa počas tejto doby ešte viac otvorila svetu, prebehla druhá a tretia vlna ekonomických reforiem a významne narástol objem zahraničnej pomoci, ktorú krajina poskytuje (viď príloha č. 12). Čína tak vstúpila do novej etapy, v ktorej sa kladie ešte väčší dôraz na reciprocitu a vzájomnú výhodnosť pomoci, ekonomické benefity a presadenie politických záujmov. (Lengauer, 2011)

Počas tretej vývojovej etapy zahraničnej pomoci prebiehajú druhá a tretia vlna ekonomických reforiem. Druhá vlna nastala v rokoch 1991- 1998. Od roku 1992 sa oficiálne používa pojem socialistická tržná ekonomika a upevňovanie tržných princípov je charakteristické pre túto dobu. Dôležitá bola modernizácia a transformácia firiem vlastnených štátom, tzv. SOE – state-owned enterprises. Firmy boli pretransformované na akciové spoločnosti a ich hlavným motívom bolo vytvorenie zisku. Tu sa však ukázal problém systému, pretože SOE boli ochotnejšie ísť do risku, než bežné firmy, pretože boli vlastnené štátom. Firmy sa tiež mali „otvárať svetu“ – dôležitá teda bola ich konkurencieschopnosť. Čínska vláda tak nariadila posilnenie exportu čínskych firiem v zahraničí. „Dôležité rovněž bylo, že čínská vláda stanovila trhy rozvojových zemí jako prioritní, kde by čínská produkce měla bodovat poměrem kvalita/cena.“ (Švihlíková, 2011) V tejto fázy vývoja Čínskej ľudovej republiky je možné nájsť podobnosti s povojnovým vývojom tzv. ázijských tigrov prvej vlny - Hongkong, Singapur, Taiwan, Južná Kórea, resp. Japonsko. (Švihlíková, 2011)

V zahraničnej politike bolo v deväťdesiatych rokoch potrebné reagovať na zmeny vo Východnej Európe, resp. na nepokoje na Námestí nebeského pokoja. Čínska vláda preto vytvorila tzv. Stratéziu 24 znakov, ktorá stanovila hlavné princípy pre zahraničnú politiku. Jej hlavnou myšlienkou je, že Čína musí ochraňovať a presadzovať

svoje národné záujmy, zatiaľ čo zvýši svoju aktivitu vo svete a spoluprácu s inými krajinami. Základným mottom stratégie je: „pokojne pozorovať, zaistiť našu pozíciu, vyrovnáť sa pokojne s dianím, skryť naše možnosti a vyčkať na náš čas, dobre udržiavať nízky profil a nikdy neproklamovať vodcovstvo.“ (GlobalSecurity.org, 2013)

Tretou vlnou ekonomických reforiem je tzv. Stratégia „going global“, ktorá trvá od roku 1999 dodnes. Charakteristická je masívnou expanziou čínskych investícií do zahraničia. Na grafe číslo 13 je možné vidieť, ako sa v prvom desaťročí tohto milénia zmenil objem zahraničných investícií a aj ich štruktúra (tejto téme sa ale budem venovať neskôr). Hlavnou prioritou zahraničnej politiky pritom stále ostáva zachovanie nezávislej, silnej a jednotnej Číny a presadzovať hlavne ekonomický rozvoj. Vzhľadom na to, že Čína zažila absolútne unikátne tri desaťročia, kedy sa jej ekonomický rast pohyboval medzi 8% - 10% za rok, rástol aj jej vplyv na medzinárodnom poli. Čína je síce stále braná ako rozvojová krajina (s HDP na obyvateľa 4000 dolárov za rok 2010), no napriek tomu je najväčším svetovým exportérom a po USA druhou najväčšou ekonomikou sveta. V roku 2010 tiež Čína prebrala ďalšie prvenstvo USA – stala sa najväčším spotrebiteľom energie na svete. (Lengauer, 2011) Tento fakt je tiež dôležitý a z veľkej časti vysvetlí motiváciu Číny podporovať rozvojové ekonomiky.

Dôležitosť nadväznosti a kontinuity v čínskej zahraničnej politike sú viditeľné v oblasti čínskych regionálnych záujmov, napríklad v súvislosti Taiwanom. V posledných rokoch sú však vidno isté zmeny v jej vedení. Kým počas vlády Jianga Zemina (1993-2003) bola snaha vytvoriť z Číny komplexnú veľmoc, v poslednom desaťročí sa presúva váha hlavne na ekonomické záujmy. Čína sa snaží presadiť ako významný exportér, importér prírodných zdrojov, alebo ako globálny investor. (Haan, 2010)

V oblasti zahraničnej pomoci si osobne myslím, že Čína vstupuje do štvrtého vývojového štádia. Pre tretie štádium je typický nárast objemu zahraničnej pomoci, koncentrácia na získavanie nerastných surovín a iných ekonomických a politických benefitov a absolútna utajenosť hodnôt rozvojového programu. V posledných rokoch (minimálne od vydania WP1³² v roku 2011) sme však svedkami pomalému otváraniu sa Číny aj v oblasti zahraničnej spolupráce. Čína tiež začína byť náchylnejšia na

³² Téma White paper z roku 2011 a 2014 sa bližšie venujem v kapitole 5.3.1. Čínska zahraničná pomoc vs. ODA

poskytovanie multilaterálnej pomoci s partnermi z OECD, kým doteraz presadzovala tvrdo bilaterálnu spoluprácu. Niektorí odborníci ako napr. Thomas Lum si tiež myslia, že Čína postupne vytvára kroky, ktorými smeruje k viac centralizovanej, transparentnejšej pomoci, ktorá má stále viac znaky ODA. (Lum, a iní, 2009) Je predčasné hovoriť o tom, že Čína by sa raz mohla stať členom OECD a zaviesť sa k poskytovaniu ODA. Na strane druhej je ale viditeľné, že v tomto smere v Číne nastáva istý posun.

5.2. Kultúrne pozadie zahraničnej pomoci

Vo veľa štúdiách, ktoré sú venované čínskej zahraničnej pomoci je Čína vykresľovaná ako čisto pragmatická krajina, ktorá svojou zahraničnou pomocou čisto sleduje svoje politické a ekonomické záujmy, bez akýchkoľvek iných hodnotových záujmov. Z veľkej časti je tento prístup pravdivý a čínska zahraničná politika je rozhodne hlavne pragmatická. Na strane druhej však niektoré štúdie, ako napr. *China's Foreign Aid Policy: Motive and Method* od Sary Lengauer poukazujú na fakt, že by sa nemala opomínať kultúrna tradícia, ktorá je v krajine prítomná stáročia – a tou je konfucianizmus. Ten je v spoločnosti zakorenený už po stáročia. Dôkaz prítomnosti konfuciovho učenia v čínskom každodennom živote je najmä v rodinných zväzkoch, postavení muža, či ženy v spoločnosti, hierarchizácii populácie, či v prístupe k staršej generácii. V nasledujúcej kapitole by som rada v skratke priblížila jeho hodnoty, ktoré ovplyvnili aj čínsku zahraničnú pomoc.

Konfucianizmus je čínsky filozofický smer, ktorý sa vyvinul z učenia mudrca Konfucia, ktorý žil v rokoch 551 – 479 p.n.l. Ten vytvoril súhrn morálnych, sociálnych, náboženských a politických noriem s cieľom vytvoriť spravodlivý svetový poriadok. Od vlády dynastie Han (206 p.n.l. – 220 n.l.) sa Konfuciové učenie stalo neoddeliteľnou súčasťou čínskej politickej kultúry a vytvorilo filozofickú oporu Čínskemu štátu. Myšlienky sa stali súčasťou myslenia v Číne a napriek snahám o ich odstránenie zo spoločnosti (najmä počas vlády Mao Ce Tungu) sú dodnes prítomné skoro vo všetkých častiach spoločnosti. Konfucianizmus nastavuje hodnoty v medziľudských vzťahoch, sociálnych štruktúrach, správaní sa k iným, či pracovnú morálku. Jeho myšlienky

ovplyvňujú tiež spôsob vedenia zahraničnej politiky, či poskytovanie zahraničnej rozvojovej pomoci. (Lengauer, 2011)

Konfucianizmus poskytol ideologický základ pre tzv. systém úcty. Ten pôvodne tvrdil, že medzi ľuďmi existuje päť základných vzťahov – vládca s poddaným, otec so synom, muž so ženou, starší brat s mladším bratom a priateľ s priateľom. Tieto vzťahy udeľujú hierarchiu, ktorá vo svete vládne. Systém úcty bol prenesený do politickej sféry, kedy sa verilo, že Čína je centrom celého sveta a všetky ostatné národy sú jej podriadené. Rešpekt tejto hierarchie a uznanie nadriadeného postavenia Číny bola základnou podmienkou pre nadviazanie vzťahov s Čínou. Vzhľadom na dominantné postavenie tejto krajiny v regióne, ostatné národy sa väčšinou podriadili a pristúpili na uznanie ich podriadenosti. Zahraniční vyslanci nosili na prejav vďaky do Číny rôzne dary. Podľa Lengauer bol ekonomicky tento systém výhodnejší pre „podriadenu“ krajinu, než pre Čínu. Kým táto krajina získala možnosť obchodu, či ochrany pred nepriateľmi, Čína demonštrovala a rozširovala svoju vyspelú civilizáciu a vedu. Tento systém teda zdôrazňoval a nadradňoval politické ciele nad ekonomické. Na rozdiel od nej dnešná čínska zahraničná pomoc je motivovaná tak politickými, ako aj ekonomickými cieľmi. (Lengauer, 2011)

Podľa Sary Lengauer je vplyv konfucianizmu viditeľný už aj pri základnej definícii zahraničnej pomoci. Čínske učenie hovorí, že najvyšším cieľom všetkého konania by mal byť svet plný mieru a harmónie. Cesta k takémuto štádiu je prostredníctvom dobrého vládnutia. Aby bolo dosiahnuté tohto cieľa, Čína musí nadväzovať vzťahy s inými krajinami, nehladiac na to, či tieto krajiny sú menej, alebo viac rozvinuté. Ako už bolo spomenuté, konfucianizmus uznáva päť druhov základných spoločenských vzťahov. V prípade čínskej zahraničnej pomoci, Čína nadväzuje vzťahy s inými krajinami na úrovni priateľ-priateľ. Čínska rozvojová pomoc je teda inými slovami akt priateľstva a jej nadradeným cieľom je dosiahnutie celosvetovej harmónie. Vzťahy sa pritom neustále vyvíjajú a musia sa pestovať. V opačnom prípade sa aj priateľské vzťahy rozpadnú.

Priateľstvo však musí byť výhodné pre obe strany. Tradícia konfucianizmu je striktná a tvrdí, že nesmie byť výhodné iba pre jednu stranu – v tomto prípade Čínu. Vzhľadom na to, že výsledným cieľom má byť spoločné smerovanie k celosvetovej

harmónií, obe strany si musia byť vedomé svojich benefitov. Pomoc nesmie byť sebecká. Túto vzájomnú výhodnosť je možné vidieť zakotvenú v koreňoch čínskej rozvojovej pomoci – v ôsmych princípoch, ktoré dodnes tvoria základný pilier čínskej zahraničnej pomoci.

Konfucianizmus môže poslúžiť ako idealistické vysvetlenie motívov, ktoré vedú Čínu, aby poskytovala zahraničnú pomoc. Ako už bolo predtým zmienené a ešte aj bude na nasledujúcich stranách, čínska zahraničná politika, a v rámci nej aj rozvojová spolupráca, je vedená viac pragmatickou politikou, než vznešenými ideálmi. Na strane druhej je pre úplnosť celkového obrazu potrebné mať v pamäti aj túto stránku, pretože konfucianizmus vplýva na myslenie a kultúru a tým nepriamo ovplyvňuje aj pragmatickú politiku štátu. Tak ako na európsku, či americkú kultúru a myslenie vplýva po stáročia kresťanstvo a židovstvo, na to čínske zase konfucianizmus.

5.3. Čínska zahraničná pomoc

Čína chápe objem poskytovanej rozvojovej pomoci ako štátne tajomstvo a odmieta svetu odhaliť podrobné informácie a poskytnúť konkrétne dáta. Jej pomoc však od začiatku súčasného milénia závratne rastie a začína tak konkurovať tradičným poskytovateľom rozvojovej pomoci. V posledných rokoch sa však postoj Číny začína trochu meniť, začína odkrývať aspoň niektoré údaje svojej pomoci, je viac ochotná prispôbiť sa štandardom ODA a spolupracovať aj s inými krajinami, aby bola pomoc efektívnejšia. Naskytá sa tak priestor pre západné krajiny, aby začali viac kooperovať s Čínou.

V nasledujúcej podkapitole priblížim ako vyzerá celková pomoc, ktorú Čína poskytuje, aké sú podobnosti a rozdiely s ODA, ako sa čínska rozvojová pomoc vyvíjala a do čoho Čína najviac investuje svoje financie.

5.3.1. Čínska zahraničná pomoc vs. ODA

Čínska rozvojová pomoc je ťažká na definovanie. Čína nie je členom DAC a nie je zviazaná dodržiavať pravidlá pre poskytnutie ODA. Neprisľúbila ani, že sa pokúsi naplniť cieľ OSN, ktoré stanovilo, že v roku 2013 by členské krajiny OECD mali poskytovať ODA vo výške 0,7% ich HND. Veľká časť čínskej rozvojovej pomoci nespĺňa predovšetkým definíciu, ktorá hovorí, že minimálne 25% z pôžičky musí byť vo forme grantu (tzn. nenávratných). Rozdiely, resp. podobnosti, ktoré sú medzi ODA a čínskou zahraničnou pomocou sú ukázané v tabuľke v prílohe č. 11.

Čínske projekty sa líšia od projektov ODA tiež tým, že z veľkej časti slúžia rozvoju čínskej ekonomiky. Ako už bolo spomenuté, Čína vzťah s inými rozvojovými krajinami berie ako vzťah priateľ-priateľ a ten musí byť vzájomne výhodný. Čínske rozvojové projekty tak uľahčujú krajine prístup k nerastným surovinám, ktorých má sama nedostatok. Pravidlom v projektoch tiež býva, že 50% materiálu a služieb (teda napr. aj pracovnej sily) potrebných pri projekte musí pochádzať z Číny. (Lum, a iní, 2009) Z tohto dôvodu je často kritizovaná od členov OECD, že ňou poskytovaná rozvojová pomoc je viac prínosná pre Čínu samotnú, než pre obdarovanú krajinu. V porovnaní s Čínou nemajú totiž tradiční donori tak veľmi naviazanú vlastnú ekonomiku na poskytovanú rozvojovú pomoc. Výnimku však dlhé roky tvorilo Japonsko, ktoré ako člen OECD, poskytovalo pôžičky, z ktorých veľkú časť (v roku 1990 až 60% a o desať rokov neskôr 25%) tvorili projekty zamerané na infraštruktúru a ďalšie projekty, ktoré slúžili na rozvoj japonskej ekonomiky a získanie zdrojov. (Lum, a iní, 2009) Japonsko napríklad poskytovalo rozvojovú pomoc priamo aj Číne, od ktorej za výmenu požadovalo prístup k nerastným surovinám, napr. k rope, uhlí, medi, alebo k zlatu. Japonsko sa tak stalo vzorom pre Čínu a jej rozvojovú pomoc. (Lengauer, 2011)

Členovia DAC naopak svoju rozvojovú pomoc podmieňujú reformami v cieľovej krajine. Môže sa jednať o reformy demokratické, väčšie otvorenie ekonomicky, posilnenie trhového prístupu, či iné politické, sociálne a ekonomické zmeny. Čína takéto reformy nepožaduje a tak je jej pomoc často prístupnejšia, hlavne pre nedemokratické režimy. Tradičných donorov tak Čína stavia do ťažšej pozície. Znefunkčňuje jeden z nástrojov, akým doteraz mohli vyspelé krajiny zasahovať do vnútorných záležitostí rozvojových krajín. Čína trvá na svojom pravidle, že nezasahuje do vnútorných záležitostí iných krajín.

Treba však poznamenať, že aj prístup Číny k medzinárodnému spoločenstvu a spolupráci pri rozvojovej pomoci sa mení. V roku 2011 Štátna rada zverejnila tzv. WP1 v ktorom odhalila súhrn dát o čínskej rozvojovej pomoci za roky 1950-2009. Tieto dáta síce nie sú nijak detailne rozpísané po rokoch, alebo po projektoch, WP1 však aspoň poodhalil rúško tajomstva. V roku 2014 sa svet dočkal druhého White Paperu (WP2), ktorý je o niečo viac podrobnejší. Už len fakt, že poskytuje informácie o rozvojovej pomoci v len za tri roky, 2010-2012, poskytuje oveľa väčší priestor na vytvorenie si idey o približnom ročnom rozpočte. Čína tu tiež prvý krát priznáva sumu, ktorú prispela do medzinárodných organizácií, ako je OSN, Svetová Banka, Medzinárodný menový fond, či Svetový fond na boj proti AIDS, tuberkulóze a malárií.

Oba zverejnené dokumenty poukazujú na fakt, že Čína sa pomaly snaží sprístupniť a stransparentniť svoju zahraničnú pomoc (aj keď treba dodať, že o úplnej transparentnosti zatiaľ nie je možné hovoriť). Objavujú sa tiež prípady koordinovanej pomoci s inými donormi (napr. trilaterálna spolupráca s Novým Zélandom ohľadom zlepšenia dodávok vody na Cookových ostrovoch spomenutá vo WP2). Čím ďalej tým viac investuje do pomoci, ktorá má reálny rozvojový charakter, napr. začala s vysielaním dobrovoľníkov do zahraničia, ktorých práca by sa dala pripodobniť Americkým mierovým zborom. V rozvojových krajinách sa snažia podporiť vzdelanie, učia čínštinu, medicínu, prácu na počítači, prípadne prácu s poľnohospodárskymi technológiami, alebo športy. (Lum, a iní, 2009)

Napriek tomu, že čínska rozvojová pomoc je často kritizovaná za svoju tajomnosť, netransparentnosť a že ju Čína využíva pre vlastné záujmy, krajina vynakladá obrovské finančné prostriedky na rozvoj v krajinách, ktoré by si podobné investície inak nemohli dovoliť. Nezapadajú síce do definície OECD, avšak sú financované zo štátnych (nie súkromných) financií, prinášajú benefit prijímacej krajine, nepredstavujú finančné riziko a nekončia čínskym vlastníctvom zahraničného majetku. Investície sú až na výnimky bilaterálne. (Lum, a iní, 2009) Z vyššie spomenutých dôvodov nie je možné čínske investície zahrnúť do FDI, naopak sa viac približujú k širšej definícii rozvojovej pomoci, tak ako je definovaná v 3. kapitole.

5.3.2. Kvantitatívny objem čínskej zahraničnej pomoci

Ako už bolo spomenuté, Čína si chráni presné dáta o objeme pomoci, ktorú poskytuje. Síce v apríli 2011 zverejnila WP1, ktorý sumarizuje čínsku zahraničnú pomoc od roku 1950, neposkytuje však konkrétne dáta podľa rokov. Odborníci sa zhodujú na dvoch pravdepodobných dôvodoch, prečo Čína nechce stransparentniť podrobné dáta. Tým prvým je, že Čína si želá, aby v očiach medzinárodného spoločenstva ostala rozvojovou krajinou a prijímateľom rozvojovej pomoci. Aj ako už bolo spomenuté, v stratégii 24 znakov sa hovorí, že by si krajina mala udržať nízky profil a nestavať sa do vedúcej pozície. Druhým dôvodom pre udržanie zahraničnej pomoci v tajnosti je vnútorná stabilita v krajine. Čína je krajina s množstvom chudobných ľudí a nerozvinutých oblastí. Existuje teda vážna obava vlády, že by sa obyvateľstvo vzbúrilo, keby nadobudlo pocit, že peniaze, ktoré by mohli byť minuté v Číne boli poskytnuté cudzej krajine.

Čína nezverejňuje detailné čiastky zahraničnej pomoci, ani konkrétnych prijímateľov, ba ani kritériá, ktoré boli použité pri výbere prijímateľa. Väčšinu pomoci pritom administruje Ministerstvo obchodu (Ministry of Commerce – MOFCOM) v spolupráci s Ministerstvom zahraničných vecí (Ministry of Foreign Affairs – MFA) a Ministerstvom financií (Ministry of Finance – MOF). Nad všetky významné investície ešte dohliada Štátna rada. Tá musí schváliť všetky rozvojové rozpočty a granty, ktoré sú nad 1,5 miliardy dolárov a všetky projekty nad 12,5 milióna dolárov. Okrem toho sa špeciálne zaoberá pomocou „politicky citlivým“ krajinám a všetkými ostatnými žiadosťami, ktoré prekračujú ročný rozpočet na zahraničnú pomoc schválený Štátnou radou. (Lengauer, 2011) Celkovo je však štruktúra zahraničnej pomoci fragmentovaná medzi ďalšie ministerstvá a medzi rôzne iné úrovne vlády. Odborníci veria, že Čína nemá prehľadnú organizovanú štruktúru štátnych agentúr, ktoré by spravovali pomoc. (Weston, et al., 2011)

Podľa vyhlásenia Štátnej rady vo WP1, celkový objem pomoci, ktorá bola poskytnutá od roku 1950 do roku 2009 bol 256,29 miliardy RMB (41,4 miliardy US \$³³). Z tejto čiastky bolo 106,2 miliardy RMB (17,1 miliardy US \$) v grantoch, 76,54 miliardy RMB (12,4 miliardy US \$) v bezúročných pôžičkách a 73,55 miliardy RMB

³³ Súčasná hodnota amerického doláru

(11,9 miliardy US \$) v štátnych zvýhodnených pôžičkách. (Information Office of the State Council of the People's Republic of China, 2011) Granty a bezúročné pôžičky sú poskytované priamo z vládneho rozpočtu, zatiaľ čo zvýhodnené úvery poskytuje čínska Export-Import Banka (Exim Banka). Tá vznikla v roku 1994³⁴, takže hodnota 11,9 miliardy \$ je od roku 1994-2009. Podľa viacerých odborníkov³⁵ sú však tieto dáta neúplné, zahrňujú iba pomoc z niektorých zdrojov (iba z Ministerstva obchodu a Exim banky, zatiaľ čo ostatné chýbajú), resp. že sa jedná o prisľúbenú pomoc, ale dáta o uskutočnenej pomoci chýbajú.

Dôležitou a medzi odborníkmi aj uznávanou štúdiou čínskej zahraničnej pomoci je štúdia z apríla 2008, ktorú vytvorila New York University Wagner School pre knižnicu Kongresu Spojených Štátov s názvom "Understanding Chinese Foreign Aid: A Look at China's Development Assistance to Africa, Southeast Asia, and Latin America". Čísla, ktoré sú zahrnuté v tejto štúdii vytvárajú komplexný objem čínskej zahraničnej pomoci. Sú v nej zahrnuté pôžičky, štátom financované investície, granty, odpustenia dlhov a „in-kind“ dary³⁶. Dáta zbierali na základe oficiálnych ponúk a záväzkov. Na základe tejto štúdie NYU Wagner School odhaduje, že čínska ekonomická pomoc vzrástla z 51 miliónov dolárov v roku 2002 na 25 miliárd dolárov v roku 2007. V porovnaní s tým zahraničná ekonomická spolupráca USA bola v roku 2002 16,5 miliardy dolárov a v roku 2007 26,4 miliardy dolárov (pre porovnanie vývoja vid' graf č. 12).

O niečo viac svetla do problematiky vniesol WP2 vydaný v júli 2014. Ten síce stále poskytuje súhrnné informácie, tentokrát však za obdobie troch rokov – 2010-2012, vďaka čomu je možné lepšie odhadnúť množstvo poskytnutej pomoci za jeden rok. Podľa tohto oficiálneho dokumentu, Čína poskytla za toto obdobie ako zahraničnú pomoc 89,34 miliardy RMB (14,4 miliardy dolárov) a to skrz granty, bezúročné pôžičky a zvýhodnené úvery. (Information Office of the State Council of the People's Republic of China, 2014) To znamená, že v priemere Čína minula na zahraničnú pomoc okolo 30 miliárd RMB (alebo 5 miliárd dolárov) a to znamená, že krajina je desiatym najväčším

³⁴ V tom istom roku bola založená aj Čínska rozvojová banka. Obe banky sú štátne a poskytujú rôzne druhy pôžičiek.

³⁵ Vid' napr. Boynton, et al., U.S. - China Parallel Development Assistance Goals: Building on Common Interests, 2012, alebo Kitano, et al., Estimating China's Foreign Aid 2001-2013, 2014

³⁶ Nefinančné dary – napr. materiálne dary ako jedlo, oblečenie, lieky, technológie, atď., alebo služby

donorom na svete. Oproti tomu, prvé USA dosahuje objem pomoci vo výške 30 miliárd dolárov. (Murphy, 2014)

Zaujímavé je porovnanie dát z WP1, kde výška pomoci dosahovala 41,4 miliardy dolárov a z WP2, ktoré tvrdí, že pomoc bola vo výške 14,4 miliardy dolárov. To znamená, že kým za takmer 60 rokov Čína údajne minula 41,4 miliardy dolárov na zahraničnej pomoci, tak za ďalšie tri roky minula viac ako jednu tretinu tejto sumy. Aj to dokazuje enormný nárast zahraničnej pomoci za posledné roky. Dôležité je ale uviesť, že oba White Papers (WPs) zahŕňajú iba pomoc poskytovanú MOFCOM a zvýhodnené pôžičky od Eximbanky. Ako už bolo ale vysvetlené, pomoc poskytujú aj iné ministerstvá a zložky štátneho aparátu. Tieto v správe však chýbajú, čo vysvetľuje prečo čísla v štúdiu NYU sú závratne vyššie v porovnaní s WPs.

Na grafe č. 14 je vidieť distribúcia čínskej rozvojovej pomoci podľa regiónov. V rokoch 2009-2012 Čína podporovala 121 rozvojových krajín, 30 v Ázii, 51 v Afrike, 9 v Oceánii, 19 v Latinskej Amerike a 12 v Európe. Dlhodobo je známy fakt, že Afrika je najväčším miestom záujmu Číny. Afriku Čína podporuje dlhodobo (od roku 1956 – viď 5.1.1.) a aj vďaka africkým krajinám je stálym členom Bezpečnostnej Rady OSN. Podľa WP2 bola Afrike v rokoch 2010-2012 poskytnutá viac ako polovica celkovej zahraničnej pomoci. Druhým najdôležitejším regiónom pre Čínu sú jej susedské krajiny v Juhovýchodnej Ázii. Práve Vietnam a Severná Kórea boli prvé krajiny, ktorým Čína pomohla v päťdesiatych rokoch minulého storočia. V rokoch 2010-2012 šlo do tohto regiónu viac ako 30% celkovej pomoci, čo v preklade znamená priemerne 1,5 miliardy dolárov ročne. Latinská Amerika je región, ktorému Čína začala venovať väčšiu pozornosť až v súčasnom miléniu. Podľa WP1 do Latinskej Ameriky smerovalo okolo 12,7% celkovej pomoci. To znamená že počas obdobia 1950-2009³⁷ Latinská Amerika získala okolo 5,3 miliardy dolárov. Oproti tomu, podľa WP2, v rokoch 2010-2012 získala už len 8,4% celkového objemu, čo však tvorí 1,22 miliardy dolárov za 3 roky. Dáta z WPs je síce potrebné brať s rezervou, nakoľko pravdepodobne nie sú úplné, no napriek tomu je z nich možné vytušiť významný nárast objemu pomoci za posledné roky, ktorý do regiónu putuje. (Information Office of the State Council of the People's Republic of China, 2014)

³⁷ Je možné rátať od roku 1960, pretože vtedy Kuba, ako prvá Latinskoamerická krajina uznala suverenitu Číny, za čo získala určitú pomoc. (Erbenová, 2014)

5.4. Motivácia a štruktúra zahraničnej pomoci

5.4.1. Motivácia poskytovať zahraničnú pomoc

Čínska ľudová republika je krajina, ktorá sama poberá rozvojovú pomoc. Táto krajina má sama problémy nakŕmiť vlastných obyvateľov, no rozhodla sa poskytovať rozvojovú pomoc iným krajinám. V nasledujúcej časti sa zameriam na motiváciu, ktorá Čínu ženie k rozvojovej pomoci. Dôvody na poskytovanie pomoci sa samozrejme líšia región od regiónu, preto motiváciu najprv vysvetlím obecné a potom ju konkretizujem podľa regiónov a projektov, do ktorých krajina investuje.

Dôvody pre ktoré sa Čína zapojila do zahraničnej pomoci rozvojovým krajinám sa dajú rozdeliť do troch skupín: ekonomické, politické a ideologické. Drvivá väčšina odborníkov sa jednoznačne zhoduje na tom, že ekonomické dôvody sú najdôležitejším hnacím motorom čínskej zahraničnej pomoci (viď napr. Lum, a iní, 2009; Haan, 2010; Lengauer, 2011; Weston, a iní, 2011).

Medzi ekonomickými dôvodmi je najvýznamnejšia potreba Číny zaobstarať nerastné suroviny. Ako už bolo spomenuté na začiatku tejto kapitoly, Čína sa stala najväčším spotrebiteľom energie na svete. Spotrebováva až 19% z celosvetovej spotreby. (Institute for Energy Research, 2010) Čína je však závislá na dovoze nerastných surovín, pretože ich na svojom území nemá dostatok. Konkrétne napr. pri dovoze ropy je Čína závislá na Blízkom Východe, odkiaľ dováža až dve tretiny svojej spotreby. Táto závislosť je však pre krajinu nevýhodná a tak sa snaží nájsť nových dodávateľov. Väčšina z nich pochádza zo strednej Ázie, Latinskej Ameriky a Afriky. Tieto regióny sú zároveň najviac finančne podporované Čínou. (Lengauer, 2011) Druhý dôležitý ekonomický dôvod, pre ktorý je Čína motivovaná poskytovať rozvojovú pomoc je nájdenie nových trhov, pre zvýšenie odbytu čínskeho exportu a zvýšenie celkového obchodu aj pre čínske firmy a pre väčšie uplatnenie čínskej pracovnej sily. (Erbenová, 2014) Ekonomické motívy sú jasne zakomponované aj v spomínaných ôsmych princípoch (viď kapitola 5.1.1.). Body číslo 1 a 6 jasne odkazujú na potrebu výhodnosti pre obe krajiny (tzn. aj pre Čínu) a uplatnenie čínskych produktov a čínskej pracovnej sily pri poskytovaní pomoci.

Pod politickými motívami je myslené hlavne upevnenie postavenia Číny vo vlastnom regióne – tzn. vo východnej a strednej Ázii. Primárnym cieľom je presadenie tzv. politiky jednej Číny. Čína sa usiluje o diplomatickú izoláciu Čínskej republiky (Taiwan). Svoju rozvojovú pomoc podmieňuje uznaním Čínskej ľudovej republiky a tým poprením suverenity Taiwanu. Táto snaha je obzvlášť viditeľná v Latinskej Amerike. Kým v súčasnosti je na svete 22 štátov, ktoré uznávajú nezávislosť Taiwanu, polovica týchto krajín sa nachádza v Latinskej Amerike. (Ministry of Foreign Affairs Republic of China (Taiwan), 2014) Vzájomné uznanie suverení je hneď druhý bod z ôsmich princípov. Čína podmieňuje svoju zahraničnú pomoc uznaním jej zvrchovanosti nad celým územím. Nevmiešovanie sa do záležitostí druhej krajiny, uznanie zvrchovanosti a územnej celistvosti sú tiež zakomponované medzi piatimi princípmi o mierovom spolunažívaní. Čína nepodmieňuje svoju pomoc žiadnymi nápravami systému prijímacej krajiny, nepožaduje od nej reformy politické, ekonomické, ani sociálne. Výmenou za pomoc však požaduje lojalitu, uznanie a nekomentovanie záležitosti, ktoré Čína považuje za svoje vnútorné.

Príkladom, kedy krajina ukončila diplomatické vzťahy s Taiwanom, posilnila uznanie suverenity jednej Číny a tým aj získala jej zahraničnú pomoc je Kostarika v roku 2007. Čína následne kúpila od Kostariky dlhopisy vo výške 300 miliónov dolárov a investovala 74 miliónov dolárov do stavby futbalového štadiónu v hlavnom meste. V roku 2012 bola medzi oboma krajinami ustanovená zóna voľného obchodu. Podobne tiež Dominikánska republika ukončila svoje diplomatické vzťahy s Taiwanom a uznala Čínu v roku 2004. Následne získala rozvojovú pomoc vo výške 122 miliónov dolárov na nasledujúcich šesť rokov. V porovnaní s tým, rozvojová pomoc krajinám v Latinskej Amerike z Taiwanu je okolo 9 miliónov dolárov. Všetko teda naznačuje tomu, že tieto krajiny, ale aj iné uznávajú Čínu a naopak rušia kontakty s Taiwanom primárne z ekonomických dôvodov, nie z politických, či ideologických. (Erbenová, 2014)

Okrem izolácie Taiwanu sa Čína tiež snaží získať silnejšie postavenie na medzinárodnom poli a v medzinárodných organizáciách, ako je napr. OSN. Pred rokom 1971 bolo možné vidieť, že krajina poskytovala zahraničnú pomoc za výmenu, že prijímacie krajiny budú hlasovať, aby Čína získala miesto stáleho člena v Bezpečnostnej rade OSN. To by získala aj práve vďaka hlasom niekoľkých afrických krajín. Čína síce

nechce byť zaradená medzi najväčších donorov z už vyššie spomenutých dôvodov, na strane druhej však chce posilniť svoju pozíciu a presadiť svoj vplyv. (Lengauer, 2011) To tiež vysvetľuje veľkú propagáciu (v tomto prípade možno až propoagandu) projektom, do ktorých Čína investuje. Veľká časť projektov, ktoré Čína financuje je veľmi viditeľná a poskytuje rýchle a krátkodobé benefity. Jedná sa napr. o stavbu štadiónov, diaľnic, či kultúrnych centier, ktoré zvyšujú uznanie a pochopenie pomoci širokou verejnosťou. Tieto projekty sú navyše často ohlásené na bilaterálnych summitoch, či gala večerach, za prítomnosti médií. Čína tak demonštruje svoju silu (v zmysle soft power³⁸, nie vojenskú) a priateľstvo s prijímacou krajinou. (Lum, a iní, 2009)

Posledným dôvodom, pre ktoré sa Čína radí medzi donorov, je ideológia. V minulosti, najmä počas vlády Mao Ce Tunga sa jednalo o rozšírenie komunistických ideí. Neskôr však Čína od tejto politiky odstúpila. Dnes sa snaží skôr prezentovať ako krajina s jedinečným kultúrnym dedičstvom. V rozvojových krajinách tak otvára Konfuciové inštitúty. Tie slúžia na podporu vzdelania, najmä v oblasti čínskeho jazyka, rozširovania čínskej kultúry a jej dedičstva. Čína sa tak snaží najpraviť svoj imidž na medzinárodnom poli a jej kredibilitu. (Erbenová, 2014)

Na tabuľke číslo 15 je možné vidieť zmienené motivácie čínskej rozvojovej pomoci a ako zohrali svoju úlohu v troch pre čínu najdôležitejších rozvojových regiónoch – v Juhovýchodnej Ázii, Afrike a Latinskej Amerike. Pre túto prácu je najdôležitejší región Latinskej Ameriky. Tam sa Čína prioritne zameriava na projekty spojené s nerastnými surovinami, keďže región Latinskej Ameriky je na nerastné suroviny veľmi bohatý. Druhým dôležitým faktorom, ako som už spomínala, je fakt, že v Latinskej Amerike sa nachádza polovica všetkých krajín, ktoré ešte stále udržujú diplomatické vzťahy s Taiwanom. Latinská Amerika je síce heterogénny región, s rôzne vyvinutými ekonomikami a rôznymi režimami, na strane druhej je to všeobecne

³⁸ Pojem soft power je podľa Josepha Nye Jr. definovaný ako: „schopnosť jedného aktéra ovplyvniť chovanie ostatných. Soft power v jeho chápaní pracuje s príťažlivosťou a nikoliv s nátlakom, ako je tomu v prípade hard power. V oblasti medzinárodných vzťahov môžeme soft power chápať ako schopnosť jedného štátu ovplyvniť to, čo chcú iné štáty. V súčasnom proměnlivém medzinárodním systéme se jedná o dovednost, jejíž význam je dalekosáhlý a rozhodně není praktiky zahraniční politiky podceňovaný.“ Nye zdefinoval 3 primárne zdroje soft power: kultúru, politické hodnoty a zahraničnú politiku. „U kultúry jasne odlišuje populárni, neboli masovú kultúru, ktorá se zaměřuje především na širokou veřejnost, přičemž dále specifikuje tzv. vysokou kulturu, pod kterou spadá literatura, umění a vzdělání. Konkrétním příkladem mohou být např. studentské výměny, podpora vzdělání, jazykové instituty (např. British Council, Goethe Institut atd.), filmová a hudební produkce atd.“ (Flanderová, 2013)

vzmáhajúci sa región, ktorý má veľký ekonomický potenciál. To si Čína dobre uvedomuje a nachádzanie nových obchodných príležitostí v Južnej Amerike je taktiež dôležitý hnací impulz. Nakoniec sa nesmie podceňovať ani čínska soft power, kedy sa Čína snaží rozširovať svoju kultúru a jazyk a tým si „nenápadne“ získavať vplyv v krajinách.

5.4.2. Štruktúra a účely zahraničnej pomoci

Ako už bolo spomenuté, Čína poskytuje pomoc predovšetkým prostredníctvom troch druhov pôžičiek: granty – nenávratné pôžičky, bezúročné pôžičky a zvýhodnené pôžičky. Granty bývajú poskytované na stredné a malé projekty so zameraním na sociálnu starostlivosť, rozvoj ľudských zdrojov, technickú spoluprácu, in-kind dary a humanitárnu pomoc. Bezúročné pôžičky sa používajú na stavbu verejných budov a priestranstiev a na projekty, ktoré majú za cieľ zaobstarať obživu (ako napr. podpora poľnohospodárstva). Zvýhodnené úvery sa poskytujú predovšetkým na projekty súvisiace s výrobou, veľke a stredné projekty na stavbu infraštruktúry, stavbu elektrární, či výrobu mechanických a elektrických produktov. (Zhang, 2014)

Na základe dát NYU Wagner School štúdie, granty, odpustenie dlhov a in-kind dary tvorili v rokoch 2002-2007 5% celkového objemu. Investície sponzorované štátom, alebo bezúrokové investície, boli najväčšou časťou celého balíka, tvorili 53%. Zvýhodnené pôžičky sú v tomto období odhadované na 42% celkovej čínskej pomoci. V prílohe č. 16 je možné vidieť konkrétne hodnoty namerané podľa štúdie v jednotlivých regiónoch. V Latinskej Amerike vysoko prevládali štátne investície a to s podielom 24,3 milióna dolárov. Naopak nebolo tu zaznamenané žiadne odpúšťanie dlhu a in-kind pomoc tvorila len 1 milión dolárov. (Lum, a iní, 2009)

Ako som už vysvetlila, dáta, ktoré sú poskytované čínskou vládou prostredníctvom WPs sú kritizované za ich neúplnosť a nedetajlnosť. Grafy vytvorené na základe týchto dát sa teda značne líšia od štúdie NYU Wagner School (viď príloha č. 17). Na druhej strane sú však aj tieto dáta dôležité a prezrádzajú veľa o čínskej rozvojovej pomoci, jej smerovaní a zámeru čínskej vlády. Príloha číslo 17 ukazuje financovanie projektov na základe dát z WP1 (1950-2009) a z WP2 (2010-2012). Ich

detajlnejšiemu porovnaniu sa budem venovať v nasledujúcej podkapitole. Na teraz si treba všimnúť, že granty tvoria oveľa väčšiu časť výdajov, než podľa NYU štúdie. Bezúrokové pôžičky podľa týchto dát značne vzrástli v posledných rokoch.

Na základe dát z NYU je vytvorený graf č. 18, ktorý sa zaoberá účelom poskytovania pomoci v rokoch 2002-2007. Odborníci z NYU Wagner School tvrdia, že na projekty súvisiace s nerastnými surovinami, stavbou infraštruktúry, či verejných budov išlo až 88% celkovej pomoci za toto obdobie. Naopak na humanitárnu pomoc išlo 1%. Kým v Latinskej Amerike sú najvýznamnejšie projekty súvisiace s ťažbou nerastného bohatstva, v Afrike sú to skôr vysoko viditeľné stavby, ako je infraštruktúra, či verejné budovy. Zaujímavé je, že takmer všetku vojenskú pomoc, ktorú Čína poskytla, poskytla Juhovýchodnej Ázii (170 miliónov dolárov). (Lum, a iní, 2009)

5.4.3. Trendy v zahraničnej pomoci

Vďaka zverejneniu dvoch WPs je možné predpovedať určité trendy, ktorými sa poberá Čínska zahraničná pomoc. Už len samotné ich zverejnenie prinieslo veľký prelom. WP2 sa odlišuje od WP1 a je v ňom vidno ďalší posun k transparentnejšej čínskej pomoci. Čína tiež ukazuje, že je ochotnejšia dialógu s tradičnými donormi, dokonca je prístupná aj ku kooperácii. Všetky tieto správy vysielajú pozitívny signál pre členské krajiny OECD, ktoré dlhodobo Čínu kritizujú za netransparentnosť, neochotu spolupracovať, využívanie pomoci pre vlastný prospech a pod.

Asi prvým rozdielom, ktorý si čitateľ oboch správ všimne je odlišný spôsob, akým Čína komunikuje informácie. Kým v prvom reporte často zdôrazňuje dôležitosť ôsmich a piatich princípov, v druhom tieto dokumenty nie sú vôbec spomenuté. To ale neznamená, že Čína od týchto princípov upustila. Nepodmieňovanie pomoci, nezasahovanie do vnútorných záležitostí, či uznanie suverenity sú stále v správe prítomné, len nie sú akcentované skrz základné dokumenty. V druhej správe je naopak niekoľko krát zdôraznená potreba znížiť chudobu. Čína si tiež stanovuje dva nové konkrétne ciele svojej pomoci v rozvojových krajinách – zlepšiť kvalitu života ľudí a podporiť ekonomický a sociálny rozvoj. To môže reflektovať skutočnosť, že si Čína uvedomuje globálne problémy a snaží sa svoje ciele zahraničnej pomoci priblížiť

o niečo bližšie k medzinárodne uznávaným štandardom, ako sú napr. MDGs, či ukazovatele ľudského rozvoja. Na strane druhej však treba dodať, že aj vo WP2 zostáva najdôležitejším cieľom poskytovania pomoci obchodná spolupráca a zlepšenie obchodu. (United Nations Development Programme, 2014)

Ďalší trend, ktorý je celkom jednoznačný zo zverejnených WPs je zvyšovanie zahraničnej pomoci. Ako som už spomenula, deklarovaný objem zahraničnej pomoci vo WP2 tvorí viac ako tretinu z WP1, aj keď je to objem len za tri roky. To naznačuje, a Čína sa k tomu vo WP2 tiež zaväzuje, že bude postupne navyšovať rozvojovú pomoc. (Information Office of the State Council of the People's Republic of China, 2014) Príloha č. 17 ukazuje, že oproti WP1 vzrástol dvojnásobne podiel zvýhodnených pôžičiek a naopak významne klesol podiel bezúročných pôžičiek. Denghua Zhang vo svojom komentári WP2 vysvetľuje, že zvýhodnené úvery sú pre štát veľmi výhodné a ich podiel bude vysoko pravdepodobne rásť aj do budúcnosti. Čína ich začala poskytovať od roku 1995, v súvislosti so založením Exim banky. V porovnaní s ostatnými spôsobmi, zvýhodnené pôžičky sú pre štát lacnejšie, zatiaľ čo pomáhajú zväčšovať objem financií. Vláda kryje iba rozdiel v úroku. Prijímacia krajina je povinná dlh splatiť, aj keď niekedy sa zo zvýhodnenej pôžičky stane grant a dlh sa odpustí. Zvýhodnené pôžičky sa poskytujú na projekty podpory výroby, resp. na stavbu infraštruktúry. Obe skupiny projektov majú za cieľ vytvoriť zisk a tým pádom zvýšiť schopnosť krajiny dlh splatiť. Preto sa v Číne tešia obľube a vzhľadom na zvyšujúci sa dopyt po čínskej pomoci, pravdepodobne sa bude ich podiel na pomoci ešte zvyšovať. (Zhang, 2014)

Ako som už naznačila zvyšovaním zvýhodnených pôžičiek, s tým súvisí aj nárast stredných a veľkých projektov, ktoré sa zameriavajú na infraštruktúru a výrobu produktov. Tieto projekty podľa WP2 pomáhajú naplniť cieľ – zvýšiť ekonomický a sociálny rozvoj. Príkladom projektu, na ktorý šla značná časť financií bol projekt na zlepšenie infraštruktúry a podporu sociálneho rozvoja v Afrike. Prísľub investovať 10 miliárd dolárov prostredníctvom zvýhodnených pôžičiek za tri roky dala Čína v roku 2009 na Konferencii Fóra Čínsko-Africkej spolupráce (Forum on China-Africa Cooperation - FOCAC) v Egypte. (United Nations Development Programme, 2014)

Jednoznačný posun vpred oproti doterajšej politike Číny je väčšia ochota k multilaterálnej spolupráci. V prvom rade Čína vo WP2 oficiálne zverejnila 1,76 miliardy RMB (285 miliónov dolárov), ktoré prispela medzinárodným organizáciám. Jedná sa síce o príspevok desiatim organizáciám³⁹ za tri roky, stále je to ale posun oproti WP1, kde takúto sumu nepriznáva. (Information Office of the State Council of the People's Republic of China, 2014) Čína vo WP2 spomína regionálnu spoluprácu, či už v rámci FOCAC, alebo Summite Čína-ASEAN. Prostredníctvom týchto dvoch organizácií si chce posilniť vzťahy v Afrike a Ázii. (United Nations Development Programme, 2014)

WP2 tiež dáva najavo ochotu Číny posilniť multilaterálnu spoluprácu s inými donormi. Čína už v tomto období posilnila dialóg s tradičnými donormi ako sú Veľká Británia, Austrália, Spojené Štáty, či Švajčiarsko a chystá sa tak robiť aj do budúcnosti. Príkladom je dohoda z roku 2013 medzi Čínou a Austráliou, kedy sa obe krajiny zaviazali spolupracovať na trilaterálnom projekte a skúmať liečbu a prevenciu malárie v Papue Novej Guinei, resp. už spomínaná kooperácia medzi Čínou a Novým Zélandom na Cookových ostrovoch. (Zhang, 2014)

Napriek neustálym nedostatkom WP2, ktorého dáta pravdepodobne stále nie sú úplne a neposkytuje detailnejšie informácie o prijímateľoch pomoci a konkrétnych projektoch, viditeľný je veľký posun v súvislosti s čínskou zahraničnou spoluprácou. Už samotný fakt zverejnenia a odkrytia aspoň niektorých informácií je významným posunom k väčšej transparentnosti. Väčšia spolupráca s tradičnými donormi, či medzinárodnými alebo regionálnymi organizáciami a priblíženie cieľov čínskej pomoci k cieľom uznávaným medzinárodným spoločenstvom, približuje Čínu k členským krajinám OECD. Ponúka to do budúcnosti nádej na zvýšenú spoluprácu, efektívnejšiu a rýchlejšiu rozvojovú pomoc v miestach kde je najviac potrebná. Vzhľadom na veľkosť a silu čínskej ekonomiky bude spolupráca s Čínou pre efektívnu pomoc priam nevyhnutná.

³⁹ Konkrétne sú to tieto organizácie: Rozvojový program OSN (UNDP), Organizácia OSN pre priemyselný rozvoj (UNIDO), Populačný fond OSN (UNFPA), Detský fond OSN (UNICEF), Svetový potravinový program (WFP), Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO), Organizácia OSN pre výchovu, vedu a kultúru (UNESCO), Svetová banka, Medzinárodný menový fond (IMF), Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) a Svetový fond na boj proti AIDS, tuberkulóze a malárii (Information Office of the State Council of the People's Republic of China, 2014)

5.5. Historické vzťahy s Latinskou Amerikou

Ako som už vysvetlila v predošlých častiach práce, Latinská Amerika nepatrí medzi najväčšie miesta záujmu Číny, ani medzi tradičné miesta, kam Čína od začiatku posielala svoju pomoc. Až na malé výnimky, ako je napr. Kuba alebo Čile, reálny záujem o región prejavila Čína až v 21. storočí, resp. na konci 20. storočia. Pravdepodobne nikdy nebude v objeme pomoci dosahovať Afriku, no s narastajúcim objemom čínskej zahraničnej pomoci vo svete sa zvyšujú aj finančné prostriedky poskytnuté do Latinskej Ameriky. Región v očiach Číny naberá na význame predovšetkým pre svoje obrovské nerastné bohatstvo a tiež potenciál obchodného rozmachu.

V porovnaní so Spojenými štátmi, resp. s niektorými európskymi krajinami, ako Španielsko, či Veľká Británia, má Čína oveľa chudobnejšie historické väzby na Latinskú Ameriku. Napriek tomu v histórii väzby boli, no počas 20. storočia sa vďaka studenej vojne pretrhali. K nadviazaniu obchodných vzťahov prišlo už počas španielskej koloniálnej éry (1535-1821), medzi Miestokráľovstvom Nového Španielska (dnešné územie Mexika) a Čínskym Impériom. K zintenzívneniu vzťahov prišlo v druhej polovici 19. storočia, keď počas tzv. Čínskej diaspóry ušlo z Číny do Latinskej Ameriky (najmä do Mexika, Peru a na Kubu) obrovské množstvo ľudí, kvôli sérii vojen a hladomoru v Číne. Čínske impérium, ktoré bolo už v tom čase v úpadku, cítilo potrebu ochrániť svojich občanov v zahraničí a tak nadviazalo s niekoľkými latinskoamerickými krajinami oficiálne diplomatické vzťahy. (León-Manríquez, a iní, 2014)

V dvadsiatom storočí nasledovala maoistická revolúcia a rozpad na Čínsku republiku (Taiwan) a Čínsku ľudovú republiku. Kým Taiwan bol podporovaný Spojenými štátmi (čo vysvetľuje množstvo latinskoamerických krajín, ktoré uznávajú suverenitu Taiwanu), komunistická Čína sa pridala na stranu Sovietskeho zväzu. Komunistické manželstvo však dlho nevydržalo a Čína začala presadzovať politiku multipolárneho sveta, nie bipolárneho. V päťdesiatych až osemdesiatych rokoch minulého storočia mali Spojené štáty veľmi silný vplyv v Latinskej Amerike (až na niektoré výnimky, napr. Kubu) a Čína sa musela starať hlavne o svoje vnútorné záležitosti, sociálne a ekonomické. Síce v tom čase už spolupracovala s niektorými štátmi v Afrike a Juhovýchodnej Ázii, s Latinskou Amerikou žiadne významne väzby

nenadviazala (zopár malých spoluprácí bolo, ako už spomenutá s Kubou, alebo podpora maoistických hnutí v Latinskej Amerike v šesťdesiatych rokoch, ale nejednalo sa o žiadne významné projekty). Oba regióny sa vyvíjali nezávisle na druhom. (Erbenová, 2014)

Menšia zmena nastala v sedemdesiatych rokoch, keď sa oteplili vzťahy medzi Čínou a USA. Pre krajiny Latinskej Ameriky, ako klasická zóna vplyvu USA, bolo o niečo jednoduchšie naviazať styky s Čínou. Niekoľko juhoamerických krajín ukončilo vzťahy s Taiwanom, ako napr. Čile (1970), Brazília (1974), alebo Mexiko (1972), a otvorili ambasády v Pekingu. Diplomatické vzťahy sa tak začali viac utužovať. Čína napríklad podporila niekoľko zmlúv uzavretých latinskoamerickými krajinami, ako napr. Dohodu o zákaze nukleárných zbrani v Latinskej Amerike a Karibiku (1973). Čína tiež podporila mierové iniciatívy Mexika, Venezuely, Kolumbie a Panamy, tzv. skupiny Contadora, ukončiť vojenské konflikty v Salvadore, Nikarague a Guatemale v prvej polovici osemdesiatych rokov. (León-Manríquez, a iní, 2014)

Nadviazanie silnejších vzťahov (hlavne obchodných) nastáva až po páde železnej opony, v deväťdesiatych rokoch. Čínu a krajiny Latinskej Ameriky spájali skúsenosti s koloniálnou vládou západu, ako aj z bipolárneho rozdelenia sveta počas studenej vojny. Podobná historická skúsenosť krajín, hodnoty, ktoré rozvojové krajiny zdieľajú (predovšetkým ich dlhodobá túžba po suverenite, dnes hlavne túžba dosiahnuť rovnoprávne postavenie na medzinárodnom poli), na tom všetkom je založená tzv. spolupráca Juh-Juh, ktorú Čína presadzuje. (DeHart, 2012) Po páde železnej opony sa Čína najprv snažila podporovať prechod k multipolárnemu rozdeleniu, v ktorom už krajiny nie sú rozdelené do mocenských blokov. Dnes sa Čína snaží stavať do pozície podporovateľa multilaterálnych rokovaní, ktoré majú prispieť k mierovým riešeniam potenciálnych konfliktov. (Erbenová, 2014)

Vzhľadom na už zmienené politické a ekonomické záujmy, Čína sa snaží prezentovať ako rozvojová krajina aj kvôli vzťahu s inými rozvojovými krajinami. Práve to spája krajiny Latinskej Ameriky a Čínu, pretože ako rozvojové ekonomiky často zdieľajú podobné problémy. Čína sa teda snaží dostať do pozície akéhosi lídra rozvojových ekonomík. S touto politikou začala najmä v súvislosti s masakrom na Námestí Nebeského pokoja v roku 1989. Vyspelý svet sa vtedy dištancoval od Číny

a uvalil na ňu embargo na obchod so zbraňami. (EU Council Secretariat, 2005) Čína bola teda nútená hľadať iných obchodných partnerov, ktorých našla v rozvojových krajinách. Obchod s nimi a investície v týchto krajinách sa ukázali byť dobrým spôsobom ako zaistiť ďalší ekonomický rast a rozvoj Číny. (Erbenová, 2014)

Boom v ekonomických vzťahoch Číny a krajín Latinskej Ameriky prišiel na začiatku 21. storočia. V dokumente týkajúceho sa vzťahov s Latinskou Amerikou, vydaným čínskou vládou v novembri 2008, sa píše, že „od začiatku 21. storočia sa obe strany tešia z častejších výmen na vysokej úrovni, silnejšej vzájomnej politickej dôvere a bližšej spolupráci v ekonomike, obchode, vede a technológiách, kultúre a vzdelaní, vzájomnej podpore a blízkej koordinácii v medzinárodných záležitostiach. Vo vzájomných vzťahoch sa dosiahlo pokroku a to vo všetkých smeroch, na rôznych úrovniach a naprieč širokým spektrom oblastí.“ (chinaview.cn, 2008)

Čína v tomto dokumente vyjadruje štyri základné ciele, ktoré sleduje v čínsko-latinskoamerických vzťahoch:

- 1.) Podporiť vzájomný rešpekt a vzájomnú dôveru a rozšíriť spoločný základ. Tento bod vychádza z 5 princípov mierového spolunažívania a má zabezpečiť, že sa oba partneri budú vnímať rovnocenne a rešpektovať sa. Posilnia dialóg a komunikáciu, zvýšia vzájomnú politickú dôveru, rozšíria strategický spoločný základ a budú prejavovať porozumenie a podporu v otázkach týkajúcich sa vzájomných hlavných záujmov
- 2.) Prehĺbiť spoluprácu a dosiahnuť výsledku výhodného pre oboch. Obe strany využijú svoje silné stránky, potenciál k spolupráci a budú sa snažiť stať sa navzájom partnermi v ekonomickej spolupráci a obchodu tak, aby bolo dosiahnuté vzájomných výhod a spoločného rozvoja.
- 3.) Obe strany poskytnú svoje silné stránky, aby zvýšili spoločný progres a zintenzívnili výmeny. Posilnia sa viac kultúrne výmeny, ale aj výmeny medzi obyvateľmi, aby bolo možné sa učiť jeden od druhého a tak spoločne podporiť rozvoj a pokrok ľudskej civilizácie.
- 4.) Jedným z čínskych princípov je politický základ pre ustanovenie a rozvoj vzťahov medzi Čínou a latinskoamerickými a karibskými krajinami a regionálnymi organizáciami. Prevažná väčšina krajín v regióne podporuje

politiku jednej Číny a opätovné zjednotenie Číny a nemajú oficiálne väzby alebo kontakty s Taiwanom. Čínska vláda tento postoj podporuje. Čína je pripravená vytvoriť a rozvíjať vzťahy štát-štát so všetkými latinskoamerickými a karibskými krajinami na základe tohto princípu Číny. (chinaview.cn, 2008)

Čína nemá žiadne pevné historické väzby na krajiny Latinskej Ameriky, tak ako Spojené štáty. O silnej spolupráci môžeme hovoriť až posledných 10-15 rokov. Napriek tomu si za túto krátku dobu Čína stihla vybudovať silnú pozíciu a stavia sa do role silného a alternatívneho partnera pre rozvojové krajiny.

5.6. Zahraničná pomoc Číny Latinskej Amerike

Čínske ciele v Latinskej Amerike sú veľmi podobné všeobecným cieľom, ktoré som už spomínala v kapitole 5.4. Čína je v regióne pomerne novým donorom, avšak napriek tomu si už stihla vybudovať isté miesto medzi tradičnými donormi.

Podľa WP2 pomoc Latinskej Ameriky tvorila 8,4% celkového objemu a prijímateľmi bolo 19 krajín. To znamená, že týchto 19 krajín si za obdobie troch rokov prerozdeleno sumu vo výške približne 1,22 miliardy dolárov. To znamená, že priemerný objem pomoci za 1 rok tvoril 0,44 miliárd dolárov. Pre porovnanie, v roku 2012 poskytlo USA sumu 2,2 miliardy dolárov 31 latinskoamerickým krajinám, čo tvorilo 7% celkového rozvojového rozpočtu (viď kapitola č. 4). Čínske dáta z WP2 však vysoko pravdepodobne nie sú úplné, dá sa predpokladať, že celkový objem pomoci bol vyšší.

Podľa výročnej štúdie Inter-American Dialogue od Kevina P. Gallaghera, Amosa Irwina, Katherine Koleski, od roku 2005 do roku 2012, Čína poskytla Latinskej Amerike úvery vo výške 75 miliárd dolárov, prostredníctvom Čínskej rozvojovej banky a Exim banky. V štúdiu tiež píšou, že v roku 2010 Čína prisľúbila Latinskej Amerike úvery vo výške 37 miliárd dolárov, čo je viac ako poskytli za ten istý rok dokopy Svetová banka, Medzi-americká rozvojová banka a Exim banka USA. (Gallagher, a iní,

2012) Medzi prioritných prijímateľov čínskej pomoci patrí Venezuela, Brazília, Argentína a Ekvádor – v tomto poradí. (Brandt, a iní, 2012)

V prílohe číslo 15. sú zhrnuté dôvody, pre ktoré je Latinská Amerika pre Čínu zaujímavá, a ktoré už boli v skratke vysvetlené skôr v tejto kapitole. Najdôležitejší záujem, ktorý Čínu motivuje k zdržiavaniu sa na tomto kontinente je zabezpečenie zdrojov pre krajinu. Ako už bolo spomenuté, Čína je najväčší spotrebiteľ energie na svete a jej zásoby nerastným bohatstvom sú nedostačujúce. Čo sa týka ropy, v Číne sa nachádza len 1% celosvetových zásob ropy. (Brandt, a iní, 2012) Oproti tomu, Latinská Amerika je veľmi bohatá na nerastné suroviny, ako napr. ropa, meď, železná ruda, či uhlie. Aj preto išli podľa štúdie spoločnosti Deloitte & Touche v čase od mája 2010 do júna 2011 tri štvrtiny všetkých čínskych investícií v Latinskej Amerike do energetického sektoru. (Weber, 2011)

Čínu jednoznačne veľmi zaujíma napr. ropa vo Venezuele, ktorá má najväčšie ložiská ropy na svete. Čína hrala veľkú rolu v kupovaní Venezuelskej ropy, keď vtedajší prezident Hugo Chávez zoštátnil ropný priemysel v rokoch 2006-2007. Do roku 2009 požičala Čínska rozvojová banka Venezuele 8 miliárd dolárov. Jednalo sa o tzv. úver za ropu, čo znamená, že peniaze majú byť splatené ropou. (Ellis, 2009) V roku 2010 bola dohodnutá nová pôžička vo výške 20 miliárd dolárov, ktorá bola taktiež výmenou za ropu, ktorú v krajine čínske firmy vytŕažia. (Weston, a iní, 2011) Podobný úver za ropu podpísala v roku 2010 s Čínou Brazília. Jedná sa o úver na 10 rokov vo výške 10 miliárd dolárov. (Brandt, a iní, 2012)

Okrem nerastných surovín, je pre Čínu tiež dôležitý dovoz poľnohospodárskych plodín, vzhľadom na to, že krajina má sama problém užiť svojich 1,3 miliardy obyvateľov. Čína sa v tejto oblasti zameriava najmä na investície do Argentíny a Brazílie, z ktorých následne importuje sójové bôby. Obe krajiny exportujú do Číny približne polovicu svojho celkového exportu sójových bôbov. (Boynton, a iní, 2012)

Investície do infraštruktúry tvoria významnú časť investícií Číny v Latinskej Amerike a pritom súvisia s predošlými čínskymi cieľmi. Latinská Amerika má veľmi slabo vybudovanú infraštruktúru, čo značne sťažuje prepravu surovín a materiálu. V roku 2011 bol tento región predposledný na svete s iba 22,2% spevnených ciest. Za ním už bola iba subsaharská Afrika s 18,8%. Situácia pre Čínu je o to komplikovanejšia,

že väčšina krajín bohatých na zdroje nemá prístup k Tichému oceánu. Latinskoamerické vlády venujú na podporu infraštruktúry len 1 až 2% ich HDP ročne. Okrem ciest má región veľmi slabú sieť železníc, či prístavov, čo Číne značne zvyšuje náklady na obchod. (Brandt, a iní, 2012) Preto sa projekty na budovanie infraštruktúry tešia najväčším financiami z Číny. Od roku 2005 do roku 2012 Čína podľa Gallaghera požičala viac ako 50 miliárd dolárov na financovanie budovania infraštruktúry, najčastejšie štýlom pôžička za ropu (viď prílohu č. 19). Väčšina z týchto financií, 36 miliárd dolárov, bola poskytnutá Venezuele na stavbu infraštruktúry a bývania. (Gallagher, a iní, 2012) Medzi ďalšie projekty sa radia dve vodné priehrady v Ekvádore (tiež pôžička za ropu), nové vlaky v Argentíne, zlepšenie prepravy v Peru, či stavba cesty na Jamajke. (Boynton, a iní, 2012)

Humanitárna pomoc a zdravotná starostlivosť síce nepatrí medzi najväčšiu časť projektov, ako som už spomínala, minimálne do budúcnosti to podľa WP2 vyzerá, že táto kategória bude naberať na význame aj pre Čínu. Čínske humanitárne projekty zahŕňajú propagovanie tradičnej čínskej medicíny, školenie lokálneho zdravotníckeho tímu, či poskytovanie lekárskeho vybavenia. Čína sa tiež aktívne zapája do humanitárnych projektov, napr. po ničivom zemetrasení v Čile v roku 2010, kedy poskytla finančnú pomoc 1,1 milióna dolárov a materiál v hodnote 2 miliónov dolárov. Zaujímavé je, že Čína poskytla pomoc aj Haiti po ničivom zemetrasení, napriek tomu, že Haiti je jednou z karibských krajín, ktoré neuznávajú politiku jednej Číny a majú oficiálne diplomatické vzťahy s Taiwanom. Čína vtedy na ostrov poslala 10 ton zásob v hodnote 1,76 milióna dolárov a 60 členný tím. (Erbenová, 2014) Následne Haiti ešte darovala 1,1 milióna dolárov a 95 ton zásob pomoci v hodnote 2 miliónov dolárov. (Boynton, a iní, 2012) Niektorí odborníci veria, že aj toto je jeden z pokusov Číny ako presvedčiť stávajúce krajiny k prijatiu politiky jednej Číny (viď napr. Weston, a iní, 2011).

Podpora politiky jednej Číny a izolovanie Taiwanu je tiež jedna z kategórií projektov, na ktoré Čína vynakladá financie. Spomenuté už boli príklady Dominikánskej republiky a Kostariky, ktoré výmenou za významné investície na svojom území, uznali suverenitu Čínskej ľudovej republiky a prerušili diplomatické väzby s Taiwanom. Zaujímavosťou je však ostrov Svätej Lucie, ktorý v roku 1997

prerušil oficiálne kontakty s Taiwanom, v roku 2007 ich však znovu obnovil. Stalo sa tak kvôli nespokojnosti s čínskou pomocou a jej podmienkami. (Weston, a iní, 2011)

Okrem podmieňovania svojej pomoci ropou, resp. politikou, podmieňuje ju aj nákupom čínskych výrobkov. Čína si tak zabezpečuje odbyt pre svoj export a získava prístup na nové trhy. Napríklad súčasťou 20 miliardovej pôžičky, ktorú v roku 2010 získala Venezuela je aj podmienka, že časť financií pôjde na nákup 300 000 spotrebičov od čínskej firmy Haier. Venezuela navyše musí najat' čínske firmy na ťažbu ropy, ktorou následne pôžičku splatí. Podobné podmienky si Čína kladie aj v iných krajinách, ako napr. v Ekvádore. (Weston, a iní, 2011)

V Latinskej Amerike tiež vyrastajú Konfuciové inštitúty, ktoré majú za cieľ posilniť čínsku soft power. Od roku 2006 sa tak otvorilo už 32 inštitútov v Strednej a Južnej Amerike. (Confucius Institute, 2014) Ich cieľom je rozširovať čínsky jazyk, kultúru a myslenie. Okrem toho tiež vznikajú čínske študijné programy na univerzitách naprieč Latinskou Amerikou, zvyšuje sa aj výmena študentov medzi krajinami. (Lengauer, 2011)

Napriek ťažkému kvantitatívnemu zadefinovaniu čínskej zahraničnej pomoci, väčšina odborníkov sa zhoduje, že väčšina financií smeruje do budovania infraštruktúry, ťažby nerastných surovín a získavania poľnohospodárskych plodín. Ako bolo ukázané, hlavnou motiváciou Číny je zabezpečenie zdrojov pre svoju krajinu, vybudovanie infraštruktúry má k tomu len dopomôcť. V Latinskej Amerike je tiež významný argument izolácie Taiwanu, keďže polovica krajín, ktoré jeho suverenitu uznávajú sa nachádzajú práve v tomto regióne. Latinská Amerika síce nie je najdôležitejším regiónom pre Čínu, avšak je to strategický región, ktorý v sebe má veľký potenciál a Čína si je toho vedomá. Je veľmi pravdepodobné, že sa v budúcnosti budú väzby medzi týmito dvomi stranami zblížovať a utužovať.

6. Komparácia rozvojových pomoci USA a Číny

V predošlých kapitolách som sa venovala najprv obecnému vysvetleniu pojmov, teórií a paradigiem, ktoré súvisia s rozvojovou pomocou. Následne som sa detailne venovala americkej a čínskej rozvojovej pomoci obecné, neskôr ich konkrétnemu zameraniu v regióne Latinskej Ameriky. V poslednej kapitole by som chcela všetky tieto kapitoly poprepájať a porovnať americkú a čínsku zahraničnú pomoc najprv obecné a potom v Latinskej Amerike. Zameriam sa na to, či ich vedú podobné motivácie, či spôsob, akým pomoc poskytujú a ako ju komunikujú, aké je ich konanie v Strednej a Južnej Amerike a či do budúcnosti krajiny plánujú v regióne rozvíjať svoje aktivity, alebo sa z neho naopak sťahovať.

6.1. *Obecné porovnanie*

V prvom rade je potrebné poznamenať, že už aj predošlé kapitoly ukázali, že všetky krajiny (alebo minimálne USA a Čína), poskytujú rozvojovú pomoc hlavne pre vlastný prospech, nie z čistého altruizmu. Prikláňam sa teda skôr na stranu realistov, resp. neorealistov, než idealistov. Ako som ukázala, Čína poskytuje svoju zahraničnú pomoc primárne pre ekonomické účely, čo by súhlasilo s postojom neorealistov.

USA je hnané okrem dôležitých ekonomických dôvodov aj dôvodmi strategicko-bezpečnostnými, ktoré však v poslednej dobe skôr slabnú a preto tiež zapadajú viac do výkladu neorealistov. V americkej rozvojovej spolupráci je možné nájsť aj črty idealizmu, keďže sa snažia v krajinách posilňovať ľudské práva, či demokraciu a snažia sa presadiť spoluprácu krajín, aby sa tak vyhli konfliktom. Aj tieto pohnútky sú však skôr hnané vlastnými záujmami. Hlavná myšlienka rozvoja je, že keď v Mexiku posilnia vymožitelnosť práva, demokraciu a pomôžu pozdvihnúť životnú úroveň, obyvatelia Mexika nebudú mať taký záujem na obchodovaní s drogami, zníži sa ich vývoz do USA a tiež sa zníži počet imigrantov (hlavne tých nelegálnych do USA). Hlavne počas studenej vojny bolo vidieť realistický prístup USA k rozvojovej pomoci, keď boli ochotní podporovať aj vojenské junty pri vláde, aby nestratili strategické postavenie v regióne. USA tým posilňovalo svoju mocenskú politiku. Obe krajiny sú

teda síce veľmi odlišné, svoju zahraničnú pomoc obhajujú inak a inak k nej pristupujú, no obe si primárne sledujú svoje vlastné záujmy a zahraničnú pomoc vnímajú ako nástroj zahraničnej politiky.

Rozdiel medzi nimi je ale ten, že kým sa Čína snaží o dosiahnutie vlastného prospechu v čo najkrajšom horizonte, často krát aj na úkor prospechu prijímacej krajiny, USA skôr smeruje na dlhodobé ciele. Podpora vzdelanosti, lekárskej starostlivosti, či reforma politického systému neprinesú významné výsledky pre USA a jej vnútornú situáciu za rok, alebo za dva. Zníženie počtu imigrantov, menší obchod z drogami, či celková vyššia bezpečnosť sa pravdepodobne prejavia v horizonte desiatich rokov. Naproti tomu Čína poskytuje pôžičky výmenou za ropu, či produkty, prípadne podmieňuje pomoc najímaním čínskych firiem, aby výsledky svojej podpory videla okamžite. Čína je hnaná akútnym nedostatkom zdrojov a potrebou nasýtiť vlastné obyvateľstvo. Jej zahraničná politika je preto viac pragmatická a zameriava sa primárne na krátkodobé ciele.

USA je taktiež členom OECD a ako klasický donor poskytuje najväčšie množstvo ODA na svete. Znamená to, že pomoc USA, resp. aspoň jej časť, musí spĺňať podmienky, ktoré stanovilo DAC a ktorých primárny cieľ je dosiahnuť rozvoj a ekonomický rast prijímacích krajín (viď kapitola č. 3.2.). OECD následne zbiera dáta o poskytnutej ODA, vydáva každoročné správy a zverejňuje podrobné informácie o projektoch tak, aby boli prístupné pre každého⁴⁰. Okrem toho USA samo zverejňuje každý rok svoj rozpočet vyčlenený na projekty zahraničnej pomoci (v tomto prípade USA nemyslí len projekty spadajúce pod ODA)⁴¹. USA je ako donor transparentné a ľahko čitateľné. Jeho pomoc sa odvíja od aktuálneho diania a aktuálnych akútnych výziev.

Na rozdiel od toho, Čínska rozvojová pomoc je miernou záhadou aj pre odborníkov. Nie je členom OECD, jej pomoc nespĺňa parametre ODA (aspoň teda významná časť), nie je sledovaná, ani kvantifikovaná. Konkrétne kvantitatívne hodnoty čínskej pomoci zostávajú dobre utajované a sú považované za štátne tajomstvo. Čína tiež mení svoje zameranie a nie je úplne jasné, ako sa jej pomoc bude uberať ďalej. Je

⁴⁰ Vid' OECD online databázu - oecd.org/dac/stats/

⁴¹ Vid' foreignassistance.gov, resp. Ministerstvo zahraničných vecí USA a jeho rozpočet <http://www.state.gov/f/budget/>

pravdepodobné, že rast pomoci sa bude odvíjať od rastu čínskej ekonomiky, ktorý bol v posledných desaťročiach absolútne unikátny, v posledných rokoch sa však spomaľuje. Navyše je tu hrozba vysokého zadlženia Číny. (Zsolt, 2014) Nateraz teda všetko nasvedčuje tomu, že Čína ako významný donor bude pokračovať a jej objem sa bude zvyšovať, na stranu druhú, vzhľadom na neprehľadnosť jej aktivít a nejasnú víziu je Čína ťažko čitateľná pre ostatné krajiny. Istý optimizmus však vracia zverejnenie WP1 a WP2, kde sú zverejnené aspoň niektoré dáta o čínskej pomoci. Čínska vláda v ňom tiež prejavuje ochotu priblížiť sa bližšie k ODA, mení vlastný dovtedajší diskurz a zdôrazňuje globálne problémy (resp. problém chudoby) a vyjadruje podporu medzinárodným organizáciám a multilaterálnym projektom. To naznačuje, že Čína je ochotnejšia než doteraz spolupracovať na projektoch s tradičnými donormi a tým zefektívniť doručovanú pomoc.

Krátkozrakosť čínskej zahraničnej pomoci je tiež viditeľná v tom, že Čína nepožaduje žiadne ekonomické, či politické reformy od prijímacích krajín. USA vie, že ak chce dosiahnuť svoje ciele, potrebuje, aby sa rozvojové krajiny postupne postavili na svoje nohy, zvýšila sa v nich životná úroveň obyvateľov, ako aj politická kultúra. To všetko nie je možné bez premyslených a postupných reforiem, či už politických, sociálnych, alebo ekonomických. Preto jej pomoc je väčšinou podmienená práve takýmito zmenami.

Oproti tomu, čínska pomoc je podmienená uznaním čínskej suverenity a zvyšovaním obchodu. Medzi základne pravidlá čínskej vlády však patrí pravidlo, že sa Čína nebude vmiešavať do vnútorných záležitostí prijímacej krajiny (pretože nechce aby sa ona vmiešavala do čínskych) a že nebude podmieňovať pomoc reformami, či politickými zmenami (napriek tomu ich ale svojim spôsobom podmieňuje). Pre nedemokratické režimy sa tak čínske dotácie stávajú prístupnejšie a môžu tak ohroziť snahy USA, ale aj ostatných klasických donorov a ich reformné úsilie. Príkladom tak môže byť podpora Kuby, či už spomínaná Venezuela a čínske obrovské pôžičky po tom, čo Hugo Chávez sprivatizoval miestny ropný priemysel (viď kapitola č. 5.6.).

V podmieňovaní rozvojovej pomoci vlastnými ziskami si Čína berie príklad z Japonska, ktoré takto vykonávalo rozvojovú pomoc v Číne v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch. Ako už bolo vysvetlené v kapitole 5.3.1., Japonsko od Číny

výmenou za zvýhodnenú pôžičku, požadovalo prístup k čínskej rope, uhlí, medi, či zlatu. Tento model dnes Čína aplikuje na krajiny prijímajúce jej zahraničnú pomoc. To reflektuje presvedčenie Číny, že to, čo platilo na ňu a jej ekonomicky rast a rozvoj, bude platiť aj na ostatné krajiny. (Lengauer, 2011) Tento postoj pritom z časti pripomína postoj evolucionistov v prvej polovici dvadsiateho storočia. Evolucionisti tiež verili, že rozvojové krajiny by si mali prejsť takým vývojom, akým prešli západné krajiny. Keďže sa tento vývoj ukázal byť úspešný pre západné krajiny, bude úspešný aj pre rozvojové krajiny. Táto paradigma a prístup k rozvoju sa však ukázal byť neúčinný a v súčasnosti sa skôr medzi odborníkmi verí, že každá krajina je jedinečná a neexistuje jeden osvedčený postup na rozvoj všetkých krajín (viď kapitola 2.).

Americká zahraničná pomoc je transparentnejšia, dlhodobejšia, s jasnou víziou, prehľadnejšia a zacielená okrem vlastných potrieb aj na splnenie MDGs (v najbližšej dobe už SDGs). Oproti tomu je čínska pomoc menej prehľadná, nevie sa presne čo od nej očakávať, ťažko kvantifikovaná a viac egocentrická. Je však jednoduchšie získateľná pre rozvojové krajiny, je zameraná na rýchlejšie a viditeľnejšie výsledky.

6.2. Porovnanie motivácie na regióny Latinskej Ameriky

Obe porovnávané krajiny majú významné investície v regióne. Každá z nich túto pomoc poskytuje z iného dôvodu, v niektorých sa ale stretávajú. Ako som už načrtla v predošlej časti, prioritne to obe krajiny robia s vidinou benefitov pre ich vlastnú krajinu. V prílohe č. 20 som pre lepšiu prehľadnosť vytvorila tabuľku, ktorá zhŕňa primárne motivácie krajín a záujmy v danom regióne (pri niektorých položkách nie je odpoveď úplne jednoznačná, no v tabuľke sú zaznačené naozaj hlavné dôvody).

Prvou kategóriou sú ideologické dôvody. Vývoz konkrétnej ideológie, či myslenia, je dôležitý pre USA. USA sa prostredníctvom svojej zahraničnej politiky snaží rozširovať myšlienky demokracie a podporu ľudských práv vo svete. Aj to je dôvod, prečo svoju rozvojovú pomoc podmieňuje pro-demokratickými reformami. Tento aspekt bol ešte o niečo silnejší počas studenej vojny, kedy stávanie sa proti komunizmu a sovietskemu vplyvu hralo prakticky asi najdôležitejšiu rolu v poskytovaní rozvojovej pomoci. Čína sa počas vlády Mao Ce Tunga snažila podporovať myšlienky

komunizmu, resp. maoizmu, a rozširovať ich po rozvojovom svete. Po jeho smrti a od začiatku reforiem však presadzuje pragmatickú politiku, ktorá sa nespája s rozširovaním ideológie. Svedčí o tom aj jeden z princípov čínskej zahraničnej politiky a tým je nevmiešavanie sa do vnútorných záležitostí iných krajín.

Rozširovanie vlastnej kultúry, jazyka, či myslenia do krajín Latinskej Ameriky a tým zvyšovanie svojej soft power je určite veľmi dôležitý a často podceňovaný faktor. Pre USA, asi najtypickejším spôsobom ako „vyvážať“ svoju kultúru, je prostredníctvom amerických filmov. Čo sa týka rozvojovej pomoci, napríklad činnosť Amerických mierových zborov má úlohu rozširovať povedomie o USA, jej hodnotách, kultúre, či jazyku⁴². Čína na svojej soft power taktike pracuje prostredníctvom Konfuciových inštitútov, ktorých za posledných deväť rokov vzniklo 32 naprieč celou Latinskou Amerikou a Karibikom.

Latinská Amerika je veľmi lákavým kontinentom hlavne pre svoje obrovské nerastné bohatstvo, vysokú úrodnosť plodín, ale aj pre „dospievajúce“ rozvojové ekonomiky. V tabuľke č. 20 som pri USA zaznačila, že rozvojovú pomoc neposkytuje aby získalo suroviny z regiónu. Tieto suroviny sú samozrejme pre USA veľmi dôležité a obchod s regiónom je veľmi živý. USA teda podporuje latinskoamerické krajiny najmä kvôli obchodu s nimi a rozširovaniu svojich exportných/importných možností. Nerastné suroviny, alebo poľnohospodárske zdroje v tom hrajú veľkú úlohu. Na strane druhej však nepodmieňujú svoju pomoc získaním zdrojov a väčšina jej zahraničnej pomoci nesmeruje do projektov súvisiacich s energetickým priemyslom, či stavbou infraštruktúry. Oproti tomu, ako už bolo v práci viac krát spomenuté, pre Čínu je práve získanie zdrojov najväčšia motivácia v Latinskej Amerike, čo odzrkadľuje aj štruktúru projektov.

Podpora obchodných možností je teda motiváciou pre obe krajiny. Aj tu je však viditeľný rozdiel v spôsobe. USA sa snaží o systematický rozvoj krajín, zvýšenie životnej úrovne ľudí a zároveň aj kúpyschopnosti obyvateľstva. Oproti tomu čínsky tovar je známy pre svoju nízku cenu a preto stredne-príjmové ekonomiky Latinskej Ameriky predstavujú ideálnu cieľovú skupinu pre jej export. Odbyt si tiež Čína poisťuje tým, že podmienka úverov je často použitie čínskych technológií, alebo pracovnej sily.

⁴² 23% všetkých dobrovoľníkov Mierových zborov pôsobí práve v Latinskej Amerike. (Peace Corps, 2013)

Politická motivácia krajín poskytovať pomoc Latinskej Amerike je tiež podstatná – prioritne pre Čínu. Kým USA je všeobecne uznávanou krajinou, Čína o svoje postavenie od rozdelenia s Taiwanom bojuje. Latinská Amerika je región, v ktorom sa ešte stále nachádza 11 krajín, ktoré suverenitu Číny neuznávajú, diplomatické vzťahy udržiavajú s Taiwanom. S tým tiež súvisí potreba Číny získavať spojencov a zlepšovať svoje postavenie na medzinárodnom poli. Táto kategória je tiež potrebná pre USA, netýka sa však až tak Latinskej Ameriky, kde má USA pevné postavenie dlhodobé. V súčasnosti má túto potrebu skôr napr. na Blízkom Východe. Získavanie spojencov však bolo významnou motiváciou pre USA počas studenej vojny.

Pre USA je však stále veľmi dôležitou otázkou bezpečnosť. Latinská Amerika je bezprostredne susediacim regiónom a preto sa bezpečnosť berie veľmi významne. Od nástupu Baracka Obamu sa síce dôraz na bezpečnostné projekty v Latinskej Amerike znižuje, napriek tomu však ešte v roku 2012 tvorili takmer 30% všetkých projektov v regióne (viď príloha č. 10). Naopak pre Čínu otázka bezpečnosti v Latinskej Amerike nie je podstatnou. Región pre krajinu neznamena prakticky žiadne ohrozenie.

Poslednou skupinou sú humanitárne dôvody. Táto motivácia je pre USA významnou motiváciou. Pomoc pri katastrofe, či dlhodobá podpora rozvojových projektov je motivácia, ktorej americká spoločnosť dobre rozumie a pozitívne ju prijíma. Často je teda táto motivácia používaná americkými politikmi. Na druhú stranu, Čína sa bojí prezentovať pred vlastnými obyvateľmi, že poskytuje významnú rozvojovú pomoc iným krajinám. Z dôvodu, že jej vlastní občania často trpia nedostatkom, Čína ma strach z nepokojov a preto kvantitatívny objem svojej pomoci utajuje. WP2 však ukazuje, že aj čínska vláda si je vedomá globálnych problémov a dáva nádej, že do budúcnosti budú práve reálne problémy v rozvojových ekonomikách motiváciou pre čínsku zahraničnú pomoc.

Vzhľadom na prevažne odlišné ciele, ktoré majú obe krajiny v regióne, podporujú aj odlišné projekty. Kým Čína investuje primárne do veľkých a drahých projektov stavby infraštruktúr a ťažby nerastných surovín, USA sa zameriava skôr na dlhodobé projekty na podporu sociálnych reforiem, zdravotníctvo, či boja proti nelegálnemu obchodu s drogami. Preto súhlasím s názormi viacerých odborníkov⁴³, že

⁴³ napr. Lum, a iní, 2009; Boynton, a iní, 2012; León-Manríquez, a iní, 2014, Brandt, a iní, 2012

Čína neohrozuje postavenie USA v regióne. Nestavia do úlohy konkurenta USA. Taktiež najväčší poberatelia ich pomoci sú odlišní. Kým pre USA sú strategickí partneri Mexiko, Kolumbia a Haiti, pre Čínu sú to Venezuela, Brazília, Ekvádor, Argentína a Čile. Tieto dve donorské krajiny si vo svojom vplyve nekonkurujú, naopak by mali nájsť cestu na spoluprácu a efektívnejší rozvoj regiónu. Jediný problém s pôsobením Číny v regióne ale je, že podporuje aj nedemokratické režimy. USA tak stráca možnosť vytvoriť účinný tlak voči vodcom týchto krajín. Tie majú možnosť rozhodnúť sa pre alternatívu – Čínu. Otázka však zostáva, nakoľko efektívny doterajší tlak na režimy bol (napr. päťdesiatročné ekonomické embargo na Kubu).

6.3. Budúce pôsobenie oboch krajín v regióne

Ako bolo v práci ukázané, krajiny majú odlišné smerovanie čo sa týka aktivity v regióne. Kým Čína tento región ešte stále viac menej objavuje (prítomná je v ňom 10-15 rokov), USA je v ňom už udomácnené dlhodobo. USA v posledných rokoch znižuje svoje výdavky na zahraničnú pomoc. Mohlo by sa teda zdať, že sa z regiónu postupne sťahuje. Na stranu druhú však pohľad na vývoj amerických investícií predpovedá (viď príloha č.6), že sa jedná iba o klasický pokles medzi dvomi vrcholmi. Od začiatku poskytovania zahraničnej pomoci do regiónu nastalo niekoľko období, kedy sa znížil prísun investícií a Amerika dala prednosť iným regiónom (napr. počas vojny vo Vietname). Následne však prišlo vždy obdobie, v ktorom sa výdaje na región Latinskej Ameriky opäť zvýšili. Nie je možné predpovedať, či sa znovu objem zahraničnej pomoci zvýši na úroveň v roku 2010. Je dokonca možné, že USA bude naozaj obmedzovať pôsobenie svojej pomoci v regióne a to najmä kvôli zvyšujúcej sa životnej úrovni obyvateľov a ekonomickému rastu veľkej časti ekonomík. Dá sa však predpokladať, že si USA bude udržiavať svoj vplyv na kontinente a to z vyššie uvedených dôvodov.

Oproti USA je však Čína menej čitateľným hráčom. Momentálne síce všetko nasvedčuje tomu, že bude naďalej významne zvyšovať svoje pôsobenie v regióne, tak ako sme toho boli svedkami v uplynulých rokoch. Dokonca v súvislosti s WP2 vyzerá, že je Čína okrem výraznejších investícií pripravená aj výraznejšie spolupracovať

s ostatnými donormi, či prispievať viac k reálnemu rozvoju prijímacích krajín. To všetko sú veľmi pozitívne správy jednak pre tradičných donorov, ale aj pre latinskoamerické krajiny. Čínsky ekonomický rast sa však pribrzdzuje v súvislosti s ekonomickou krízou a niektorí ekonómovia hovoria o konci „čínskeho zázraku“. V takom prípade by samozrejme mohli byť ohrozené jej zahraničné investície. V roku 2015 sa však stále čaká rast okolo 7% HDP, čo je stále pozitívny vývoj. (Šlechta, 2015)

Pre región Strednej a Južnej Ameriky by bolo najlepšie, keby títo dvaja významní donori neodišli z regiónu, ostali v ňom a našli spôsob, ako spoločne postupovať v rozvoji miestnych krajín. USA by Čínu nemalo brať ako ohrozenie svojho miesta záujmu, ale ako potenciálneho partnera a Čína by mala byť ochotná spolupracovať. K tomu je však potreba zjednotiť, alebo aspoň zladit' požadované ciele pomoci a odstrániť byrokratické prekážky.

Záver

Cieľom tejto práce bolo poskytnúť porovnanie zahraničnej pomoci Spojených štátov amerických a Čínskej ľudovej republiky a priblížiť dôvody, ktoré tieto krajiny vedú k poskytovaniu pomoci regiónu Latinskej Ameriky a Karibiku. V prvej časti práce boli predstavené teoretické prístupy k rozvoju a vývoj rozvojových paradigiem počas dvadsiateho a dvadsiateho prvého storočia. Následne boli zanalyzované obe krajiny, ich rozvojové programy vo svete a zameranie na Latinskú Ameriku. V poslednej kapitole práce bola prevedená komparácia oboch krajín, ich pomoci a motivácií, pre ktoré poskytujú pomoc práve tomu regiónu. V závere bola vyjadrená prognóza do budúcnosti u oboch krajín. Pre dosiahnutie cieľa práce boli na začiatku stanovené dve výskumné otázky a dve hypotézy.

Stanovená otázka číslo jedna zisťovala, či rozdielnosť donorov (politický režim, rozdielny ekonomický vývoj) znamená aj rozdielnosť motivácií v poskytovaní pomoci. *Sú dôvody, ktoré obe krajiny vedú k poskytovaniu rozvojovej pomoci v Latinskej Amerike odlišné alebo sú, napriek rozdielnosti oboch donorov, podobné?* Na túto otázku som po dôkladnej analýze oboch zemí a ich rozvojových programov našla kladnú odpoveď, ktorú som zhrnula do tabuľky č. 20. Rozšírenie trhu a zvýšenie odbytu pre vlastný obchod, získavanie nových spojencov, alebo zvyšovanie svojej soft power vo svete sú dôvody, ktoré sú platné obe krajiny napriek ich rozdielnosti. Obe krajiny, ako bolo v práci ukázané, k získaniu týchto cieľov pristupujú odlišne, čo vyplýva z ich odlišného prístupu k rozvoju ako takému. Na stranu druhú, obe krajiny sú motivované ekonomickými, politickými a ideologickými motívmi.

Táto otázka zahrňovala akúsi zobecňujúcu podotázku, ktorá zisťovala, či je obecný dôvod, pre ktoré krajiny poskytujú zahraničnú pomoc. *Existuje obecné aplikovateľná motivácia k rozvojovej pomoci bez ohľadu na to, či v krajine panuje demokracia, alebo iný režim?* Po porovnaní týchto dvoch odlišných donorov je jasné, že hlavný dôvod, prečo sa obe krajiny rozhodli podporovať rozvoj ďalších krajín, je ich vlastný prospech. Obe krajiny to robia zo zisťovaných dôvodov, či už je to nerastné bohatstvo, rozširovanie spojenectiev, zlepšovanie mena na medzinárodnom poli, či ochrana vlastného štátu. Preto sa prikláňam k neo-realistom, ktorí tvrdia, že základ

poskytovania rozvojovej pomoci nie je filantropický, ale naopak egocentrický. Základ tvorí vlastný národný záujem donora.

Druhá výskumná otázka má za cieľ predpovedať, či do budúcnosti môže Latinská Amerika rátať s oboma donormi. *Plánujú sa Čína a USA skôr sťahovať z regiónu, alebo naopak v ňom expandujú?* V prípade USA som analyzovala jeho doterajšie pôsobenie v regióne, spolu s motiváciou, ktorá ho k tejto oblasti viaže. Výsledok tohto posúdenia je, že síce momentálne nastáva pokles zahraničnej pomoci zo strany USA a je možné, že celkový trend v najbližších rokoch bude klesať, nie je ale pravdepodobné, že by sa USA z regiónu stiahlo. Latinská Amerika je pre Spojené štáty strategickým územím, s Mexikom zdieľa USA dôležitú hranicu a celkovo tento región veľmi ovplyvňuje dianie v USA. Obchod s narkotikami, imigrácia, lacná pracovná sila, nové trhy, či postupne silnejúce ekonomiky a stále kúpyschopnejšie obyvateľstvo – to je len niekoľko faktorov, ktoré sú pre USA veľmi významné. Naopak posilňujúce ekonomiky tvoria priestor pre zníženie rozvojovej pomoci a posilnenie obchodu.

Súčasný stav Číny, jej zahraničnej pomoci, ako aj čínskych vyjadrení nasvedčuje tomu, že Čína chce v regióne v najbližších rokoch expandovať. Latinská Amerika je túto ľudnatú krajinu veľmi významná, hlavne pre jej nerastné bohatstvo a veľkú produkciu poľnohospodárskych plodín. To všetko Čína životne potrebuje k nakŕmeniu vlastných obyvateľov a zabezpečenia ďalšieho rastu pre vlastnú ekonomiku. Otázka čínskeho rastu je však diskutabilná. V posledných rokoch, v súvislostiach s krízou v USA a neskôr v Európe, sa znížil dopyt po čínskych výrobkoch a ich ekonomika, ktorá dovtedy zažívala absolútne nenapodobiteľnú expanziu, spomalila. Je otázne, či sa jedná o pribrzdenie, ktoré nebude mať žiadne katastrofálne následky, alebo sa ekonomika naozaj prepadne. Druhý prípad by mohol znamenať obmedzenie príspevkov na zahraničnú pomoc a teda jej čiastočné stiahnutie sa z regiónu. Úplné stiahnutie asi tiež nie je pravdepodobné, vzhľadom na energetické potreby Číny.

Na začiatku práce bola stanovená tiež hypotéza: obe krajiny síce poskytujú pomoc na rozvoj regiónu Latinskej Ameriky, avšak každá to robí s iným zámerom - kým sa USA snaží o rozvoj najmä z dôvodov strategicko-bezpečnostných, Čína je motivovaná najmä ekonomickými faktormi. Túto hypotézu sa podarilo v práci vyvrátiť. Obe krajiny postupujú s podobnými zámermi – obecné - získať prospech pre vlastnú

krajinu, ale aj konkrétne – získať nových ekonomických a politických partnerov, odbyt pre svoj export a posilniť svoju soft power vo svete. Je pravda, že každá krajina má k tomu svoje ďalšie dôvody. Čína má akútny nedostatok nerastných surovín, USA má zase problémy s vlastnou bezpečnosťou. Nie je ale možné jednoznačne povedať, že by mali krajiny mali výlučne odlišné motivácie poskytovať pomoc. Čo sa v práci potvrdilo je, že k rozvojovej pomoci pristupujú obe krajiny odlišným spôsobom. Kým Čína vyhľadáva veľké, viditeľné projekty s relatívne rýchlym ziskom, USA sa zameriava skôr na systematickú pomoc a dlhodobé projekty na zvýšenie životnej úrovne a celkovej kvality života.

Druhá hypotéza, ktorú som si na začiatku práce zafinovala znie: *Čína neohrozuje dominantné postavenie USA v regióne*. Analýzou projektov a investícií, ktoré obe krajiny v regióne majú a taktiež ich hlavných partnerov v regióne, sa podarilo druhú hypotézu potvrdiť. Čína neohrozuje a ani nemá ambíciu ohrozovať dominantné postavenie USA v regióne. Nestavia sa do role lídra, investuje do výrazne odlišných projektov, ako USA a tiež do odlišných krajín. Jediné, kde vidím možnosť istého ohrozenia je, že Čína podporuje aj nedemokratické režimy, ako napr. Venezuela, ktorých vodcov sa USA snažilo prinútiť k reformám prostredníctvom svojej pomoci. Vďaka Číne sa stráca efektivita podmienok reforiem, ktoré si USA kladie. Čína je možný alternatívny partner. Pri dlhodobých partneroch USA, ako Mexiko, alebo Kolumbia to však zatiaľ nehrá dôležitú rolu. Preto sa nedá povedať, že by Čína ohrozovala postavenie USA.

Oproti predstavenému výskumnému projektu práce som v práci pristúpila k jednej zmene. V projekte som pôvodne plánovala komparáciu zúžiť na konkrétne krajiny. Pri písaní práce som však od tohto plánu ustúpila a rozhodla som sa spraviť komparáciu na celý región. Spravila som tak najmä z dôvodu hlbšieho zamerania sa na región ako celok. Práve pri posudzovaní regiónu ako celku je lepšie viditeľné, že oba donori sa zameriavajú na iné časti regiónu a preferujú iný typ projektov, čo je pre charakter práce zásadné. Preto som sa komparáciu rozhodla ponechať na obecnej rovine a motiváciu oboch donorov skúmať na regióne Latinskej Ameriky ako celku.

Summary

The aim of the thesis was to compare foreign aid programs of the United States and People's Republic of China and their motivations to provide aid to the region of Latin America and Caribbean. In the first part of the thesis, the evolution of development paradigms and development theories were introduced. Paradigms became the basis of the second part of the thesis, where Chinese and American foreign aid programs were analyzed separately, later with the concentration on the Latin-American region.

The main goal of the thesis was to prove or disprove two hypotheses. The first hypothesis was: *Both countries provide foreign aid to develop the region of Latin America, however, both have different motivation – while for USA the strategic-security is the most important motivation, for China it is economy.* After comparing the two donors, which both are very different, I found out that their main goal is to reach their own profit, which can be in the form of natural resources, gaining new allies, strengthening their position in the international organizations, protecting the country, etc. Their general motivation is the same for both countries. However, specific objectives are also similar. Both countries are interested in gaining new markets and allies in Latin America and increase their soft power. Thus, the first hypothesis was disproved.

The second hypothesis which I have defined at the beginning of the work was: *China does not endanger the dominance of United States in the region.* By analyzing the projects, investments, and main partners of both donors, the second hypothesis was verified. China does not endanger the dominant position of the United States in the region. It does not act as a leader, invests in very different types of projects and also in different countries as the United States. However, there is one interest of USA, which is endangered. China provides foreign aid without conditioning it with any political and economic reforms. It also supports non-democratic regimes, such as Venezuela. In contrast, the United States try to use foreign aid as an instrument of international affairs and make other states to reform their systems towards democracy. Chinese aid can lower this ability of USA and be an alternative ally to the non-democratic regimes. However, main US partners, such as Colombia, or Mexico are not

that much engaged in the Chinese foreign aid and are still stable partners of the United States. It cannot be said that China endangers its position among these countries.

China is an emerging donor in the area of development studies. It will probably become one of the most important actors, according to its size, influence or economic growth. Despite the last decades of rising up, Chinese economic growth has slowed down in the past few years. At this point, it is questionable whether the amount of its foreign aid is sustainable in the future, as well as its presence in the region of Latin America. Remaining the stable presence of the United States is more than expected.

Použitá literatura

a) Neperiodická literatura

Boynton, Xiaoqing Lu a Savoy, Conor M. 2012. *U.S. - China Parallel Development Assistance Goals: Building on Common Interests.* Washington, D.C. : Center for Strategic & International Studies, 2012. ISBN: 978-0-89206-710-7.

Brandt, Jon, a iní. 2012. *Chinese Engagement in Latin America and the Caribbean: Implications for US Foreign Policy.* American University, School of International Service. s.l. : U.S.-China Economic and Security Review Commission, 2012.

Brás, Marisabel. 1993. *The Sandinista Years, 1979-90.* [aut. knihy] Louis R. Mortimer. *A Country Study: Nicaragua.* Washington, D.C. : Federal Research Division, Library of Congress, 1993.

Daněk, Petr. 2000. *Nerovnoměrný rozvoj světa: kolonialismus, neokolonialismus a diskurz rozvoje.* [aut. knihy] P. Jehlička, J. Tomeš a P. Daněk. *Stát, prostor, politika. Vybrané otázky politické geografie.* Praha : Přírodovědecká Fakulta, UK, 2000.

Escobar, Arturo. 1995. *The Problematization of Poverty: The Tale of Three Worlds and Development. Encountering Development: The Making and Unmaking of the Third World.* Princeton, NJ : Princeton University Press, 1995.

Hildebrandová, Marika. 2009. *Rozvojová politika evropské unie: tradiční schémata nebo moderní přístupy?* s.l. : Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií, 2009. s. 107. Vedoucí diplomové práce Mgr. et Mgr. Oldřich Krbec, Ph.D..

Kanbur, Ravil. 2003. *The Economics of International Aid.* [aut. knihy] S. Christophe-Kolm, J. Mercier-Ythier. *The Economics of Giving, Reciprocity and Altruism,* North-Holland. Cornell University, College of Arts and Sciences. November 2003.

Karlas, Jan. 2008. *Komparativní případová studie.* [aut. knihy] Petr Drulák a kol. *Jak zkoumat politiku.* Praha : Portál, 2008.

Kitano, Naohiro a Harada, Yukinori. 2014. *Estimating China's Foreign Aid 2001-2013.* Tokyo, Japan : JICA Research Institute, 2014.

Kučerová, Irah. 2011. *Mezinárodní ekonomické vztahy - Repetitorium.* Praha : Metropolitní univerzita Praha o.p.s., 2011. ISBN: 978-80-86855-69-1.

Sheinin, David M. K. 2006. *Argentina and the United States: An Alliance Contained.* Athens, Georgia : University of Georgia Press, 2006.

Sklenáková, Diana. 2006. Trvale udržitelný rozvoj a ekonomický růst. [ed.] DrSc Prof. Ing. Ladislav Ivánek. *Diplomová práce*. Brno : Masarykova Univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, Ekonomie, 2006.

Tůmová, Dominika. 2012. Změna paradigmatu rozvojové pomoci na příkladu mikrofinancování. Praha : Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů, 2012. s. 82. Vedoucí diplomové práce PhDr. Irah Kučerová, Ph.D..

Weisová, Šárka. 2009. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. ISBN: 978-80-7380-177-9.

Wolf, Charles, Jr., Wang, Xiao a Warner, Eric. 2013. *China's Foreign Aid and Government-Sponsored Investment Activities*. s.l. : RAND - National Defense Research Institute, 2013. ISBN: 978-0-8330-8128-5.

b) Periodická literatura

Akuul, Timbee. 2010. Postmodernism and its Relevance to African Development. *Continental Journal of Sustainable Development*. 2010, s. 57-61.

Bitar, Sergio. 1984. United States-Latin American Relations: Shifts in Economic Power and Implications for the Future. *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*. Február 1984, Zv. 26, č. 1, s. 3-31.

DeHart, Monica. 2012. Remodelling the Global Development Landscape: the China Model and South-South Cooperation in Latin America. *Third World Quarterly*. 2012, Zv. 33, č. 7, s. 1359-1375.

Ellis, R. Evan. 2009. Strategic Implications of Chinese Aid and Investment in Latin America. *China's Brief*. 7. Október 2009, Zv. 9, č. 20.

Erbenová, Monika. 2014. Chinese Development Assistance in the Region of Latin America. *Journal of International Relations*. 15. Marec 2014, Zv. XII, č. I, s. 53-72.

Fuller, Sarah. 2002. *A Question of Motivations: Determining Why Donor Countries Give Aid*. Zv. 7, č. 1, Article 7, Illinois Wesleyan University : Res Publica - Journal of Undergraduate Research, 2002. <http://digitalcommons.iwu.edu/respublica/vol7/iss1/7>

Haan, Arjan de. 2010. Will China Change International Development As We Know It? *Journal of International Development*. Published Online, 2010.

Hamadi, Lutfi. 2014. Edward Said: the Postcolonial Theory and the Literature of Decolonization. *European Scientific Journal*. Special, 2014, Zv. 2.

Lenert, Jaroslav. 1967. Současný svět v úvahách W.W.Rostowa. *Mezinárodní vztahy*. 1967, Zv. 2, č. 4.

Lengauer, Sara. 2011. China's Foreign Aid Policy: Motive and Method . *Culture Mandala: Bulletin of the Centre for East-West Cultural & Economic Studies*. September-December, 2011, Zv. 9, č. 2.

León-Manríquez, Jose a Alvarez, Luis F. 2014. Mao's step in Monroe's backyard: towards a United States - China hegemonic struggle in Latin America? *Revista Brasileira de Política Internacional*. Special Edition, 2014, Zv. 57, s. 9-27.

Lindner, Tomáš a Strnad, Michal. 2006. Světová banka avývoj jejích strategií vboji proti chudobě. *Mezinárodní vztahy*. Február 2006, Zv. 2.

McKINLAY, R. D. 1979. The Aid Relationship: A Foreign Policy Model and Interpretation of the Distributions of Official Bilateral Economic Aid of the United States, the United Kingdom, France, and Germany, 1960-1970. *Comparative Political Studies*. January, 1979, Zv. 11, č. 4.

Rostow, Walt W. 1959. The Stages of Economic Growth. *The Economic History Review, New Series*. 1959, Zv. 12, č. 1.

Schraeder, Peter J., Hook, Steven W. a Bruce, Taylor. 1998. *Clarifying the Foreign Aid Puzzle: A Comparison of American, Japanese, French, and Swedish Aid Flows*. s.l. : Cambridge University Press, Január 1998. World Politics. Zv. 50, č. 20.

Švihlíková, Ilona. 2011. Čínská ekonomická a energetická strategie. *Pro a Proti*. 2011, č. 5. [Dátum: 11. Máj 2015] <http://www.vip-vs.sk/index.php/clanky-prispevky-blogy/103-pro-a-proti-cinska-ekonomicka-a-energeticka-strategie> .

Tománek, Martin. 2011. Selhal v Latinské Americe Washingtonský konsensus? *Mezinárodní politika*. 25.. Jún 2011, č. 7.

c) Dokumenty

EU Council Secretariat. 2005. *EU Arms and Dual Use Exports Policy and EU Embargo on China*. 2005

chinaview.cn. 2008. Full text: China's Policy Paper on Latin America and the Caribbean. *www.chinaview.cn*. [Online] 5. November 2008. [Dátum: 9. Máj 2015.] http://news.xinhuanet.com/english/2008-11/05/content_10308117.htm.

Informační centrum OSN v Praze. Oficiální seznam indikátorů MDGs. [Online] [Dátum: 3. Marec 2015.] <http://www.osn.cz/soubory/officiallist2008-cze.pdf> .

Information Office of the State Council of the People's Republic of China. 2011. *White Paper: China's Foreign Aid*. 11. Apríl 2011.

—. **2014.** *White Paper: China's Foreign Aid*. 2014.

Lum, Thomas, a iní. 2009. *China's Foreign Aid Activities in Africa, Latin America, and Southeast Asia*. s.l. : Congressional Research Service, 2009. CRS Report for Congress.

Meyer, Peter J. a Sullivan, Mark P. 2012. *U.S. Foreign Assistance to Latin America and the Caribbean: Recent Trends and FY 2013 Appropriations*. s.l. : Congressional Research Service, 2012. CRS Report for Congress.

NYU Wagner School. 2008. *Understanding Chinese Foreign Aid: A Look at China's Development Assistance to Africa, Southeast Asia, and Latin America*, 25. Apríl 2008.

OECD. 2012. The DAC List of ODA Recipients - Factsheet. *OECD*. [Online] Január 2012. [Dátum: 27. Január 2015.] <http://www.oecd.org/dac/stats/49483614.pdf> .

—. **2014.** The Development Co-operation Report 2014. *Mobilising Resources for Sustainable Development*. [Online] 7. Október 2014. [Dátum: 8.. Február 2015.] http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/development/development-co-operation-report-2014_dcr-2014-en#page1 . 978-92-64-21601-3.

Security Assistance Monitor. 2015. Center for International Policy. [Online] 2015. [Dátum: 24. Apríl 2015.] <http://justf.org/> .

Shixue, Jiang. 2011. China's principles in foreign aid. *China.org.cn*. [Online] 29. November 2011. [Dátum: 6. Máj 2015.] http://www.china.org.cn/opinion/2011-11/29/content_24030234.htm .

Šedivý, Miroslav. 2012. The Diplomatic Background of Austria's and Prussia's Military Assistance to the Ottoman Empire in the 1830s. *Západočeská univerzita v Plzni*. [Online] 2012. <https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/handle/11025/11385/Sedivy.pdf?sequence=1> .

Tarnoff, Curt a Lawson, Marian Leonardo. 2012. *Foreign Aid: An Introduction to U.S. Programs and Policy*. s.l. : Congressional Research Service, 2012.

U.S. Department of State. 2010. Foreign Assistance Standardized Program Structure and Definitions. [Online] 8. Apríl 2010. [Dátum: 18. Apríl 2015.] <http://www.state.gov/documents/organization/141836.pdf> .

UN Department of Public Information. 2014. UN General Assembly's Open Working Group proposes sustainable development goals. *Sustainable Development Knowledge*

Platform. [Online] 22. Júl 2014. [Dátum: 8. Marec 2015.] <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/4538pressowg13.pdf> .

United Nations Development Programme. 2014. *China's Second White Paper on Foreign Aid.* South-South Policy Team. Peking, Čína : s.n., 2014. Issue Brief.

Veillette, Connie. 2007. *Foreign Aid Reform: Issues for Congress and Policy Options.* s.l. : Congressional Research Service, 2007. CRS Report for Congress.

Weston, Jonathan, Campbell, Caitlin a Koleski, Katherine . 2011. *China's Foreign Assistance in Review: Implications for the United States.* s.l. : U.S.-China Economic and Security Review Commission , 2011.

Zíková, Tereza. 2007. Rozvoj a rozvojová antropologie. *AntropoWEBZIN.* 2007, 2-3. [Dátum: 8. Máj 2015] <http://antropologie.zcu.cz/webzin/index.php/webzin/pages/view/backissues> . ISSN: 1801-8807.

d) Internetové zdroje

Branczik, Amelia. 2004. Humanitarian Aid and Development Assistance. *Beyond Intractability.* [Online] Február 2004. [Dátum: 10. Máj 2015.] <http://www.beyondintractability.org/essay/humanitarian-aid>.

Confucius Institute. 2014. Confucius Institutes Around the Globe. [Online] 2014. [Dátum: 9. Máj 2015.] <http://confuciusinstitute.unl.edu/institutes.shtml>.

Davey, Eleanor, Borton, John a Foley, Matthew. 2013. A history of the humanitarian system: Western origins and foundations. *Overseas Development Institute.* [Online] Jún 2013. [Dátum: 4. Apríl 2015.] <http://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/8439.pdf> . ISBN: 978 1 909464 36 0.

Edwards, Sebastian. 2014. Economic development and the effectiveness of foreign aid: A historical perspective. *VOX, CEPR's Policy Portal.* [Online] 28. November 2014. [Dátum: 25. March 2015.] <http://www.voxeu.org/article/development-and-foreign-aid-historical-perspective> .

Encyclopædia Britannica. 2015. Organisation for European Economic Co-operation (OEEC) . *Encyclopædia Britannica Online.* [Online] 2015. [Dátum: 10. Máj 2015.] <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/196124/Organisation-for-European-Economic-Co-operation-OEEC>

Flanderová, Linda. 2013. Soft power: mít či nemít? *Ústav mezinárodních vztahů.* [Online] 30. September 2013. [Dátum: 9. Máj 2015.] <http://www.iir.cz/article/soft-power-mit-ci-nemit>.

Führer, Helmut. 1996. The Story of Official Development Assistance : A History of the Development Assistance Committee. *OECD*. [Online] 1996. [Dátum: 28. Marec 2015.] <http://www.oecd.org/dac/1896816.pdf> . OCDE/GD(94)67.

Gallagher, Kevin P., Irwin, Amos a Koleski, Katherine. 2012. *The New Banks in Town: Chinese Finance in Latin America*. s.l. : Inter-American Dialogue, 2012.

GlobalSecurity.org. 2013. Deng Xiaoping's "24-Character Strategy". [Online] 2013. [Dátum: 3. Máj 2015.] <http://www.globalsecurity.org/military/world/china/24-character.htm> .

Halsall, Paul. 1998. President John F. Kennedy: On the Alliance for Progress, 1961. *Internet Modern History Sourcebook*. [Online] Júl 1998. [Dátum: 25. Apríl 2015.] <http://legacy.fordham.edu/halsall/mod/1961kennedy-afp1.html> .

History.com - Staff. 2009. Kennedy proposes Alliance for Progress. *History.com*. [Online] 2009. [Dátum: 11. Máj 2015.] <http://www.history.com/this-day-in-history/kennedy-proposes-alliance-for-progress> .

China Daily. 2010. Zhou Enlai announces eight Principles of foreign aid. [Online] 13. August 2010. [Dátum: 6. Máj 2015.] http://www.chinadaily.com.cn/china/2010-08/13/content_11149131.htm .

Institute for Energy Research. 2010. China: World's Largest Energy Consumer; Surpasses the U.S. [Online] 6. August 2010. [Dátum: 7. Máj 2015.] <http://instituteforenergyresearch.org/analysis/china-worlds-largest-energy-consumer-surpasses-the-u-s/>.

John F. Kennedy Presidential Library and Museum. 2015. Alliance for Progress (Alianza para el Progreso). [Online] 2015. [Dátum: 12. Máj 2015.] <http://www.jfklibrary.org/JFK/JFK-in-History/Alliance-for-Progress.aspx?p=2>.

Kornbluh, Peter. 2000. CIA Acknowledges Ties to Pinochet's Repression. *The National Security Archive*. [Online] 19. September 2000. [Dátum: 11. Máj 2015.] <http://nsarchive.gwu.edu/news/20000919/>.

Ministry of Foreign Affairs Republic of China (Taiwan). 2014. Diplomatic Allies. [Online] 2014. [Dátum: 10. Máj 2015] <http://www.mofa.gov.tw/en/AlliesIndex.aspx?n=DF6F8F246049F8D6&sms=A76B7230ADF29736>.

Moravčík, Leopold. 2009. Dve revolúcie Teng Siao-pchinga. *Slovo*. [Online] 26. Jún 2009. [Dátum: 6. Máj 2015.] http://www.noveslovo.sk/c/11112/Dve_revolucie_Teng_Siao_pchinga.

Murphy, Tom. 2014. What does China's white paper tell us about its foreign aid spending? *Humanosphere*. [Online] 14. Júl 2014. [Dátum: 7. Máj 2015.] <http://www.humanosphere.org/world-politics/2014/07/chinas-white-paper-tell-us-foreign-aid-spending/>.

OAS. 2015. Our History. [Online] 2015. [Dátum: 12. Apríl 2015.] http://www.oas.org/en/about/our_history.asp.

OECD - Aid statistics. Official development assistance – definition and coverage. [Online] [Dátum: 16. Febrúar 2015.] <http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm>.

OECD. DAC Glossary of Key Terms and Concepts. [Online] [Dátum: 8. Febrúar 2015.] <http://www.oecd.org/dac/dac-glossary.htm>.

—. **2013.** DAC Members. *Organisation for Economic Co-operation and Development*. [Online] 2013. [Dátum: 27. Január 2015.] <http://www.oecd.org/dac/dacmembers.htm>.

—. **2001.** FOREIGN DIRECT INVESTMENT. *Glossary of Statistical Terms*. [Online] 12. November 2001. [Dátum: 16. Febrúar 2015.] <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=1028>.

—. **2003.** Glossary of Statistical Terms - OFFICIAL DEVELOPMENT ASSISTANCE (ODA). *Organisation for Economic Co-Operation and Development*. [Online] 28. August 2003. [Dátum: 27. Január 2015.] <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6043>.

—. **2008.** Is it ODA? [Online] November 2008. [Dátum: 27. Január 2015.] <http://www.oecd.org/dac/stats/34086975.pdf>.

—. **2015.** Net ODA (indicator). [Online] 2015. [Dátum: 13. Apríl 2015.] <https://data.oecd.org/oda/net-oda.htm#indicator-chart> . 10.1787/33346549-en.

—. **2013.** OTHER OFFICIAL FLOWS (OOFS). *Glossary of Statistical Terms*. [Online] 11. Jún 2013. [Dátum: 16. Febrúar 2015.] <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=1954>.

—. **2015.** Total official and private flows (indicator). [Online] 2015. [Dátum: 13. Apríl 2015.] <https://data.oecd.org/dfp/total-official-and-private-flows.htm> .

Peace Corps. 2013. Fast Facts. [Online] 20. November 2013. [Dátum: 10. Máj 2015.] <http://www.peacecorps.gov/about/fastfacts/> .

Questia. 2015. U.S.-Latin American Relations. *Questia: Trusted online research*. [Online] Cengage Learning. [Dátum: 11. Apríl 2015.]

<https://www.questia.com/library/history/south-american-history/u-s-latin-american-relations> .

Rybář, Radek. 2015. Marshallův plán. *Totalita.cz*. [Online] 2015. [Datum: 10. Máj 2015.] <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/marshall.php> .

Spector, Ronald H. 2015. Vietnam War: 1954-1975. *Encyclopedia Britannica*. [Online] 7. Máj 2015. [Datum: 11. Máj 2015.] <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/628478/Vietnam-War> .

Šlechta, Ondřej. 2015. Čína: Konec ekonomického zázraku. *Centrum pro bezpečnostní analýzy a prevenci*. [Online] 2015. [Datum: 10. Máj 2015.] <http://www.cbap.cz/archiv/1440> .

U.S. Department of State. 2013. Milestones. *Office of the Historian*. [Online] 21. Október 2013. [Datum: 11. Máj 2015.] <http://history.state.gov/milestones/1977-1980> .

USAID. 2013. Foreign Assistance Fast Facts: FY2012. *USAID Economic Analysis and Data Services*. [Online] 2013. [Datum: 25. Apríl 2015.] https://eads.usaid.gov/gbk/data/fast_facts.cfm .

—. **2012.** FY 2012 Total Foreign Assistance Profile: Latin America and Caribbean (Total). *U.S. Overseas Loans and Grants*. [Online] 2012. [Datum: 25. Apríl 2015.] <https://eads.usaid.gov/gbk/data/profile.cfm> .

2013. USAID History. *USAID*. [Online] 04. October 2013. [Datum: 15. December 2013.] <http://www.usaid.gov/who-we-are/usaid-history> .

USAID. 2014. USAID History. [Online] 15. Máj 2014. [Datum: 19. Apríl 2015.] <http://www.usaid.gov/who-we-are/usaid-history> .

Weber, Jude. 2011. Chinese investment surges in LatAm. *Financial Times*. [Online] 14. Jún 2011. [Datum: 9. Máj 2015.] <http://blogs.ft.com/beyond-brics/2011/06/14/chinese-investment-surg-ing-in-latin-america/> .

Williams, Victoria. 2014. Foreign aid. *Encyclopædia Britannica Online*. [Online] 6. Máj 2014. [Datum: 28. Marec 2015.] <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/213344/foreign-aid/256255/History> .

—. **2015.** Foreign aid. *Encyclopædia Britannica Online*. [Online] 2015. [Datum: 27. Apríl 2015.] <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/213344/foreign-aid> .

Zhang, Denghua. 2014. China's second White Paper on foreign aid: impressive growth in 2010–12. *Devpolicy Blog from Development Policy Centre*. [Online] 12. August 2014. [Datum: 8. Máj 2015.] <http://devpolicy.org/chinas-second-white-paper-on-foreign-aid-impressive-growth-in-2010-2012-20140812/> .

Zsolt, Gál. 2014. V strede stratenej dekády, smerom k tretej recesii? *Zahraničná politika*. [Online] 8. December 2014. [Dátum: 10. Máj 2015.] <http://www.zahranicnapolitika.sk/v-strede-stratenej-dekady-smerom-k-tretej-recesii/> .

Zoznam príloh

- Príloha č. 1: Zoznam poberateľov ODA (tabuľka)
- Príloha č. 2: Podiel agentúr na americkej ekonomickej pomoci v roku 2012 (graf)
- Príloha č. 3: Celková zahraničná pomoc USA (vrátane súkromných investícií) (graf)
- Príloha č. 4: Netto ODA Spojených štátov v rokoch 1960-2012 (graf)
- Príloha č. 5: Americká zahraničná pomoc v 2012 podľa regiónov (graf)
- Príloha č. 6: Vývoj zahraničnej pomoci USA (ekonomickej a vojenskej) do Latinskej Ameriky v 1946-2012 (graf)
- Príloha č. 7: Štruktúra americkej zahraničnej pomoci v Latinskej Amerike podľa programov (graf)
- Príloha č. 8: Vývoj zahraničnej pomoci USA v Latinskej Amerike podľa oblastí podpory (graf)
- Príloha č. 9: Rozdelenie americkej zahraničnej pomoci v Latinskej Amerike podľa oblastí podpory v roku 2009 (graf)
- Príloha č. 10: Rozdelenie americkej zahraničnej pomoci v Latinskej Amerike podľa oblastí podpory v roku 2012 (graf)
- Príloha č. 11: Podobnosti a rozdiely medzi ODA a čínskou zahraničnou pomocou (tabuľka)
- Príloha č. 12: Porovnanie objemu celkovej zahraničnej pomoci USA a Číny na základe dát NYU Wagner School štúdie (graf)
- Príloha č. 13: Celkový objem čínskej pomoci a štátnych zahraničných investícií v rokoch 2001-2011 podľa oblastí podpory (graf)
- Príloha č. 14: Distribúcia čínskej zahraničnej pomoci medzi regióny podľa 1. a 2. White paper (graf)
- Príloha č. 15: Čínska motivácia poskytovať zahraničnú pomoc podľa regiónov (tabuľka)
- Príloha č. 16: Čínska zahraničná pomoc podľa zdrojov financovania a regiónov na základe dát podľa štúdie NYU Wagner School 2008 (tabuľka)
- Príloha č. 17: Čínska zahraničná pomoc podľa zdrojov financovania na základe dát z 1. a 2. White paper (graf)
- Príloha č. 18: Čínska zahraničná pomoc podľa účelu 2002-2007 (graf)
- Príloha č. 19: Čínska pôžičky za ropu Latinskej Amerike (tabuľka)
- Príloha č. 20: Porovnanie motivácii, ktoré vedú USA a Čínu k poskytovaniu zahraničnej pomoci v Latinskej Amerike (tabuľka)

Prílohy

Príloha č. 1: Zoznam poberateľov ODA, zdroj: (OECD, 2014)

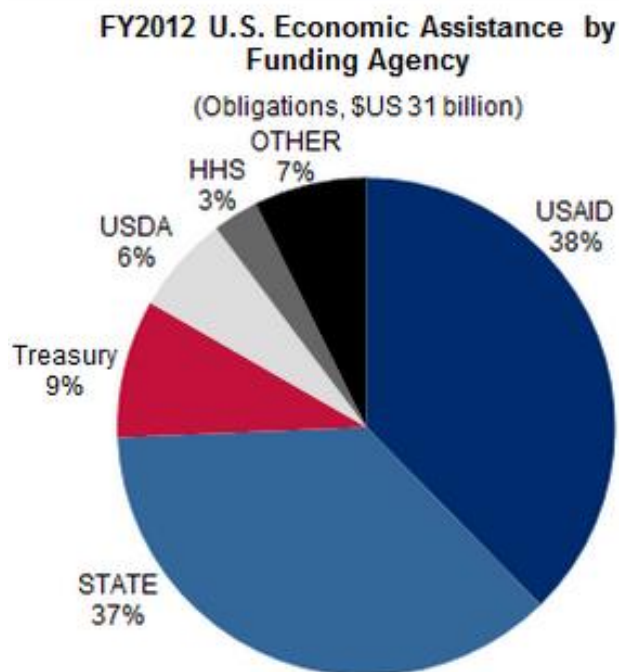
Table C.1. DAC List of ODA Recipients
Effective for reporting on 2012 and 2013 flows

Least developed countries	Other low-income countries (per capita GNI ≤ USD 1 005 in 2010)	Lower middle-income countries and territories (per capita GNI USD 1 006-3 975 in 2010)	Upper middle-income countries and territories (per capita GNI USD 3 976-12 275 in 2010)
Afghanistan	Kenya	Armenia	Albania
Angola	Korea, Democratic Republic	Belize	Algeria
Bangladesh	Kyrgyz Republic	Bolivia	Anguilla ¹
Benin	Tajikistan	Cameroon	Antigua and Barbuda
Bhutan	Zimbabwe	Cape Verde	Argentina
Burkina Faso		Congo, Republic	Azerbaijan
Burundi		Côte d'Ivoire	Belarus
Cambodia		Egypt	Bosnia and Herzegovina
Central African Republic		El Salvador	Botswana
Chad		Fiji	Brazil
Comoros		Georgia	Chile
Congo, Democratic Republic		Ghana	China
Djibouti		Guatemala	Colombia
Equatorial Guinea		Guyana	Cook Islands
Eritrea		Honduras	Costa Rica
Ethiopia		India	Cuba
Gambia		Indonesia	Dominica
Guinea		Iraq	Dominican Republic
Guinea-Bissau		Kosovo ²	Ecuador
Haiti		Marshall Islands	Former Yugoslav Republic of Macedonia
Kiribati		Micronesia, Federated States	Gabon
Laos		Moldova	Grenada
Lesotho		Mongolia	Iran
Liberia		Morocco	Jamaica
Madagascar		Nicaragua	Jordan
Malawi		Nigeria	Kazakhstan
Mali		Pakistan	Lebanon
Mauritania		Papua New Guinea	Libya
Mozambique		Paraguay	Malaysia
Myanmar		Philippines	Maldives
Nepal		Sri Lanka	Mauritius
Niger		Swaziland	Mexico
Rwanda		Syria	Montenegro
Samoa		Tokelau ¹	Montserrat ¹
São Tomé and Príncipe		Tonga	Namibia
Senegal		Turkmenistan	Nauru
Sierra Leone		Ukraine	Niue
Solomon Islands		Uzbekistan	Palau
Somalia		Viet Nam	Panama
South Sudan		West Bank and Gaza Strip	Peru
Sudan			Serbia
Tanzania			Seychelles
Timor-Leste			South Africa
Togo			St. Helena ¹
Tuvalu			St. Kitts-Nevis
Uganda			St. Lucia
Vanuatu			St. Vincent and Grenadines
Yemen			Suriname
Zambia			Thailand
			Tunisia
			Turkey
			Uruguay
			Venezuela
			Wallis and Futuna ¹

1. Territory.

2. This is without prejudice to the status of Kosovo under international law.

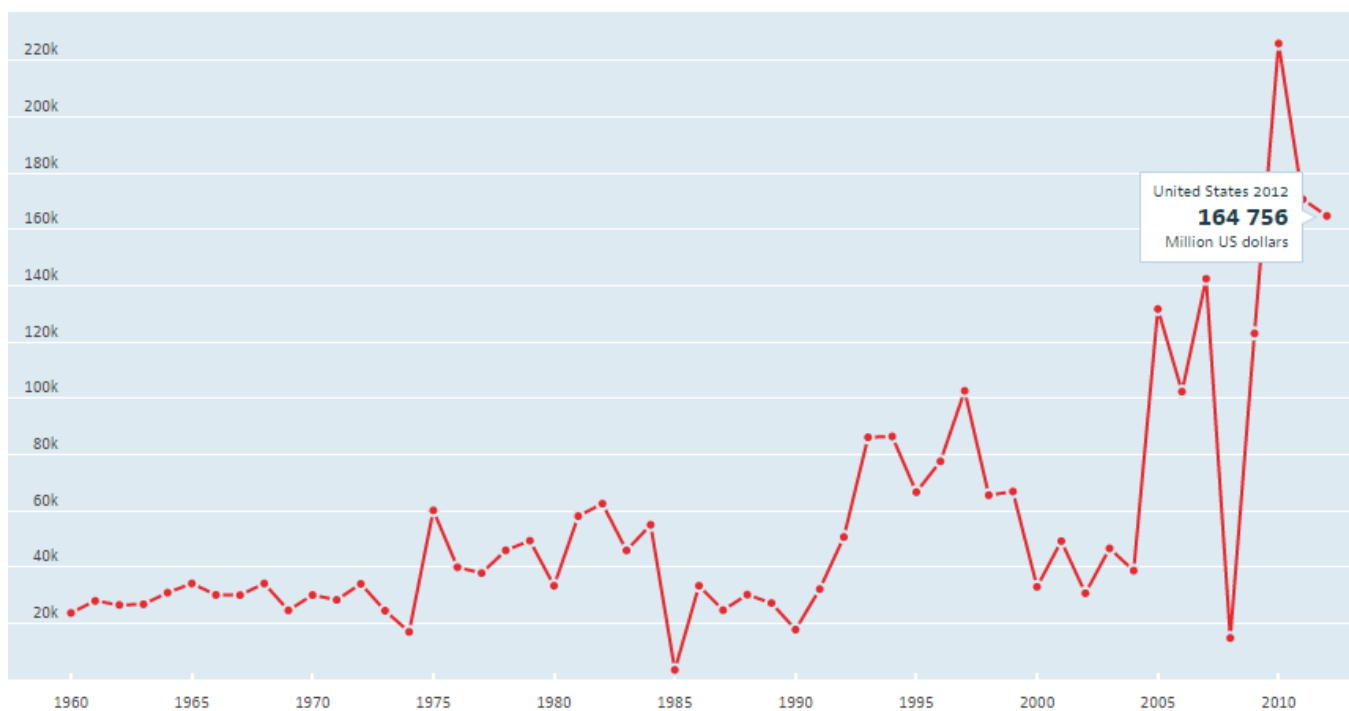
Príloha č. 2: Podiel agentúr na americkej ekonomickej pomoci v roku 2012, zdroj: (USAID, 2013)

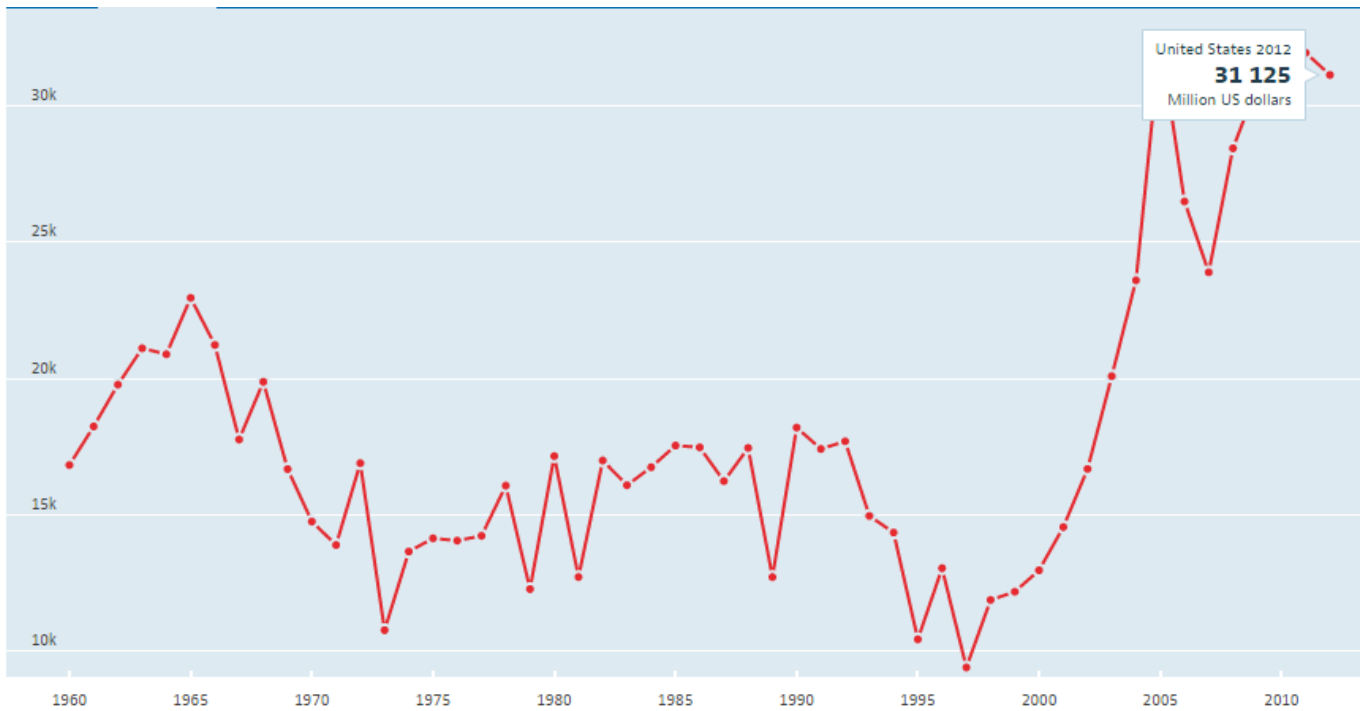
SOURCE: USAID Foreign Assistance Database.

Prepared by USAID Economic Analysis and Data Services.

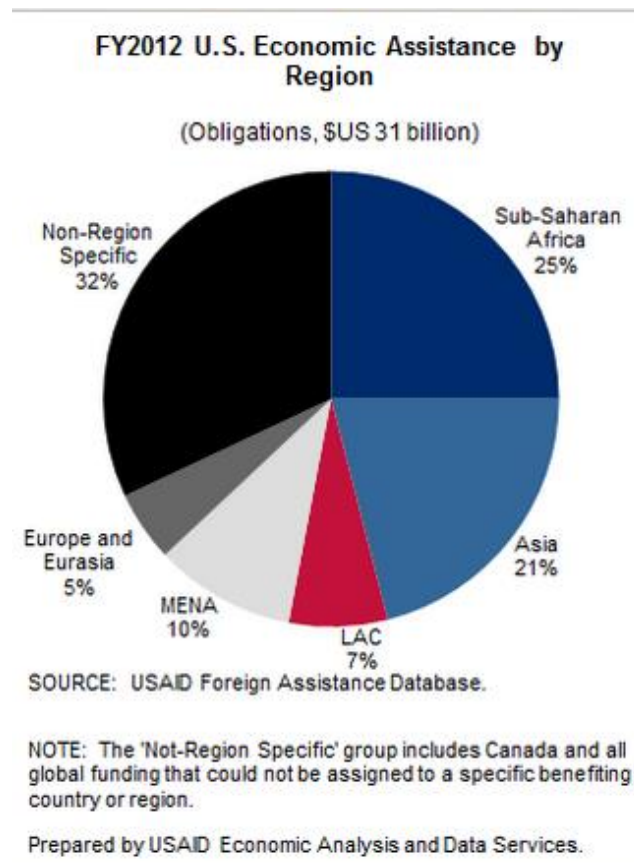
Príloha č. 3: Celková zahraničná pomoc USA (vrátane súkromných investícií) (v mil. \$), zdroj: (OECD, 2015)

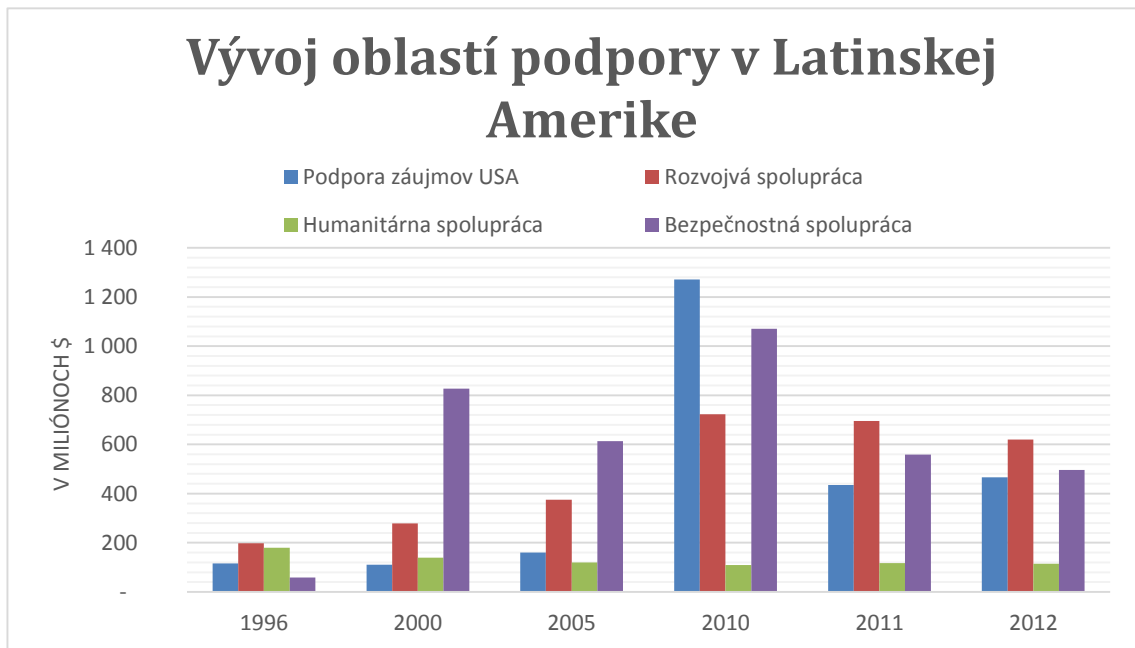
Príloha č. 4: Netto ODA Spojených štátov v rokoch 1960-2012 (v mil.\$), zdroj: (OECD, 2015)

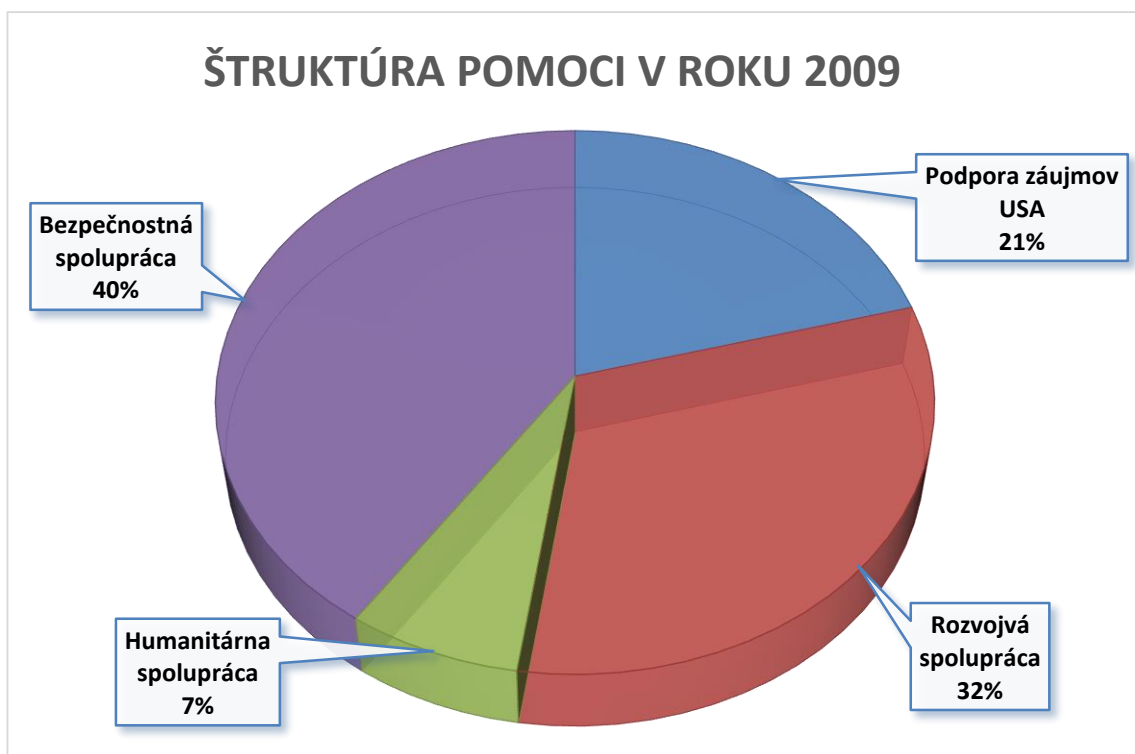
Príloha č. 5: Americká zahraničná pomoc v 2012 podľa regiónov, zdroj: (USAID, 2013)

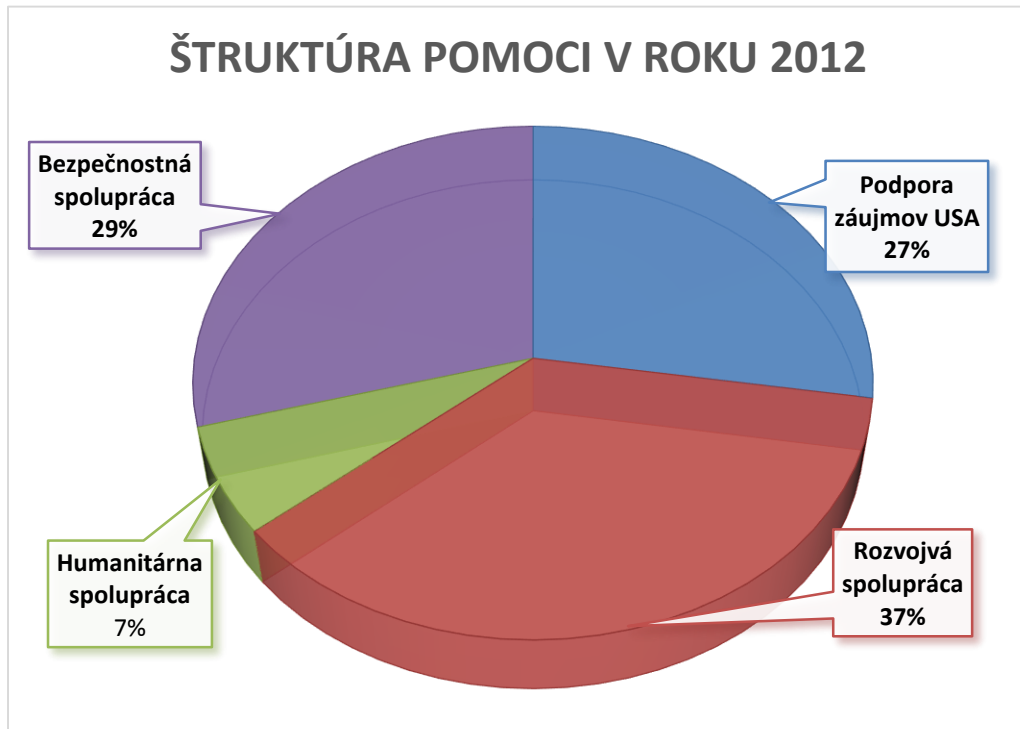
Príloha č. 8: Vývoj zahraničnej pomoci USA v Latinskej Amerike podľa oblasti podpory (zdroj: vlastný graf na základe dát z Security Assistance Monitor, 2015)

Príloha č. 9: Rozdelenie americkej zahraničnej pomoci v Latinskej Amerike podľa oblastí podpory v roku 2009 (zdroj: vlastný graf na základe dát z Security Assistance Monitor, 2015)

Príloha č. 10: Rozdelenie americkej zahraničnej pomoci v Latinskej Amerike podľa oblastí podpory v roku 2012 (zdroj: vlastný graf na základe dát z Security Assistance Monitor, 2015)

Príloha č. 11: Podobnosti a rozdiely medzi ODA a čínskou zahraničnou pomocou, zdroj: (Lum, et al., 2009)

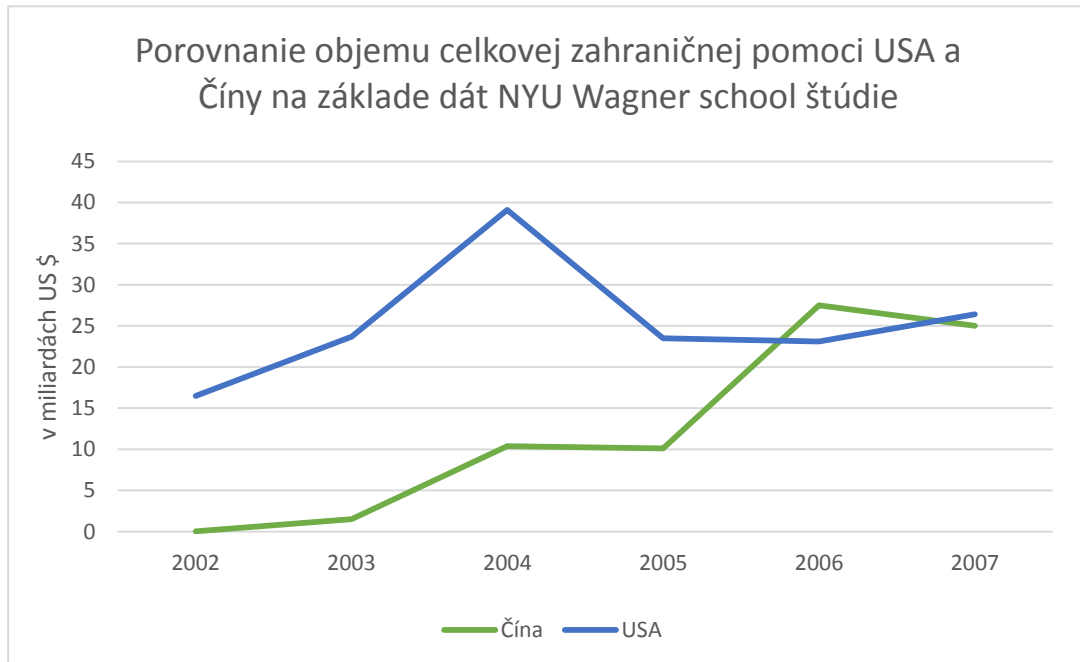
Table I. Similarities and Differences between OECD-Defined “Official Development Assistance” (ODA) and “Chinese Aid”

	Government to Government	Financing through Development Agency	Strong Links to Donor Country Economy	Concessional or Favorable Lending Terms	Receives Payment of Debt in Kind	Grant Element of at Least 25%	Private or Corporate Financing
OECD Aid Donor	yes ^a	yes	no	yes	no	yes	no
China	yes	no ^b	yes ^c	yes	yes ^d	no	no

Sources: Penny Davies, “China and the End of Poverty in Africa,” August 2007; “Building Bridges: China’s Growing Role as Infrastructure Financier for Sub-Saharan Africa,” The World Bank, No. 5 (2008).

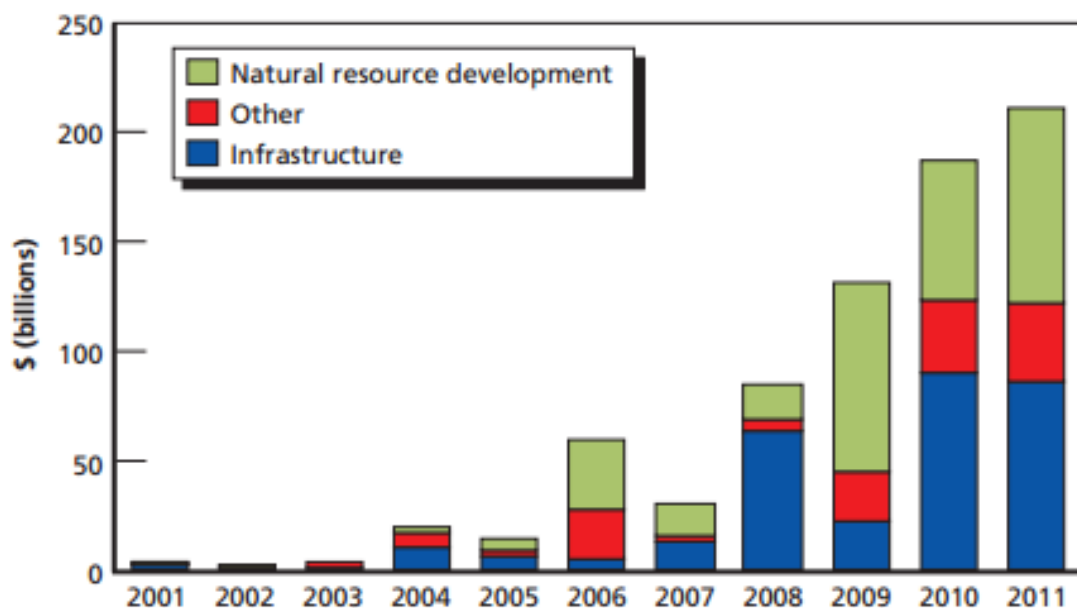
- Grants may be awarded to NGOs based in either the donor country or recipient country.
- PRC aid is provided largely in the form of concessional loans administered by the China Eximbank.
- Aid projects facilitate the export of natural resources and commodities to China and utilize PRC companies, materials, and labor.
- In some cases, aid recipients make payments on loans from China with oil or minerals.

Príloha č. 12: Porovnanie objemu celkovej zahraničnej pomoci USA a Číny na základe dát NYU Wagner School štúdie (zdroj: vlastný graf na základe dát z NYU Wagner School, 2008)

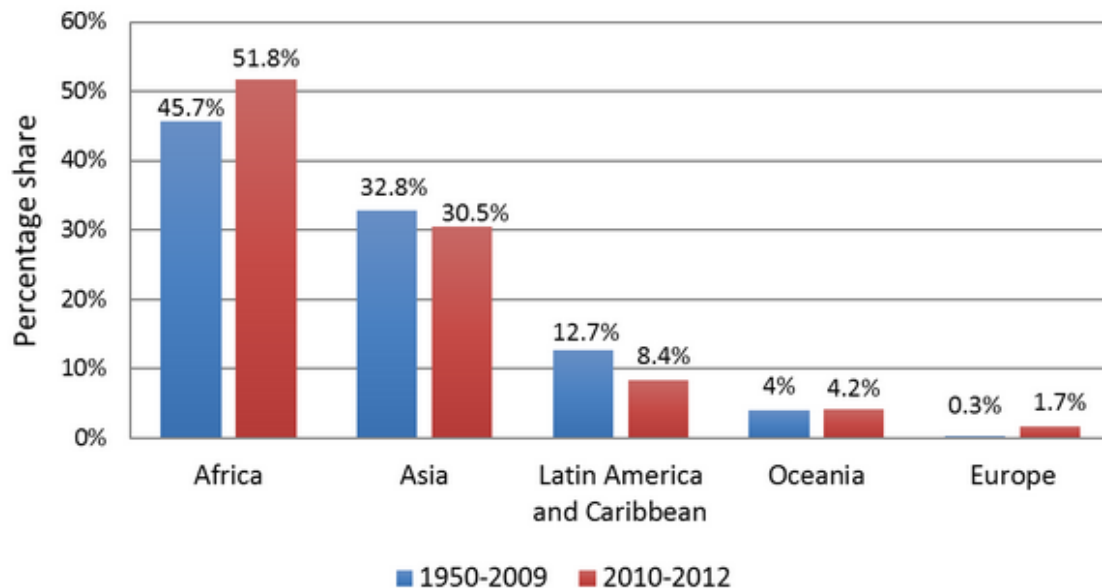

Príloha č. 13: Celkový objem čínskej pomoci a štátnych zahraničných investícií v rokoch 2001-2011 podľa oblastí podpory zdroj: (Wolf, a iní, 2013)

Total FAGIA Shares by Category, By Year 2001–2011

Príloha č. 14: Distribúcia čínskej zahraničnej pomoci medzi regióny podľa 1. a 2. White paper, zdroj: (Zhang, 2014)

Príloha č.15: Čínska motivácia poskytovať zahraničnú pomoc podľa regiónov zdroj: (Lengauer, 2011)

		East Asia	Central Asia	Africa	Latin America
Hallmark Aid Projects		-	Trans-Himalayan Karakoram highway (completed 1979)	TAZARA railway (completed 1975)	Columbian railway (scheduled)
Motives					
Economic	Securing of resources		◆◆	◆◆◆	◆◆◆
	Establishment of new consumer markets		◆◆	◆◆◆	◆◆
Political	Regional security	◆◆◆	◆◆◆		
	Uighur conflict		◆◆◆		
	Isolation of Taiwan (One-China policy)			◆◆	◆◆
	Increase in global influence (support in IGOs)		◆	◆◆◆	◆◆
Ideological	Spread of Chinese values		◆	◆◆◆	◆◆

◆	low priority
◆◆	middle priority
◆◆◆	high priority

Príloha č. 16: Čínska zahraničná pomoc podľa zdrojov financovania a regiónov na základe dát podľa štúdie NYU Wagner School 2008, zdroj: (Lum, a iní, 2009)

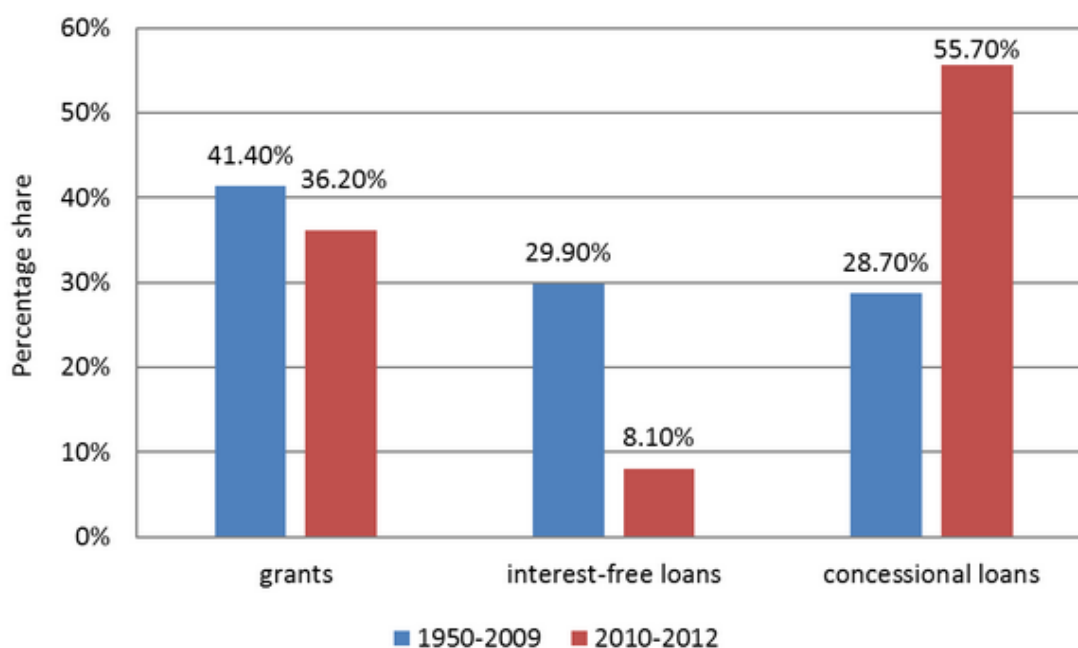
Table 3. Reported PRC Aid by Funding Source and Region, 2002-2007
(Million US\$)

	Africa	Latin America	Southeast Asia
Govt.-Sponsored Investment	8,042	24,389	7,429
Concessional Loan	22,379	1,950	7,114
Grant	1,851	421	231
Debt Cancellation	850	0	60
In-kind Aid	21	1	0

Source: NYU Wagner School. *Understanding Chinese Foreign Aid: A Look at China's Development Assistance to Africa, Southeast Asia, and Latin America*, April 25, 2008.

Notes: Annual totals represent announced loans and other reported aid and economic projects using PRC financing.

Príloha č. 17: Čínska zahraničná pomoc podľa zdrojov financovania na základe dát z 1. a 2. White paper, zdroj: (Zhang, 2014)

Príloha č. 18: Čínska zahraničná pomoc podľa účelu 2002-2007, zdroj: vlastný graf na základe dát z NYU Wagner School, 2008

Príloha č. 19: Čínska pôžičky za ropu Latinskej Amerike, zdroj: (Gallagher, a iní, 2012)

Table 7. Chinese Loans-for-Oil in Latin America					
Year	Borrowing Country	Borrower	Lender	Amount (\$m)	Purpose
2008	Venezuela	BANDES and PDVSA	CDB	4,000	Funding infrastructure, other projects
2009	Brazil	Petrobras	CDB	10,000	Pre-salt oil technology
2009	Ecuador	Petroecuador	PetroChina	1,000	Advance payment for Petroecuador oil
2009	Venezuela	BANDES and PDVSA	CDB	4,000	Infrastructure, including satellite
2010	Ecuador	Petroecuador	CDB	1,000	80% discretionary, 20% oil-related
2010	Venezuela	BANDES and PDVSA	CDB	20,000	Funding infrastructure
2011	Ecuador	Government	CDB	2,000	70% discretionary, 30% oil-related
2011	Venezuela	PDVSA	CDB	4,000	Infrastructure
2011	Venezuela	PDVSA	ICBC	4,000	Housing

Príloha č. 20: Porovnanie motivácií, ktoré vedú USA a Čínu k poskytovaniu zahraničnej pomoci v Latinskej Amerike, zdroj: vlastná tabuľka na základe vlastného výskumu

<i>Kategória</i>	<i>Motivácia</i>	<i>USA</i>	<i>Čína</i>
<i>Ideologická motivácia</i>	Rozširovanie ideológie (komunizmus, demokracia,..)	Áno	Nie (bolo dôležité hlavne do 70. rokov)
	Vývoz vlastnej kultúry, upevňovanie soft power	Áno	Áno
<i>Komerčná motivácia</i>	Zaistenie zdrojov pre vlastnú krajinu	Nie	Áno
	Vytvorenie nových obchodných príležitostí	Áno	Áno
<i>Politická motivácia</i>	Podpora suverenity vlastnej krajiny	Nie	Áno
	Získanie spojencov/ medzinárodná podpora	Áno (hl. počas studenej vojny, dnes nie primárny cieľ)	Áno
<i>Strategicko-bezpečnostná motivácia</i>		Áno	Nie
<i>Humanitárna motivácia</i>		Áno	? (vyzerá, že začína byť)